

**T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ANABİLİM DALI**

**TRT MÜZİK KANALINDA YAYINLANAN TÜRK HALK
MÜZİĞİ VE TÜRK SANAT MÜZİĞİ PROGRAMLARININ
DİNLER KİTLELERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR
ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Menderes ÇOLAK

KASIM 2021

**T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ANABİLİM DALI**

**TRT MÜZİK KANALINDA YAYINLANAN TÜRK HALK
MÜZİĞİ VE TÜRK SANAT MÜZİĞİ PROGRAMLARININ
DİNLER KİTLELERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR
ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

MENDERES ÇOLAK

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. UĞUR ZEYNEP GÜVEN**

KASIM 2021

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza
Menderes Çolak

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Doç. Dr. Uğur Zeynep GÜVEN

İMZA SAYFASI

Menderes Çolak tarafından hazırlanan “TRT Müzik Kanalında Yayınlanan Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği Programlarının Dinler Kitleleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma” başlıklı bu yüksek lisans tezi, Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

[Doç. Dr. Uğur Zeynep GÜVEN]

Kurumu: İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ

Üyeler:

[Prof. Dr. Ali ERGUR]

Kurumu: GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ

[Doç. Dr. Erhan Berat FINDIKLI]

Kurumu: İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ

Tez Savunma Tarihi: ... / ... / 2021

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süreci boyunca kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana sabırla anlayışla yol gösteren ve desteklerini esirgemeyen çok değerli danışman hocam sayın Doç. Dr. Uğur Zeynep GÜVEN'e, çok kıymetli jüri üyeleri sayın Prof. Dr. Ali ERGUR ve sayın Doç. Dr. Erhan Berat FINDIKLI'ya katkılarından dolayı teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Ayrıca yüksek lisans eğitimimde derslerini aldığım tüm hocalarıma, tez yazma sürecinde maddi manevi desteklerini esirgemeyen değerli aile üyelerime; emeği geçen kıymetli dostlarım ile bölüm arkadaşlarıma; teşekkürü bir borç bilirim.

Özellikle annem Ayşe Çolak'ı ve babam H. Osman Çolak'ı rahmetle ve minnetle anarım.

Menderes Çolak
İstanbul, 2021

ÖZET

TRT MÜZİK KANALINDA YAYINLANAN TÜRK HALK MÜZİĞİ VE TÜRK SANAT MÜZİĞİ PROGRAMLARININ DİNLER KİTLELERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Çolak, Menderes

Yüksek Lisans Tezi, Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı,

Danışman: Doç. Dr. Uğur Zeynep Güven

Kasım, 2021.

Bu araştırmada TRM Müzik Kanalı'nda Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği dinlerkitlelerinin müzik tercihleri çerçevesinde karşılaştırmalı ve çok boyutlu bir biçimde incelenmesi amaçlanmıştır. Tezin temel hedefi, TRT Müzik dinler kitlesinin müzik türü tercihlerinde hangi unsurların etkisi olduğunun belirlenmesiyle birlikte müzik türüne göre bu etkenlerin farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmesi şeklinde belirlenmiştir. Araştırmada yöntem olarak niteliksel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Bu doğrultuda, TRT Müzik Kanalı'nda yayınlanan Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği programları ele alınıp seçilen iki program ayrıntılı olarak incelenerek, bu programlara dinleyici olarak iştirak eden katılımcılarla gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar sonucu katılımcı görüşleri saptanmıştır.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar bağlamında; müzik tercihi noktasında her iki müzik türünde de aile etkisinin belirgin bir biçimde kendini gösterdiği saptanmıştır. Öte yandan toplumsal geçmişin, geleneklerin ve kültürel birikimlerin müzik yoluyla aktarıldığı ve bu hususların müzik tercihinde de belirleyici bir etkiye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, bireylerin müziğe anlam yükleme ve bu anlam doğrultusunda müzik tercihi oluşturma eğilimlerinin varlığı da tespit edilmiştir. Ayrıca, müzik yayını yapılan medya mecrasının, müzisyenlerin, icracıların ve enstrümanların da müzik tercihlerine etki ettiği açığa çıkarılmıştır. TRT Müzik yayınları bağlamında hem Türk Halk Müziği hem Türk Sanat Müziği'nin dinleyiciler için farklı açılardan önem teşkil eden türler olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: TRT Müzik, Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği, müzik tercihleri, müzik ve televizyon.

ABSTRACT

A STUDY OF THE AUDIENCE OF TURKISH FOLK MUSIC AND TURKISH ART MUSIC PROGRAMS ON TRT MUSIC CHANNEL

Çolak, Menderes

Master Thesis, Department of Cultural Studies

Supervisor: Assoc. Prof. Uğur Zeynep GÜVEN

November, 2021.

This study aims to compare the audience of Turkish Folk Music and Turkish Classical Music based on their music preferences. The main objective of the thesis is to determine which factors affect the music genre preferences of the TRT Music audience and determine whether these factors differ according to the music genre. I employed qualitative research methods in the research. In this direction, I discuss the Turkish Folk Music and Turkish Classical Music programs broadcast on TRT Music Channel, and I analyze the two selected programs in detail. Also, I determined participant opinions as a result of in-depth interviews with the listeners in these programs.

In the context of the research results, in terms of music preference, it has been determined that the family effect manifests itself clearly in both music genres. On the other hand, I concluded that the social background, traditions, and cultural accumulations are transferred through music, and these issues have a significant effect on music preference. In addition, I determined that individuals tend to attribute a meaning to music and create a music preference in line with this meaning. In addition, this study revealed that the broadcasting media, musicians, performers, and instruments also significantly affect their music preferences. Based on TRT Music broadcasts, I acknowledged that Turkish Folk Music and Turkish Classical Music are important genres for listeners from different perspectives.

Keywords: TRT Music Channel, Turkish Folk Music, Turkish Art Music, musical preferences, music and television.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. ÇALIŞMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	1
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	2
1.3. ÇALIŞMANIN TEMEL SORUNSAĞI.....	2
1.4. ÇALIŞMANIN KURAMSAL ARKA PLANI	3
1.5. İLGİLİ LİTERATÜR VE ÇALIŞMANIN LİTERATÜRE KATKISI.....	8
1.6. TEZİN YAPISI	11
2. TÜRKİYE’DE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA MÜZİĞİN TRT MÜZİK BAĞLAMINDA GELİŞİMİ	13
2.1. TELEVİZYON VE TELEVİZYONCULUĞUN OLUŞUM-GELİŞİM SÜRECİ.....	13
2.2. TÜRKİYE’DE TELEVİZYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	14
2.2.1. İTÜ’nün Televizyon Yayıncılığına Başlaması.....	14
2.2.2. TRT’nin Kuruluşu ve Gelişim Aşamaları	15
2.2.3. Özel Televizyon Yayıncılığının Başlangıcı	20
2.2.4. Dijital Yayıncılık Süreci.....	21
2.3. TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA MÜZİĞİN YERİ	22
2.3.1. Müzik Programlarının Popüler Kültür Bağlamı.....	23
2.3.2. Müzik Programları İçerik ve Özellikleri	28
2.3.3. Müzik Programlarında Görsellik Etkisi	29
2.3.4. Müzik Programları ile İzleyici Etkileşimi	31
2.4. TRT’DE MÜZİK PROGRAMCILIĞI.....	33
2.4.1. TRT Müzik’in Kuruluşu.....	35
2.4.2. TRT Müzik’in Künyesi ve Yapısı	36
2.4.3. TRT Müzik’te Türk Müziği	38

2.4.4. TRT Müzik’te “Harman Yeri” ve “Yıldız Akşamı” Programlarına Katılan Dinler kitle Profili.....	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	52
TRT TÜRK SANAT MÜZİĞİ VE TÜRK HALK MÜZİĞİ PROGRAM KATILIMCILARININ MÜZİK TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRMASI.....	52
3.1. TÜRK SANAT MÜZİĞİ VE TÜRK HALK MÜZİĞİ İZLEYİCİLERİNİN TOPLUMSAL TEMELLİ TERCİH ETKENLERİ	52
3.1.1. Medyanın Müzik Tercihindeki Etkisi	52
3.1.2. Kültürel Geçmişin Müzik Tercihindeki Etkisi	53
3.1.3. Müziğin Rehabilitasyon Etkisi	57
3.1.4. THM ve TSM Dinler Kitlesinin Müzik Tercihlerinin Yakın Sosyal Çevrenin Etkileri Bağlamında Değerlendirilmesi	58
3.2. TÜRK SANAT MÜZİĞİ VE TÜRK HALK MÜZİĞİ İZLEYİCİLERİNİN MÜZİK TERCİHİNDE SANATÇI VE ENSTRÜMAN ETKİSİ.....	61
3.2.1. Dinleyici Tercihinde Sanatçı Etkisi.....	61
3.2.2. Dinleyici Tercihinde Enstrüman Etkisi	63
3.3. TÜRK SANAT MÜZİĞİ VE TÜRK HALK MÜZİĞİ İZLEYİCİLERİNİN MÜZİK YAYINI VE MÜZİK KANALI KAYNAKLI MÜZİK TERCİHLERİ.....	65
3.3.1. TRT Müzik Kanalına İlişkin Algının Tercihteki Etkisi	65
3.3.2. Programa Katılış Kriteri ve Müzik Tercihi İlişkisi	67
SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA	72
EKLER.....	81

KISALTMALAR

TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
THM	: Türk Halk Müziği
TSM	: Türk Sanat Müziği

1. GİRİŞ

Müzik hem sanatsallık hem de toplumsallık taşıyan nitelik sergilemesinin yanı sıra bireysel açıdan da önemli bir etki barındırmaktadır. Toplumsallık yönü itibarıyla müzik, kültürel unsurlardan ve toplumun geçmişinden beslenmekle birlikte gelişimini sanatsal bir perspektifle gerçekleştirir ve toplumsal arka planını bu sanatsal yönü ile ortaya koyar. Bu itibarla, zengin bir devinim sergilemesinin yanı sıra çok unsurlu bir yapılanmanın da varlığından söz etmek mümkündür. Bu unsurlar yukarıda ifade edilen birey, toplum, sanat ana aktörlerinin yanı sıra sanatçı, moda, ekol gibi birçok kriteri de bünyesinde barındırabilmektedir.

Öte yandan müzik, bireysel tercih bakımından bir zevk, eğlence, duygulanım, toplumsal bellek, alışkanlık gibi birçok hususla ilgilidir. Bireylerin müzik tercihleri sayılan bu unsurlarla ilişkili olarak gerçekleşmekte ve ortak bir alan oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle müzik zevkleri benzer olan bireylerin ortak yönlerinin olması söz konusudur. Eğitim düzeyi, toplumsal aidiyet, sosyal çevre, etnisite gibi hususlar müzik seçiminde etkisi olabilecek hususlar olarak karşımıza çıkabilmektedir. Dolayısıyla müzik tercihlerine bağlı olarak bireylerin bu hususlardaki ortak yanlarının varlığından da söz etmek mümkündür. Bu arka plandan yola çıkarak bu araştırmada Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği dinleyicilerinin özelliklerinin değerlendirilmesi suretiyle TRT Müzik kanalındaki müzik programlarının yönelik algıdaki kriterlerin incelenmesi ve müzik tercihlerinde bu kriterlerin yerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.1. ÇALIŞMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırmanın kapsamı, Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği dinleyicilerinin oluşturduğu kitlenin araştırma soruları doğrultusunda değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Araştırma soruları doğrultusunda katılımcıların, dinledikleri müzik türü ile ilgili görüşler, tercihleri ve müziğin oluşturduğu etki bağlamında farklılıklarının belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırma, TRT halk müziği ve sanat müziği programlarına katılan izleyiciler üzerinden yürütülmüş ve bu kişilerin paylaştıkları görüş ve düşünceleri kapsamında sonuca gidilmiştir. Öte yandan,

araştırma kapsamı belirlenmiş olan 50 kişilik katılımcı kitle ve onların yanıtları ile sınırlı tutulmuştur. Diğerk müzik türleri bu araştırma kapsamına dahil edilmeyip, THM ve TSM dinleyici kitlesinin karşılaştırılması ile sınırlandırılmıştır.

1.2. ARAşTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden yararlanılmış, konuyla ilgili literatür taraması tamamlandıktan sonra saha araştırması kapsamında TRT Müzik Kanalı stüdyolarında THM ve TSM konserlerine izleyici olarak katılan müzik dinleyicileriyle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu itibarla araştırma betimsel bir özellik ihtiva etmektedir. Yapılan kaynak taramanın ardından yüz yüze görüşme yöntemlerinden faydalanılmıştır. Konuyla ilgili literatürün ortaya konulması bakımından yerli ve yabancı literatür taranarak müziğın toplumsal ve kültürel yönleri irdelenmiştir. Öte yandan birey-müzik ilişkisine yönelik yayınlar değerkendirilerek katılımcıların görüşlerinde aranacak olan hususlar belirlenmiş ve bu hususlar doğrultusunda araştırma soruları oluşturulmuştur. Bu sorular, katılımcılara birebir yöneltilmiş ve alınan yanıtların dökümleri oluşturulmuştur. Bulguların oluşması sürecinde ise bu yanıtlar literatür perspektifinde incelenmiş ve her iki müzik türü dinleyicilerinin değerkendirilmesi yoluna gidilmiştir.

1.3. ÇALIşMANIN TEMEL SORUNALI

Bu araştırmanın ana konusu, TRT stüdyolarında düzenlenen Türk Halk Müziğı ve Türk Sanat Müziğı programlarına katılan izler kitlenin müzik tercihleri bakımından incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, katılımcıların müzik tercihlerinin çevresel etkiler ve bireysel özellikleri itibariyle nasıl bir profil sergilediğı ve tercihlerinin ardında yatan etmenler, programa katılım motivasyonları incelenmek suretiyle tez araştırması yürütölmüştür. Bu etmenler ve motivasyon başlıkları, katılımcılarla yapılmış olan görüşme kayıtlarından faydalanılarak sunulmaya gayret edilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgulardan hareketle her iki müzik türünde dinler kitlenin karşılaştırılması ve müziğı hangi kültürel, sosyal ve diğerk konularla ilişkilendirmek suretiyle tercih konusu yaptıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın temel sorunsalına bağlı olarak aşağıdaki sorular ön plana çıkmaktadır;

1. TRT Müzik Kanalı’nda Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği program katılımcılarının müzik tercihlerinin oluşumunda etkenler nelerdir?
2. Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği katılımcılarının müzik tercihlerinde, programla ilgili farklı unsurlarının nasıl bir etkisi vardır?
3. Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği dinler kitlesinin müzik tercihlerinde TRT Müzik Kanalı’nda programlara izleyici olarak katılım biçimi ve eğitim düzeyi gibi pek çok farklı değişkenin etkileri nelerdir?

Bu araştırma soruları, araştırmanın özgün bulgulara ulaşması bakımından belirlenmiş olup bunların yanı sıra literatürde genel olarak varlığı görülen sosyal çevre, aile gibi unsurların müzik tercihindeki belirgin etkileri bu araştırmada ele alınan dinler kitle için geçerli olup olmadığı da değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, “Sosyal çevrenin (aile, yakın arkadaşlar, akrabalar vb.) müzik tercihindeki etkisi Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği dinler kitlesi bakımından farklılaşmakta mıdır?” sorusu da araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca, araştırma konusunun medya bağlamı itibariyle “Medyanın müzik tercihindeki etkisi Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği dinler kitlesi açısından farklılaşmakta mıdır?” sorusunun yanıtı yine araştırmanın ilgi konularından bir diğeri olarak ele alınmıştır. Bu araştırmada karşılaştırmalı bir yaklaşımın tercih edilmesi itibariyle bu farklı kriterlerin her iki müzik türü dinler kitlesi için önemi sorgulanmıştır.

1.4. ÇALIŞMANIN KURAMSAL ARKA PLANI

Ülkelerin sanatsal üretimleri tarihsel seyir içerisinde incelendiğinde tüm zamanlarda sanat ürünlerinin kültürün bir parçası olduğu görülebilecektir. Bu bağlamda Elinor Ulman “*Sanat, yaşam boyunca iç ve dış dünyada insanın kendi içindeki ve dışındaki kaynakları kullanabilir duruma getirmesini sağlamaktadır*”¹ şeklindeki yaklaşımı ile bu savı destekler bir yaklaşım sergilemektedir. Öte yandan sanat ve yaşam ilişkisine yönelik olarak Charles Lalo, “Sanat; hayattan uzak veya hayata yakın değil, hayatın

¹ Elinor Ulman, The Emotional Disturbed: Art Education for Special Groups, The International Encyclopedia of Education, (ed. Torsten Husen), Pergamon Press, USA, 1985, s.312.

tam da içindedir”² şeklinde bir yaklaşım sergilemiş ve bu yaklaşımla yaşam-sanat ilişkisinin sürekliliğine, içiçeliğine vurgu yapmıştır.

Sanat ve toplumsal yaşam ilişkisinin bir farklı yorumunu da Raymond Williams sergilemektedir. Araştırmacı “*Kültürel çalışmalar zorlukla da olsa insanların hatalarıyla başa çıkması ve zaman kazanmasında önemli olmakla birlikte yıllarla değişen, ama genel olarak kalıcı olan sanatsal düzeyin göz önüne serilmesine tanıklık eder*”³ şeklindeki ifadesi ile sanatın kültürel etkisini göz önüne sermektedir. Nitekim kültür nasıl ki kuşaklar boyu bir aktarım mekanizması ile kendi devamlılığını sağlıyorsa sanat da bu aktarım mekanizması içerisinde kendisini sonraki nesillere taşıyabilmektedir. Bu aktarım formları sanatın her alanında; resim, heykel, tiyatro, opera mimari ve en canlı biçimi olan müzik şeklinde sıralanabilmektedir.

Yukarıdaki yaklaşımlardan hareketle sanatın toplumsal yaşam içerisindeki yerini irdeleyen sanat sosyolojisi sanatsal eserlerin toplumsal yapı içerisindeki oluşum ve gelişim seyriyle birlikte mevcut konumunu da araştıran bir disiplin olarak “*toplumları etkileyen veya varoluşunda toplumun hangi düzeyde olursa olsun belirleyiciliği bulunan her şey*”i konu almakla birlikte⁴ sanat-toplum ilişkisini betimleme yönünde çaba sergilemektedir. Bu durum, sanatla toplumsal yaşam ilişkisinin bilimsel bir disipline oturtulduğunun kanıtıdır. Bu alanda yapılan çalışmalar sanat veya toplumda meydana gelen değişikliklerin sanat-toplum ilişkisi bakımından değerlendirmesini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Erinç, “*sosyal yargıları sosyal yapı ortaya çıkarır, sosyal yapı ve yargılar değiştiğinde sanatın tanımı ve statüsü de değişir*” şeklindeki ifadesiyle toplum sanat bütünlüğüne vurgu yapmıştır.⁵

Öte yandan sanatın kültürden beslendiği fikrine vurgu yapan Kaplan, “*Kültür denilince daha ziyade bir milletin tarihi boyunca yarattığı eserler anlaşılır. Bu doğrudur. Kültürü teşkil eden unsurların hemen hepsi, tarih içinde asırlar boyunca*

² Jameux Dominique, Sanat Estetik, (çev. Gönen Görey), MÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını, İstanbul, 1990, s.46.

³ Raymond William, “The Politic of Modernism”, The Future of Cultural Studies, 3, s.153.

⁴ Nimet Keser, Sanat Sözlüğü, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2009, s.302

⁵ M. Sıtkı Erinç, Sanat Sosyolojisine Giriş, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2009, s.27

*nesillerin işlemesi ile meydana gelir ve mükemmeliyete ulaşır. Dil, edebiyat, musiki, mimari, din ve devlet müesseselerini inceleyince bu vakıayı açıkça görürüz”*⁶ şeklindeki ifadesiyle kültürün sanatı doğurduğunu veya şekillendirdiğini gözler önüne sermektedir.

Bu noktada, müzik üzerine kısa tarihsel değerlendirmelere göz atmak yararlı olacaktır. Bazı müzik otoriteleri Türk müziğinin Anadolu halk ezgilerinden oluştuğunu ve Türk Halk Müziği’nin milli müzik kültürü olduğunu savunmuşlardır. Öte yandan Osmanlı saray müziğinin Avrupalı etkilerle oluştuğunu savunan bir kısım müzik otoriteleri de Türk Sanat Müziği’nin Türk kültür hayatının bir ürünü olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu konunun fikir öncülerinin başında Necip Asım gelmektedir. Öte yandan Ziya Gökalp, hars ve medeniyet ayrımında bu görüşü ateşli bir biçimde savunmuştur. Ziya Gökalp, Türk yaşam tarzıyla birlikte ortaya çıkan ve yaşayan müziğin halk müziği olduğunu ve Türk kültürünün ürünü olduğunu, diğerlerinin ise kültürün ürünü olmadığını savunmuştur.⁷

Diğer taraftan Klasik Türk Musıkisi ile Türk Sanat Müziği arasındaki ayrımı ortaya koymak yerinde olacaktır. Klasik Türk musikisinin oluşumunda farklı kültürlerin etkisinden bahseden çalışmalara karşın musikinin köklerinin Anadolu coğrafyasına ve daha geriye kadar uzandığını belirten çalışmalar da mevcuttur. Türk musikisinin doğrudan Türk kültürünün bir ürünü olduğuna ilişkin görüşler görülmektedir.

Musikinin icrasında kullanılan tambur, ud, klasik kemençe, kemane gibi enstrümanlarla birlikte Türk musikisi Osmanlı saraylarında şekillenmiştir. Onyedinci yüzyılda şiir ve musiki iç içe geçmiş ve bunun neticesinde daha güçlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Beraberinde, doğulu müzisyenlerin de bu alandaki katkılarıyla birlikte daha da zengin bir muhtevaya sahip olmuştur. 18’nci yüzyıla gelindiğinde ise batı ile etkileşim kendini göstermektedir. Batı akımları etkisinde yeni bir çehre edinen Türk musikisi bu yüzyılda Doğu-Batı sentezi şeklindeki örnekler üretmeye başlamıştır.⁸

⁶ Mehmet Kaplan, Türk Milletinin Kültürel Değerleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi, Yayın No:732, Ankara, 1987, s.19

⁷ Ali Uçan, Türk Müzik Kültürü, Evrensel Müzik ve Yayınevi, Ankara 2015, s.11

⁸ Ercüment Berker, Türk Musikisinde Dönemler, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/696754>, Erişim Tarihi: 15.06.2021

Cumhuriyet'in ilanından sonra pek çok alanda yeni bir yapı oluştuğu gibi müzik alanında da önceki dönemlerden farklı olarak yeni türlerin, eğilimlerin ve modernleşmenin etkisinde şekillenen yeni bir oluşumun varlığı söz konusudur. Dolayısıyla Türk musıkisi modern döneme girmiş ve bu dönemde "Türk Sanat Müziği" olarak yeni bir şekil kazanmıştır. Cumhuriyetten sonra ortaya çıkan Türk Sanat Müziği, her ne kadar klasik Türk musıkisiyle benzerlik gösterse de modernleşmenin etkisinde Batı akımlarından etkilenmiş ve şekillenmiş bunun yanı sıra Klasik Türk musıkisinin makamlarını kullanan bir sentez olarak kendini göstermekte ve kabul görmektedir. Günümüzde Klasik Türk musıkisi akademik düzeyde ustalarla varlığını devam ettiriyor olmakla birlikte tüketim alanında Türk Sanat Müziği olarak batı etkisinde şekillenmiş ancak özünü makamlar itibariyle koruyan bir sanat alanı olarak varlığını sürdürmektedir denilebilir. Bunun yanı sıra usul, içerik ve toplumsal tercihler noktasında Türk Sanat Müziği yeni bir alan olarak kabul edilebilecektir.⁹

Sanatın en yaygın dallarından olan müzik, 20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle teknolojinin de hızla gelişmesine bağlı olarak çeşitlenen kitle iletişim araçları vasıtası ile insan hayatında daha çok yer edinmiştir. Müzik, diğer sanat dallarında olduğu gibi kültürün toplumsal dışavurum şekillerinden biri olmanın yanı sıra kültürden beslenmekte ve yorumlanırken de kültürel birikimler perspektifinden hareket edilmektedir. Bu bağlamda Ayhan Erol;¹⁰

"Çeşitli şekillerde normlara, düşüncelere, inançlara, değerlere, simgelere, dillere ve kodlara değinilmek üzere kullanılan kültür terimi, ayrıca kişinin tinsel ve entelektüel gelişim sürecine ya da uzman entelektüel ve sanatsal çevrelere ve pratiklere (kültürel alana ya da yüksek kültüre) ve hatta bir grubun, halkın ya da toplumun bütün bir hayat tarzı'na işaret eder" demektedir.

Sanayi devriminden sonra bilimsel çalışmalar da ivmelenmiş, değişen sosyal yapılarla birlikte sosyoloji alanındaki çalışmalar da önem kazanmıştır. Bu anlamda oldukça verimli bir dönem olarak değerlendirilen 19'ncü yüzyıl, sanat ve müzik

⁹ Ozan Yarman, Türk Mûsikîsi'nin Bir Tarihçesi, 19 Kasım 2002, <http://www.firkat.de/download/daten/musikitarihce.pdf>, Erişim Tarihi: 15.06.2021

¹⁰ Ayhan Erol, "Müziği Tanımlamak", Cumhuriyetimizin 80. Yılında Müzik Sempozyumu Bildirileri, Malatya, 2003, s. 53.

sosyolojisi gibi yeni disiplinlerin doğuşuna da tanıklık etmiştir. Bu bağlamda Adorno ve Horkheimer;¹¹

“Müzik sosyolojisi sorularına yönelik yaklaşımlar elli yıldır var olmakla birlikte, görece geç kalmıştır. Karl Bücher'in ‘Arbeit und Rhythmus (İş ve Ritm)’ ve Paul Bekker'in Almanların müzik yaşamı üzerine eserleri zikredilmektedir. Müziğin, kolektif ilişkileri derin bir şekilde etkilediği dikkate alınmalıdır. Onların çoksesliliği, imgesel olan, çoğunluğu dans ettiren yanından ayrılmaz, çoksesli müziğin hepsi içkin olarak çoğulculuğuna işaret eder. Müzik ne kadar az özerklik isteğinde bulunur ve ne kadar çok toplumsal tüketim malı yaratırsa, o kadar dolaylımsızca sosyolojik kategoriler içinde düşünölmek zorundadır” demektedirler.

Müziğin toplumsal ilişkileri üzerine ilk düşünenler ve görüşleri ile müzik sosyolojisinin bilim olarak kurucuları Max Weber ve Theodor Adorno sayılmaktadır. Türk musikisinin evrim sürecini anlamak için sosyolojik perspektiften değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu doğrultuda Kaplan aşağıdaki şekliyle bir yaklaşım oluşturmuştur:¹²

“Musiki; dil, edebiyat ve tarih gibi milli kültür hazinelerinden biridir. O da bağrından çıktığı milletin hususiyetlerini taşır. Onun keder ve neşesini ifade eder. Dil ve edebiyat gibi musiki de dünyanın her yerinde sosyal tabakalara, zümrelere, çevrelere göre farklılıklar gösterir. Musikiyi de dil ve edebiyat gibi medeniyet tarihinden ayırmaya imkân yoktur.”

Ölkemizde, müzik sosyolojisi bağlamında en erken dönemde eserler ortaya koyduğu kabul edilen Edip Günay, müzik kültürüne ilişkin olarak;¹³

“Müzik kültürü; toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun, genel kültürün yanında kazandığı müzik sanatına ilişkin bilgi, beceri, tutum ve davranışlar ile müzik ortamlarında geçerli ahlak kuralları, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür. Söz müzik sanatına ve müziğin toplumdaki etkilerine gelince, içinde müzikle ilgili öğretim alanları olan tüm okullar, müzik üreten gruplar, kuruluşlar, kullanılan çalgılar, dinleti salonları, müzik dinleme alışkanlıklarımız, konserlerde uyduğumuz görgü kuralları, elektrikli müzik araç ve gereçleri. İnsan ürünü olarak onun kültürünün parçalarıdır”

¹¹ W.T. Adorno ve M. Horkheimer, Sosyolojik Açılımlar: Sunular ve Tartışmalar, (Çev: M. Sezai Durgun, Adnan Gümüş) Ankara, 2011, s.125

¹² Kaplan, a.g.e., s.30

¹³ Edip Günay, Müzik Sosyolojisi: Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.98-100

şeklinde bir yorum getirmektedir. Diğer taraftan Türk müzik kültürüne ilişkin araştırmalar yapan Popescu Judetz “*Türk Musiki Kültürünün Anlamları*” başlıklı eserinde Türk müzik kültürüne ilişkin olarak aşağıdaki yaklaşımı sergilemektedir:¹⁴

“Musiki kültürü toplumsal kurumlar ile toplumsal ölçüleri geçerli kılan, çözümlenmesi güç bir kimliğe bürünmüş, farklılaşmış, karmaşık bir anlamlar dizisini içinde taşır. Musiki, evrensel bir dil olmamakla birlikte, kullandığı dili anlayanlara dolaysız bilgi sunar; nesneleri, fikirleri, davranışları simgesel bir anlatımla canlandırır. Türk musiki kültürünü incelemek demek sadece seslerin, ses aralıkları ile perdelerin nasıl elde edildiğini değil, aynı zamanda, bu alandaki tecrübelerin ortaya çıkardığı fikirleri, musikinin yorumlanmasıyla uyanan duygular arasındaki ilişkileri, musikide kullanılan çeşitli temalar ile üşhupların kavramsallaşmasını da incelemek demektir. Musiki kültürünün bir başka alanı musiki için kullanılan dille ilgilidir”

Müzik alanında bir diğer sosyolojik çalışma olan “Müzikli Aklın Defteri” adlı eseriyle Ali Ergur, müziğin toplum bilimle iç içe ele alınması gerektiğini savunmakla birlikte dönemsellik arz eden bir gelişimin yine kültürel gelişimlerle ilintili olduğunu vurgulamaktadır. Ergur¹⁵ aşağıdaki ifadesiyle bu savını desteklemektedir:

“Müziği yalnızca kendini inşa eden saf bir estetik tasarım olarak hayal etmek, müziği sanki her hangi bir zihniyet dünyasının ürünü değilmiş gibi düşünmek anlamı taşıdığını, oysa her kültür ürünü, insanın doğayı dönüştürme çabasında tortulandığına göre o mücadeleye ilişkin bir dünya tasarımını da beraberinde sürükler. Müziğin belli bir zihniyet alanının, dolayısıyla belli bir dünya tasarımının doğal ürünü olması, onun iz ve imlerini içermesi, hatta onlarla belirlenmesi müziğin toplumsal anlamlarının göstergesi olduğuna işaretir”

Yukarıda irdelenmeye çalışılan literatür doğrultusunda müzik kültürel bir olgu olması itibariyle toplumsal yönü belirginleşmekte ve toplumla iç içe yaşamaktadır. Öte yandan toplumu oluşturan bireylerin müzik eğilimleri de yine kültürel gelişimlerine bağlı olarak şekillenecektir. O halde bireyin müzik tercihiyle kültürel özellikleri benzerlik göstereceği gibi müzik hakkındaki düşünceleri de yine kültürel birikimiyle doğru orantılı olacaktır.

1.5. İLGİLİ LİTERATÜR VE ÇALIŞMANIN LİTERATÜRE KATKISI

Ulusal literatürde müzik tercihleri bakımından yapılan çalışmalar pek çok müzik alanında bu yönde olan ihtiyacı karşılamaya gayret eder nitelikte sonuçlar ortaya

¹⁴ Eugenia Popescu-Judetz, *Türk Musiki Kültürünün Anlamları*, (Çev. B. Aksoy), Pan Yayıncılık, İstanbul, 1996, s.13

¹⁵ Ali Ergur, *Müzikli Aklın Defteri*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.11

çıkarmıştır. Alanda yapılan çalışmalarla akademik olarak literatüre derin katkılar sağlanmış ve yapılan bu çalışmalar, yöntemleri, sonuçları, perspektifleri bakımından da bu araştırmaya yön vermişlerdir.

Toplumsal değişmeye bağlı olarak müzik tercihlerini inceledikleri “Music, City and Social Change: A Study of Musical Preferences in a Former Suburb of Istanbul” başlıklı çalışmada Türkiye’deki altkentleşme, modernleşme ve kültürel çoğulluk örüntülerinin birleşiminden hareketle kentsel yayılmanın müzik beğenisinde ortaya çıkan çeşitliliklerin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma bölgesi olarak sınır ilçelerden olan Ataşehir seçilmiş ve iç göçlerle sürekli şekillenen sosyal yapıya bağlı olarak müziğin bu evrimden nasıl etkilendiği sorsuna yanıt aranmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar, araştırma bölgesinde pop müzik, türkü ya da Türk halk müziği ürünlerinin bu sosyolojik yapıda en çok tercih edilen türler olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca, bu tercihsel şekillenmenin temelinde göç hareketlerinin ve küreselleşmenin etkilerinin varlığı tespit edilmiş bu tespitten hareketle bu türden sosyal çevrelerde yerel müzik türlerinin melezi olan estetik beğenilerin oluştuğu ortaya konulmuştur.¹⁶

Müzik tercihinde kişiliğin etkisinin incelendiği bir araştırmada, rock ve klasik müzik dinleyicileri üzerinden müzik beğenisini etkileyen faktörler irdelenmiş; kişilik, yaş, cinsiyet, aile çevresi, sosyal çevre ve müzikal uyaranların tercihler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırma neticesinde Türk müziği ve klasik müzik dinler kitlesinin kişilik özelliklerinin birbirine yakın olduğu tespit edilirken rock müzik dinler kitlesinin bu iki müzik türünü tercih edenlere nazaran farklı kişilik özellikleri sergiledikleri saptanmıştır. Araştırma neticesinde kişilik özellikleri ve yakın çevre dışsal faktörlerin müzik tercihlerinde etkisi olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.¹⁷

Müzik tercihlerindeki etkenlerin araştırıldığı bir başka çalışmada ise Rebetiko müzik kültürünü oluşturan bileşenlerin ve anlamlandırmaların rebetiko konserleri ve temsiller üzerinden analizi amaçlanmıştır. Araştırmada, spesifik odak olan Rebetiko

¹⁶ Uğur Zeynep Güven, Yunus Kaya ve Andrew J. Perrin, “Music, City and Social Change: A Study of Musical Preferences in a Former Suburb of Istanbul, Journal of Economy Culture and Society, 61, 107-123

¹⁷ Barış Erdal, “Müzik Tercihi ve Kişilik İlişkisi”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 35, Sayı: 2, 2009, 188-196

kültürüne ilişkin olarak mübadele ve göç hareketleriyle organik bağına devam ettiren bir durumun varlığı ifade edilmekle birlikte kentsel mekan, aidiyet, kimlik ve öteki algısının da Rebetiko performanslarının ana temalarını oluşturduğu bildirilmektedir. Ayrıca, İstanbul müzik ortamının yerel ve yerel ötesi bir karakteristik sergilediği ve bu doğrultuda yeniden canlanan bir Rebetiko kültürüne de ev sahipliği yaptığı ortaya çıkarılmış, müzisyenler bakımından ise geçmişle bağ kurma, kendini ifade etme, göç hikayelerini canlı tutma gibi motivasyonların Rebetiko'ya yönelimin temel gerekçeleri arasında yer aldığı sonucu elde edilmiştir.¹⁸

Bir diğer çalışmada müzik tercihlerinin karmaşık arkaplanı ele alınmıştır. Araştırmada, müzik tercihlerini etkileyen unsurlar bireysel (yaş, cinsiyet, psikolojik durum, kişilik vb.) ve sosyal unsurlar (aile, yakın çevre, sınıf, medya, arkadaşlar vb.) olarak ele alınmıştır. Araştırma neticesinde müzik tercihlerinin her iki unsurdan da etkilendiği ve bireylerin tercihlerini belirlerken parametrelerin çoğaltılabilme imkanına bağlı olarak bireyin müzik tercihinde somutlaştırılmış bir unsurun mutlak sebep olarak sayılamayacağı pekçok parametreye bağlı olarak müzik tercihinin şekillenebileceği bildirilmektedir.¹⁹

Literatürde, müzik tercihi bağlamında yapılan bir diğer araştırmada, kişilerin müzik tercihlerinden hareketle kişilik özelliklerinin belirlenmebileceğine ilişkin sonuçlar bildirilmektedir.²⁰ Bu araştırma sonucundan hareketle müzik tercihi ile kişilik arasında iki yönlü bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkün olmaktadır.

Vladimir Konecni, bireyin içerisinde bulunduğu duygusal durumun sosyal faktörlerden etkilenen bir unsur olduğunu ve bunun aynı zamanda müzik tercihinde belirleyici bir faktör olduğunu belirtmektedir.²¹ Bu araştırma bulgusundan hareketle, bireyin içerisinde bulunduğu duygusal durumun değişkenliğine bağlı olarak müzik tercihinin de benzer frekansta bir değişkenlik sergileyebileceği söylenebilir. Ancak

¹⁸ Uğur Zeynep Güven, "Geleneksel ile Güncel Arasında, Tanıdık ama Farklı: Rebetiko Müzik Performansları Üzerine Etnografik Bir Çalışma", UHMAD, Kış-İlkbahar 2018, 25-46.

¹⁹ Onur Şenel, "Müzik Tercihinin Karmaşık Arka Planı", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(30), 2014, 213-227.

²⁰ Nihan Yağışan "Üniversite Öğrencilerinin Müzik Tercihleri ve Saldırganlıkla İlişkisi". Sanat Eğitimi Dergisi. 1(2), 2013, 96-113.

²¹ Vladimir J. Konecni, "Social interaction and musical preference". The Psychology of Music. New York: Academic Press, 1982.

bu durumda kalıcı bir tercih değil anlık bir ihtiyaçtan söz etmek mümkün olacaktır. Nitekim genel çerçevede müzik tercihi anlık değişken parametrelerle değil bireyin yaşamını ve kişilik özelliklerini şekillendiren uzun vadeli oluşumlarla belirlenmektedir.

Bireyde müzik zevki ve tercihinin şekillenmesine ilişkin olarak aile ve okulun öncül aşamalar olduğuna işaret edilen bir diğer çalışmada ailenin ilk müzik dinleme deneyiminin yaşandığı çevre ve ebeveynlerin de ilk dinleticiler olmasından hareketle çocuğun aşinalığının da bu süreçte başladığı ve okul ortamında müzik eğitimi veya arkadaşlarıyla bu yöndeki paylaşımları tercihin temellerini oluşturmaktadır. Bu iki çevredeki uyum veya farklılıklar çocuğun müzik tercihindeki çeşitlenmelerin de öncül etkenleri arasında sayılabilmektedir.²²

Yukarıda verilen literatür çalışmalarından hareketle müzik tercihinin ilişkin çalışmaların ortak kriterleri bireysel ve sosyal etkenler olarak kendini göstermektedir. Bu kriterlerden hareketle bu çalışmada Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği dinler kitlesinin tercihlerini şekillendiren kriterlerin tespit edilmesi amacı doğrultusunda elde edilen bulguların bu müzik alanları itibarıyla literatüre kazandırılması amaçlanmıştır. Ayrıca, literatürde genel kabul gören tercih kriterlerine ilişkin olarak bu çalışmada detaylandırıcı bulgulara eldeki veriler dairesinde mümkün mertebe ulaşılması hedeflenmiş ve bu itibarla da literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1.6. TEZİN YAPISI

Tezin birinci bölümü olan giriş başlıklı kısmında araştırmanın yöntemi, kapsam ve sınırlılıkları, araştırma soruları, araştırmayla ilgili literatür başlıklarına yer verilmiş ve konuya dayanak teşkil edecek araştırmalar perspektifinde konunun temellendirilmesine gayret gösterilmiştir.

Araştırma üç bölüm halinde düzenlenmiştir. Birinci bölümde araştırmanın kapsamı, yöntemi, sorunsalının belirlenmesi, ilgili literatür ve literatürde oluşan sonuçların bu araştırmayla paralelliği, kuramsal arka planı gibi hususlara yer verilmiştir.

²² Ceren Kamalı ve Ebru Temiz, "Ortaokul Öğrencilerinin Müzik Tercihlerinin ve Bu Tercihleri Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi". *Fine Arts*, 12(4), 2017. 280-298

Araştırmanın ikinci bölümünde Türkiye’de televizyonculuğun gelişim seyri ve TRT’nin kuruluş, gelişim aşamalarına yer verilmiştir. Bununla birlikte televizyon yayıncılığında müzik konusu ele alınmış ve TRT’nin bu konuda yayın yapan kanalı olarak TRT Müzik’in oluşum süreci irdelenmiştir.

Üçüncü bölüm, araştırmanın odağını oluşturan tercih kriterlerinin incelenmesini içermektedir. Bu bağlamda, araştırmada görüşlerine başvurulmuş katılımcıların katıldıkları müzik türü programına göre müzik tercihlerini etkileyen kriterlerin tespitine çalışılmıştır. Genel tercih kriterlerinin yanı sıra bu araştırmaya özgü elde edilen bulgularla ulaşılan tercih kriterleri de bu bölümde verilmiştir.

2. TÜRKİYE’DE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA MÜZİĞİN TRT MÜZİK BAĞLAMINDA GELİŞİMİ

Televizyon, 2000’li yıllara kadar toplumsal etkisi en yüksek olan medya aracı olarak öne plana çıkmaktaydı. Günümüzde sosyal medyanın toplumsal etkisini 2000’i yılların başlarına kadar televizyon sergilemiş ve günümüzde bu etkisini halen koruyabilir olmuştur. Bu bağlamda televizyon olgusu başlangıçta bir icat, teknik bir araç veya iletişim kanalı olarak değerlendirilebilecek olsa da günümüze ulaşan seyrinde bu nitelendirmelerden çok daha fazlasını üstlenmiş bir aktör olarak değerlendirilmelidir. Öyle ki günümüze kadar gelişimi devam ettirilen kitle iletişim kuramlarında önemli bir faktör olarak varlığı görülmekte ve bir kısım kuramın temelinde televizyon yer almaktadır. Buna bağlı olarak televizyon yayıncılığı da iletişim kuramları temelinde şekillenmiş ve toplumsal bir iletişim aracı olan televizyon gelinen noktada toplumsal yönetim enstrümanı haline dönüşmüştür.

2.1. TELEVİZYON VE TELEVİZYONCULUĞUN OLUŞUM-GELİŞİM SÜRECİ

Televizyon için bugüne kadar teknik tanımların ötesinde çeşitli bakış açılarıyla çok sayıda tanımlama yapılmıştır. Bunlardan biri *“izleyicilerin tüm ihtiyaçlarını göz önüne alan, program yapısını buna göre oluşturan, sadece teknolojik bir araç olma vasfının ötesine geçerek, tüm insanlık için vazgeçilmesi düşünülmeyen ve toplumsal hayatımıza damgasını vuran, adeta müdahale eden bir fenomendir.”* şeklinde sosyolojik yaklaşımla yapılan bir tanımdır.²³ Cemal Anadol²⁴ ise televizyonun etkileri bağlamında bir yaklaşım sergileyerek *“İnsanları uyusukluğa alıştıran, daha faydalı meşguliyetlerden alıkoyan olmayacak şeylere inandıran ve beyin yıkamaya yarayan bir araçtır”* şeklinde bir tanımlamaya gitmiştir.

Görüntülü aktarım özelliği itibarıyla kitle iletişim araçları içerisinde ön plana çıkan televizyon daha çok ilgi görmüş²⁵ ve bunun sebebine ilişkin olarak Aysel Aziz²⁶

²³ Zeynep Karahan Uslu, Televizyon ve Kadın, 1.Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000, s.19

²⁴ Cemal Anadol, Televizyon Yayınlarının Milli Kültüre Tesirleri, 1. Baskı, İstanbul: Türkiye Milli Kültür Vakfı, 1992, s.36.

²⁵ Aysel Aziz, Radyo ve Televizyona Giriş, Genişletilmiş 2. Basım, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yay. No: 460, 1981, s.72

²⁶ A.g.e., s.7

“Bugün oturma odalarımızın baş konuğu olan televizyonun ortaya çıkışının ve olağanüstü bir hızla yaygınlaşmasının altında yatan en önemli neden, insanların ufuk çizgisinin ötesinde yaşananları öğrenme isteğidir” şeklinde bir değerlendirme ile televizyonun etkisinde tüketici kitlenin motivasyon unsurlarından en belirgin olanını ortaya koymuştur.

Bunun yanı sıra televizyonun yaygınlaşmasında “merak” unsuru başat aktörlerden olsa da günümüzde televizyonun çekiciliğini sadece meraka bağlamak çok da mümkün değildir. Artık neredeyse insanların tüketemeyeceği kadar fazla yayın çeşitliliğine sahip olan televizyon yayıncılığında gelişen teknikle birlikte çok fazla tüketim alternatifi oluşturulmuştur. Bu sebeple insanlar boş vakit geçirme veya vakti boşa geçirme gibi durumlarda televizyondan faydalanabilmektedirler. Öte yandan, insanların hayalleri, eğilimleri, eğlence anlayışları gibi odaklara da hitap edebilmesi televizyonu oldukça yaygın kullanıma sahip bir araç haline getirmiştir.

2.2. TÜRKİYE’DE TELEVİZYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de televizyon yayıncılığı dünyadaki aksine daha geç hayata geçirilmiştir. Bu noktada teknik altyapı ve idari işleyişi İstanbul Teknik Üniversitesi üstlenmiştir. Böylelikle fiili olarak yayıncılığın Türkiye’de inşası başlamış oldu. Bu bölüm başlangıcından günümüze bu süreci sunmayı amaçlamaktadır. Böylelikle tezin temel konusu olan TRT Müzik Kanalı’ndan önceki sürecin nasıl bir arka plan oluşturduğu irdelenmiş olacaktır.

2.2.1. İTÜ’nün Televizyon Yayıncılığına Başlaması

Türkiye’de televizyon yayıncılığının hayata geçirilmesinde öncül kuruluş konumunda olan İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), eğitim altyapısının sağlamış olduğu avantajları kullanarak²⁷ ve günümüz televizyon yayıncılığını temellerini inşa etmiştir. Televizyon yayıncılığının dünyada yaygınlaşmaya başladığı yıllarda “İTÜ Elektrik Fakültesi Yüksek Frekans Tekniği Bilim Dalı Başkanı” Prof. Dr. Mustafa Santur, televizyonun ne derece önemli bir kitle iletişim aracı olacağı hususundaki öngörüsü ile gerekli ekipmanların ülkemize yurtdışından getirilmesini sağlamış ve bu

²⁷ Cankaya, Dünden ..., s.30

bağlamda Hollanda menşeli Philips firmasıyla anlaşmaya varılmasını sağlamıştır. Böylelikle ilk olarak Philips'ten alınan ikonoskop kamera, görüntü oynatıcısı ve iki vericiden oluşan ekipman ile 1952 yılında televizyon yayıncılığı İTÜ bünyesinde deneme yayınları mahiyetinde başlatılmıştır.²⁸ İTÜ tarafından üretilen Türkiye'nin ilk verici anteni 24 Ocak 1952 tarihinde İTÜ Taşkışla Binası'nın çatısına yerleştirilmiş ve böylelikle üniversitede kapalı devre test yayınları başlatılmıştır.²⁹ İTÜ Televizyonu, 1952-1953 akademik yılında Cuma günleri 17.00-18.00 saatleri arası 1 saatlik düzenli yayın başlatmıştır. İstanbul'da o dönem bireysel bağlamda alıcısı olan kimse bulunmadığından bu bir saatlik düzenli yayını izlemek isteyenler İTÜ'nün Taşkışla'daki yerleşkesine gelmek suretiyle bu izleyebimişlerdir.³⁰ Nitekim 1953'de yayınlanan boks maçları ve İTÜ orkestrasının konserleri de yayıncılığın farklılaşmaya başlaması ve gelişmesi adına önemli gelişmelerdendir. 1960'larda İTÜ TV tarafından yapılan yayınlar basın da ilgisini çekmiş ve haberlere konu olmaya başlamıştır. Dönemin ilk naklen spor yayını olarak ise 12 Kasım 1961'de Mithatpaşa Stadi'nda (Beşiktaş İnönü Stadi) oynanan Türkiye-SSCB müsabakası Taşkışla yerleşkesinin çatısına konan tek kamera ile nakle yayınlanmış ve ses yayını da radyo üzerinden gerçekleştirilmiştir.³¹ O yıllarda televizyon sahibi olabilen kimseler çatı antenleri ile komşu Balkan ülkelerindeki yayınları izleyebilmişlerdir.³²

2.2.2. TRT'nin Kuruluşu ve Gelişim Aşamaları

Bu bölüm TRT Müzik Kanalı'nın tezin merkezinde bulunması hasebiyle TRT tarihini ayrıntılı olarak aktarmayı hedeflemektedir. Türk siyasi tarihinde bir dönüm noktası niteliği taşıyan darbe yıllarında kurulan TRT'de işleyişinde ve kuruluşunda günün şartlarından, olaylarından etkilenmiştir. Dönemin siyasi, ekonomik şartları ve 27 Mayıs 1960 sabahı yaşanan ihtilal gibi olaylarla birlikte Ordu hükümete el koymuş³³ ve akabinde basın yayın organlarının işleyişi de yeni yönetimin belirlediği esaslara göre düzenlenmiştir. Televizyon yayıncılığına ilişkin olarak yeni yönetim

²⁸ Hülya Yengin, Ekranın Büyüsü, 1.Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 1994, s.67-69

²⁹ Ae., s. n. 67-69

³⁰ Mahmut Tali Öngören, "Türkiye'de TV İle İlgili Çeşitli Tarihler", AİTİA Gaz. Ve Halkla İliş. Yüksek Okulu İletişim Dergisi, 1982/4, s.273

³¹ Erman Şener, Televizyon Video, 1.Baskı, İstanbul: İmge Yayıncılık, 1984, s.20-23

³² Semih Tuğrul, Türkiye'de Televizyon ve Radyo Olayları, İstanbul: Koza Yayınları, 1975, s.142

³³ Cem Eroğul, "Çok Partili Düzenin Kuruluşu 1945-71", Geçiş Sürecinde Türkiye, İstanbul: Belge Yayınları, 1990, s.113

yapısı içerisinde gündem oluşmuş ancak bu yönde yapılacak yatırımlara dönemin Devlet Planlama Teşkilatı tarafından düzenlenen “Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”nda yer verilmemiştir. Bunun yerine radyo yayıncılığının yaygınlaştırılması ve bu yayınlardan faydalanılması yönünde bir amaç oluşturulmuştur. Gerekçe olarak da dönemin ekonomik şartları ve bu yönde yapılacak pahalı yatırımların ülke ekonomisine getireceği yük gösterilmiştir.³⁴ Ancak ilerleyen süreçte “İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”nda televizyon altyapısının kurulması için beşer yıllık planlar dairesinde üç dönemi kapsayan bir düzenlemeye gidilmiştir.³⁵

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’yla alınan karara karşın Federal Almanya Hükümeti’yle teknik bağlamda bir yardım anlaşması imzalanmış ve Almanya hükümetinin Ankara’da bir Televizyon Eğitim Merkezi kurması ve teknik donanımının tesis edilmesi yönünde işbirliğine gidilmiştir. Bu merkezde ilk kapalı devre yayın 14 Ağustos 1966’da yapılmış, Şiir ve Müzik programı adlı bu yayın Gülseven Güven ve Bülent Varol tarafından hazırlanmıştır. Bununla birlikte Ünlü Demiralp tarafından hazırlanan “Haberler” de yine bu kapalı devre yayınlarda sunulmaya başlanmıştır.³⁶

Bu televizyon eğitim merkeziyle birlikte Türkiye, “Alman Stüdyo Hamburg” firmasının sağladığı televizyonculuk malzemeleriyle de tanışmış olmaktadır.³⁷ Darbe sonrası kabul edilen 1961 Anayasası ile getirilen düzenlemelerle birlikte 359 sayılı TRT yasasıyla TRT Kurumu kurulmuş ve ülkedeki radyo ve sonrasında ki televizyon yayıncılığının esasları bu kanun ile düzenlenmiştir. Yasaya ek olarak kurum içi düzenlemeler de yayın esaslarında dikkate alınmış ancak dönemin koşulları itibarıyla yayıncılık derin bir siyasi baskı altında seyrini devam ettirmiştir.³⁸

1 Mayıs 1964’te yürürlüğe sokulan yasayla TRT, devlet adına radyo ve televizyon yayını gerçekleştirmek amacıyla tüzel kişiliğe kavuşturulmuştur. Kurumun organları; yönetim kurulu, genel müdür, danışma kurulları ve siyasi yayınlar hakem kurulları olarak belirlenmiştir. Aynı dönemde yönetim kurulu kararıyla genel müdürlüğe

³⁴ DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası, 1964, s.279.

³⁵ Cankaya, TRT ..., s.54

³⁶ A.g.e., s.74

³⁷ Radyo Televizyon Gazetecileri Derneği, Resimli Televizyon Tarihi, 2002.

³⁸ Cankaya, Düünden ..., s.53-57

Adnan Öztrak getirilmiştir. Yayınlarda ise TRT radyo çalışanları görev almaya başlamış böylelikle radyo yayıncılığının televizyon için kullanılmasıyla birlikte yeni yayıncıların yetiştirilmesinde de bu birikimli yayıncılardan yararlanılmıştır³⁹

İlk deneme yayını 31 Ocak 1968'de saat 19:30'da Spiker Nuran Emren'in yaptığı açılış anonsu ile gerçekleştirilmiş, ardından Ankara Televizyonu Müdürü Mahmut Öngören'in konuşmasıyla devam etmiştir. Devamında “*Türk Devrim Tarihi*” adlı program sunulmuş, programda Kurtuluş Savaşı konulu fimler, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ı konu alan haber, çocuk kuşağında çizgi filmler ve iki belgeselle yayın tamamlanmıştır.⁴⁰ 1968-1969 yılları arasında yapılan ve deneme yayınları olarak adlandırılan bu yayın programı haftada üç gün olarak düzenlenmiştir. Bunun öncesinde herhangi bir planlı yayın akışı bulunmamaktadır.⁴¹

Televizyonculuğun ilk yıllarında TRT için radyoculukla paralel bir yayın içeriği söz konusu olmuş, kültür ve eğitim içerikli programlar ön plana çıkmıştır. Reyting ve izlenme oranı kaygısı olmadığından yayınların kültürel düzeyinin yüksek olmasına ve halkı eğitici nitelik taşımasına özen gösterilmiştir.⁴² Bu durum Adorno'nun kültür endüstrisi yakalaşımını reddeden bir nitelik taşımakla birlikte benzer durumun günümüzde TRT Müzik için de varlığından bahsetmek mümkün olmaktadır. Popüler olandan ziyade kültürel olana eğilimi ve bu doğrultuda bir vizyon sergilemesi de bu hususu destekler niteliktedir.

1971'de askeri muhtırasından sonra Anayasa'nın 121. Maddesindeki değişiklikle TRT, “*tarafsız bir kamu iktisadi kuruluşu*” haline dönüştürülmüştür. Dönemin TRT'nin Genel Müdürü Musa Öğün, televizyon reklamlarının başlatılacağını ilan etmiştir.⁴³ Bu dönemle birlikte nitelikli yayıncılık anlayışı yavaş yavaş gelişmeye başlamıştır. Daha sonra 1974'te kurulan hükümet TRT Genel Müdürlüğüne İsmail Cem İpekçi'yi atamıştır.⁴⁴

³⁹ Aziz, Türkiye'de..., s.22

⁴⁰ Özden Cankaya, Türk Televizyonunun Program Yapısı (1968-1985), İstanbul: Mozaik Basımevi, 1990, s.14

⁴¹ Cankaya, Düenden ..., s.32-33

⁴² Cankaya, TRT ..., s.81

⁴³ Cankaya, TRT ..., s.126

⁴⁴ Yusuf Devran, Siyasal İktidar-TRT İlişkisinin Dünü, 1.Baskı, İstanbul: Başlık Yayınları, 2011, s.72-79

1976 yılında Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş TRT Genel Müdürü olarak atanmış, sonrasında görevden ayrıldığı için yerine Bakanlar Kurulu kararnamesiyle Şaban Karataş getirilmiştir ve bu değişiklikle birlikte yayın politikalarında yaşanan değişiklikle ağırlıklı olarak “*milli kültür*” ve “*milli tarih*” kavramları daha da ön plana çıkarılmıştır.⁴⁵

1983 yılına kadar TRT Televizyonu tek kanaldan ve günün belirli saatlerinde yayın yapılmıştır. Bu dönemde kısıtlı yayın saatlerinden ötürü TRT'nin farklı eğitim, kültür, ekonomik düzeylerdeki izleyici grupları ve onların beklentilerini karşılayacak türden yayın içerikleri sunamamış ve bununla ilgili gelen tepkilere karşın kısıtlı yayın saatleri gerekçe gösterilmiştir.⁴⁶

İlk renkli yayınını 1975 yılında Almanya'dan getirilen teknik ekipmanla yapmaya başlayan TRT⁴⁷ 10'uncu yılına girdiği 1978'de kurum içerisinde yetiştirdiği ilk genel müdürü Cengiz Taşer ile 1979'a kadar yayıncılığın Türkiye geneline yayılması amacıyla hareket etmiştir.⁴⁸ 1979-1981 arası dönemde Genel müdürlüğüne Doğan Kasaroğlu getirilmiş ve 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle TRT ikinci bir kanal kurma faaliyetlerini ertelemiştir.⁴⁹

1981 yılında genel müdür Doğan Kasaroğlu görevden alınmış, yerine Tümgeneral Macit Akman atanmıştır.⁵⁰ 1985-1989 dönemine ilişkin “Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”nda çok kanallı yayıncılık için yatırımlar gündeme gelmiştir. 15 Ocak 1985'te Yönetim Kurulu, ikinci bir kanalın kurulması için karar almış ve bu karar hükümet tarafından 26 Mart 1985 tarihinde kabul görmüştür. Akabinde ABD ile 25 Nisan 1986'da yapılan anlaşma ile uydu üzerinden yayın yapabilme kabiliyeti kazanmış ve böylelikle 6 Ekim 1986'da yayına başlayan TV-2 de dahil olmak üzere çanak antenle erişilebilir bir yayın sunarak yurdun her köşesinden televizyon izlenebilmesine olanak sağlamıştır.⁵¹

⁴⁵ Cankaya, Dünden ..., s.56

⁴⁶ Cankaya, Dünden ..., s.54

⁴⁷ Uyguc, a.g.e., s.9

⁴⁸ Cankaya, Türk ..., s.48-54

⁴⁹ Öngören, a.g.m., s.172-173

⁵⁰ Cankaya, TRT ..., s.181-185

⁵¹ Cankaya, TRT ..., s.239-240

Bundan üç yıl sonra 2 Ekim 1989'da mevcut kanallara iki yeni devlet kanalı (TV-3 ve GAP TV) daha eklenmiş ve GAP TV Güneydoğu Anadolu Projesi'nin kapsadığı 14 il ve çevresiyle ilgili yayınlar yaparken TV-3 yabancı kaynaklı müzik, sanatsal etkinlikler, dizi ve sinema gibi yayınlara yer vermiştir. Öte yandan GAP TV TV-2 kanalı üzerinden yayına başlatılmıştır. Gelişen teknolojiyle birlikte Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığında teknik imkanlar daha ulaşılabilir hale gelmiş ve bu süreçte belediyeler de kendi televizyon kanallarını kurmaya başlamışlardır. Bu bağlamda ilk olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi İBRT adıyla kendi televizyonunu kurmuş ve diğer belediyeler de süreç içerisinde bunu takip etmişlerdir.⁵²

1990'da TV-4'ün çalışmaları gündeme gelmiş ve 30 Temmuz'da eğitim içerikli bir yayın programına sahip olan TV-4 deneme yayınlarına başlamıştır. Genelde örgün ve yaygın eğitimle ilgili ders programlarından oluşan bir yayın programı olan kanalda eğitim çağındaki kuşağa yönelik müzik, dizi, sinema ve belgesel gibi programlar da yayınlanmıştır. Ardından, yurtdışında yaşayan vatandaşlara yönelik olarak aynı yıl içerisinde 28 Şubat'ta TV-5 (TRT INT) yayın hayatına başlamıştır.⁵³

Devam eden süreçte TRT uydu yayıncılığına geçmiş ve bu süreçte birçok yeni kanalla yayın hayatını devam ettirmiştir. 1980'li yıllar itibariyle gelişen uydu yayıncılığı deregülasyon süreciyle birlikte Pazar ekonomisine dönüşen bir televizyon yayıncılığını da beraberinde getirmiştir. Bu konuda ABD'nin dünyadaki çabaları ön plana çıktığı gibi bankacılık, telekomünikasyon, havacılık, yayıncılık gibi alanlarda deregülasyona bağlı olarak serbest piyasa ekonomisi gelişmiştir.⁵⁴ Bu sürecin devam eden gelişimi ise televizyonun bir tüketim unsuru halini almasına doğru evrilmiş ve artık yalnızca devlet tekelinde olan televizyon yayıncılığı özel sektör için de bir yatırım haline dönüşmüştür. Bununla birlikte Türkiye'de de 1990'lı yıllar itibariyle özel televizyon yayıncılığı ivmelenerek gelişmeye devam etmiştir.

⁵² Cankaya, TRT ..., s.252

⁵³ Yengin, ..., s.76

⁵⁴ Cem Pekman, Televizyonda Özelleşme (Avrupa'da Yayıncılığın Değişim Süreci), 1.Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 1997, s.58

2.2.3. Özel Televizyon Yayıncılığının Başlangıcı

Yayıncılığın teknikle birlikte gelişimi ve yukarıda bahsedilen deregülasyon sonrası dönemde özel televizyon kanallarının kuruluşu ve yaygınlaşması gündeme gelmiştir. 1980’li yıllar itibariyle Avrupa’da yaşanan siyasi, ekonomik ve teknolojik yeniliklerin etkileri Türkiye’ye de ulaşmış ve bunun etkisinde 1990’lı yıllar Türkiye’de özel televizyonculuk açısından başlangıç dönemi olmuştur.

Seyircinin bu özel kanallara olan ilgisinin TRT’den daha fazla olması itibariyle yeni kanallar için bu durum genişlemenin gerekçesi olmuştur.⁵⁵ Özel kanalların artması ve dünyada bu yönde yaşanan gelişmeler, Türkiye için de özel yayıncılığa izin çıkarılmasını kaçınılmaz bir hale getirmiştir. Böylelikle 1993 yılında bu konuya ilişkin yasal düzenlemeler hayata geçirilmiş ve özel televizyonculuk Türkiye’de de hukuki zemin oluşturulmak suretiyle hayata geçirilmiştir.⁵⁶

Burada görülen durum televizyonun bir tüketim aracı olarak özel sektör tarafından kullanılmaya başlanması ve Adorno’nun kültür endüstrisine dahil olan başat aktör olarak şekillenmesi sürecinin başladığıdır. Nitekim özel kanallar geçen yıllar itibariyle hayli artmış ve öyle ki artık tele-satış olarak ifade edilen kanal marketler kurularak televizyonun tüketiciye çok daha kısa yoldan ulaşımı sağlayacak bir araç olarak kullanımı başlamıştır.

Netice itibariyle özel yayıncılığın gelişimi kültür endüstrisi açısından da yeni ve güçlü bir mecra olarak anlam bulmuştur. Bununla birlikte gelişen teknoloji bu mecrayı daha da genişleterek internetin her geçen gün yaygınlaşması ve gelişmesine bağlı olarak dijital sahaya taşımıştır. Artık günümüzde uydu yayıncılığıyla birlikte dijital platformlardaki televizyon yayıncılığı da gitgide yayılmaktadır. Öyle ki bu yayılışın 1980’lerle başlayan uydu yayıncılığı gibi bir boyuta ulaşması son derece mümkün görünmektedir.

⁵⁵ Cankaya, Dünden ..., s.92

⁵⁶ Cankaya, TRT ..., s.292

2.2.4. Dijital Yayıncılık Süreci

2000'li yıllar itibariyle dünyada ve eş zamanlı olarak Türkiye’de dijital televizyon yayıncılığı hızla yayılmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Türkiye’de ilk çalışmalar Digitürk adıyla yayıncılığa girmiş ve pekçok kullanıcı normal yayınlara nazaran daha geniş içerik yelpazesi dolayısıyla bu platforma ilgi göstermiştir.⁵⁷ Dijital platformların normal televizyon yayıncılığından farklı olarak daha yüksek kalitede görüntü ve ses sunmasının yanı sıra bu kanalların tecimsel odaklılıkları sebebiyle de çok fazla alternatif sunmaları ön plana çıkmaktadır. Öte yandan üyelik sistemi ile hizmet veren bu kanallar şifreli yayın yapmakta ve kullanıcılar bu yayınlara erişmek için üyelik ücreti ödemenin yanı sıra yayını çözümleyecek bir cihazı sunucudan satın alarak yayınları izleyebilmektedirler.⁵⁸ Dolayısıyla dijital yayıncılık kültür endüstrisi bağlamında başından sonuna kadar bir tüketim aracı olmanın yanı sıra üyeliğin abonelik sistemi şeklinde oluşturulması süreklilik arz eden bir tüketimin de ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Öte yandan dijital platformların yayın anlaşmaları ile toplumun büyük ölçüde ilgi gösterdiği futbol karşılaşmalarının da bu kanallar üzerinden yayınlanması sosyal bağlamda bir “ihtiyaç” algısı oluşturmaya yardımcı olmakta ve başlarda bir ayrıcalık unsuru gibi algılanmasına sebebiyet vermektedir. Digitürk’ün piyasada ilk ve tek olması tekel olması için yeter koşul olmuş ve zaman içerisinde farklı dijital platformların da piyasaya girmesiyle birlikte oluşan rekabetle bu tekel kırılmıştır. Dolayısıyla tüketici toplumun bu yayınlara ulaşabilmesi daha da kolaylaşmıştır.

Türkiye’nin 10 Ocak 2001’de dijital yayınlar için uzaya gönderdiği Türksat - 2A uydusu bu platformların daha geniş imkanlar ve daha kaliteli yayınlar yapmasına zemin oluşturmuştur. Böylelikle dijital platformlar yeni çağın eğlence araçları olarak derin içerikleriyle tüketiciye çeşitli alternatiflerle sunulmaya başlanmıştır.⁵⁹

Özel yayıncılığın ve beraberinde dijital platformların gelişmesi TRT tek kanallı dönemdeki popülerliğini tamamen kaybetmiş ve TRT buna bağlı olarak yeni yapılanmaya uyum sağlamak için yeni çabalara yönelmiştir. Buna karşılık TRT yeni

⁵⁷ "Digitürk Tarihçe", <http://www.digiturk.com.tr/kurumsal/tarihce/>, Erişim Tarihi: 10.08.2020

⁵⁸ Kırık, Yeni ..., s.165

⁵⁹ Kırık, Yeni ..., s.164

kanalları yayına sokarak bu platformlarla rekabete çabalamış ve yayın çeşitliliğini ve kalitesini artırmak için harekete geçmiştir.⁶⁰ Bu doğrultuda yeni ve farklı perspektifte programlar hazırlayarak seyirci kitlesinin beğenisini geri kazanmaya çalışmaktadır. Buna bağlı olarak yeni diziler, belgeseller, müzik programları gibi içerikler oluşturma yönünde bir eğilim göstermektedir. Özellikle son yıllarda toplumsal kültüre ve hassasiyetlere dokunan dizilerle izlenme oranlarını yükseltmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda dini, tarihi, kültürel ve milli hassasiyetleri işleyen diziler ön plana çıkmaktadır. Bu yapımlar, tüketici tarafından ilgi görmekte ve reyting amacına hizmet etmektedir.

2.3. TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA MÜZİĞİN YERİ

Radyo ve televizyon yayıncılığında programlar genel sözlü yayınlar ve müzik yayınları olarak iki gruba ayrılmaktadır. Sözlü yayınları topluma söz ile ulaşan yayınlardır. Haber bültenleri sözlü yayın grubuna girmektedir ve burada da müzik unsuruna rastlanılmaktadır fakat bu yayınlarda ağırlık sözdedir. Müzik yayınlarında ise, müzik ağırlıktadır ve kitleye müzik yolu ile ulaşılmaktadır.⁶¹

Televizyonun ülkemize girişiyle birlikte görsellik unsuru ön plana çıkmış ve radyo ile dinleyicisine ulaşan müzik programlarını artık izleyiciler sadece dinlemekle kalmayıp televizyon ekranında rahatlıkla izlemeye başlamıştır. Televizyonun hem görsel hem işitsel duyuya hitap etmesi, izleyiciyi kendisine çekmiş ve müzik yayınları da izleyicinin hayatında, zamanla bir eğlence kaynağı ve boş zaman aktivitesi haline gelmiştir. Birbirinden farklı format ve içeriklerde hazırlanan müzik programları sayesinde, sahne aldığı mekânlara gidemediği sanatçının canlı performansını izleyicinin ayağına getirmekte ve evinin konforunda sunmaktadır.

Her kesimden ve her yaştan izleyiciye seslenen müzik - eğlence programları, hedef kitleyi eğlendirme amacıyla müzik, yarışma, skeç, parodi, müzikli tiyatro gibi türlerden birkaçını içeren program türleridir.⁶² Müzik programları içerisinde canlı

⁶⁰ Serim, ..., s.198-199

⁶¹ Aziz, Radyo ve Televizyona Giriş ..., s.56

⁶² A.g.e., s.36

icra yapılmakta ya da ses bandı ve videobandı şeklinde alınan müzik kayıtları yayınlanmaktadır. Ayrıca bunları anlatıp açıklayan kısa konuşmalar yer almaktadır.⁶³

Tecimsel (ticari) yayıncılığın başlamasından sonra ortaya çıkan reklam - reyting kaygısı bu programların da içeriklerini etkilemiş, hem görsel hem işitsel olarak seyircinin ilgisini çekecek unsurlar eklenmiş ve müzik programları da eğlence kavramıyla birleşmiştir. RTÜK (Radyo - Televizyon Üst Kurulu) de müzik programlarının eğlence programları başlığının altında incelemektedir. RTÜK'ün yaptığı tanıma göre müzik programları, bir sunucunun bulunduğu ve sohbetle beraber ağırlığın müzik icrasında ve video kliplerde olduğu program türüdür.⁶⁴

Müzik programları ile eğlence programları TRT Genel Yayın Planı'nda “*Kültür Programları*” başlığı altında ayrı başlıklar halinde tanımlanmıştır. Buna göre müzik programlarının içeriğinde “*çeşitli müzik dallarındaki besteci, yorumcu, söz yazarı, kaynak kişi ve derleyici, mahallî sanatçı ve halk ozanlarıyla bunların eserlerinin tanıtılması*”, “*müzik eğitimi veren kurum, kuruluş ve sanat topluluklarının faaliyet ve icraları ile Türk halk oyunlarının tanıtılması*”, “*Türk müziği türlerinde repertuarın zenginleştirilmesi ve yaygınlaştırılması, yeni yetişen kuşaklara sevdirmesi ve uluslararası seviyede tanıtılarak dünyaya açılması*” hedeflenmektedir.⁶⁵

2.3.1. Müzik Programlarının Popüler Kültür Bağlamı

Televizyonun evlere girmesiyle birlikte izleyicinin müziğe ve sanatçıya erişimi de bir anlamda kolaylaşmıştır. Yapılan müzik programları sayesinde izleyici bir anlamda sanatçıyla arasındaki mesafeyi kısaltmış ve evinden sevdiği/beğendiği sanatçının performansını izleyebilme imkanına kavuşmuştur. Bununla birlikte müzik ihtiyacını da karşılayabilmiştir. Bu sebeple çoğu zaman televizyon bu anlamda tercih edilir bir eğlence ve iletişim aracı olarak kabul görmektedir.⁶⁶ Bu tercihin temelinde, kentin sunduğu eğlence imkanlarına erişimi olanakları yatmaktadır. Bireyin bu imkânlardan yararlanması zaman, mekan, maddi durum gibi hususlara bağlı olarak mümkün

⁶³ A.g.e., s.60-61

⁶⁴ <https://www.rtuk.gov.tr/program-turleri-kod-kitapcigi/3734/3034/program-turleri-kod-kitapcigi.html>, Erişim Tarihi: 02.10.2021

⁶⁵ TRT, 2018 Genel Yayın Planı, s.32

⁶⁶ Sevilay Çelenk, Televizyon Temsil Kültür – 90’lı Yıllarda Sosyokültürel İklim ve Televizyon İçerikleri, İstanbul: Ütopya Yayınevi 2005, s.100

olmadığı durumlarda müziğe erişimin en temel aracı olan televizyonu tercih etmesi doğal bir sonuç niteliğindedir.⁶⁷ Öte yandan sinema, tiyatro, konserler, sanat faaliyetleri gibi aktivitelere ulaşım aracı olan televizyon bu faaliyetlerle kıyaslanamaz bir nitelik olarak bir kez alınıp evin içerisine konulmasıyla birlikte sayılan bu faaliyetlere ulaşım imkanı sağlayan özelliğiyle de tercihe konu olmaktadır.⁶⁸

Bir tatmin aracı ve ihtiyaç konumuna yerleşmiş olan televizyonun bu nitelikleri, haber alma, eğlenme, bilgiye erişim gibi toplumsal etkileşim kanallarından kaynaklanmaktadır. Ancak genel itibarıyla televizyon bir eğlence, boş zaman geçirme aracı olarak değerlendirilmektedir.⁶⁹ Bunun temelinde ise televizyonlardaki yayınların eğlence olgusu üzerine kurgulanmış olmasıdır. İzleyici tarafından hoş karşılanmayan ve eğlence barındırmayan programlar televizyonda yayınlanmamakla birlikte aksi durumda bir tüketim olayına konu olmayacağı gibi televizyonun tecimsel amacıyla da çelişkili bir çaba olacaktır.⁷⁰ Bu bağlamda Neil Postman, toplumun bir kesiminde yaşanan ve televizyon aracılığı ile yine topluma sunulan herşeyin gösteri dünyasının bir parçası olduğunu savunmakta⁷¹ ve buna bağlı olarak televizyonun amacına işaret etmektedir. Dolayısıyla da televizyonda yayınlanacak olanın içerğinin ne olduğundan ziyade eğlenceli olup olmadığı hususu göz önünde bulundurulmaktadır.⁷² Eğlencelilik olgusu her bir televizyon kanalı için farklılaşabilmekte ve her kanal veya kanal sahipleri daha fazla tüketileceğini düşündükleri eğlence temalarına yer vererek farklı program akışları ve içerikleri oluşturmaktadırlar. Bu noktada müzik, sinema, şovlar, belgeseller, spor yayınları gibi farklı konulara odaklanmış olan televizyonlar ortaya çıkmakta ve bunlar bütünsel olarak eğlence olgusunun parçalarını oluşturmaktadırlar.⁷³ Bütün içerisinde ki her bir parça eğlendirme amacıyla faaliyet gösterdiği gibi aynı alanda çaba gösteren televizyon kanalları da rekabet içerisine girmekte ve toplumdan daha fazla pay almak

⁶⁷ Cankaya, Dünden, s.53

⁶⁸ Çelenk, a.g.e., s.100-101

⁶⁹ Mutlu, Kitle, s.351

⁷⁰ Fadime Özkan, “Popüler Kültürün Özel Televizyon Kanallarının Haber Bültenlerine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s.10

⁷¹ Neil Postman, *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business*, 1.Baskı, London: Penguin Books, 1985, s.83-85.

⁷² Postman, *Televizyon ...*, s.102

⁷³ Cankaya, Eğlence ..., s.294-298

için diğeriyle farklılaşabileceği hususlara yönelmektedirler. Bu da bir pazarlama çabası olarak kendini göstermekle birlikte tüketimden daha büyük payı alma yarışı olarak ortaya konulmaktadır.

Farklılaşma ve rekabet bağlamında müzik televizyonculuğu değerlendirildiğinde ise müziğin çeşitliliği bu anlamda farklı kanalların oluşmasına olanak sağlamakla birlikte müzik yayıncılığı yapan kanallar için rekabetten ziyade açık alanların doldurulması şeklinde bir çeşitliliğe sebebiyet vermektedir. Bu duruma ilişkin olarak pop müzik, sanat müziği, yöresel müzik gibi farklı müzik türlerine odaklanan kanalların varlığı gösterilebilir.⁷⁴ Ancak daha geniş imkanlara sahip olan kanallar tek bir müzik kanalı veya televizyonu olarak bütün veya büyük bir kısım müzik türlerine eğilim gösterebilmekte ve program çeşitliliği oluşturabilmektedirler.⁷⁵ Bu da yine televizyonculuğun tecimsel boyutuna ilişkin olarak müzik alanında daha fazla tüketici kitle edinme çabasına bir örnek olarak değerlendirilebilecektir.

Ticari yaklaşım popüler kültürü de beraberinde getirmektedir. Nitekim popüler olanın daha fazla tüketildiği günümüz dünyasında televizyonculuğun da tüketime yönelmesi doğal bir sonuçtur. Bu sonuç itibarıyla popüler kültür pazarlamasında öne çıkan bu büyük mecranın televizyon olduğunu söylemek de mümkün olmaktadır. Bunun sebebi ise ulaşabildiği geniş kitlelere mesajları sürekli olarak aktarabilme kabiliyetinin varlığıdır. Geleneksel kültür içerikli olan programların reyting oranları yapılan araştırmalarda popüler kültür ürünlerine nazaran daha düşük seviyelerdedir. Bu sebeple bu türden programlar daha çok izlenmeyen saatlerde yer almaktadır. Yani bu programlar bir anlamda yayın saatlerindeki boşlukları doldurmaktadır. En çok izlenen saatler ise rekabetin en zorlu olduğu zaman dilimleridir. Kanallar, en çok izlenen zaman dilimleri için daha çok ilgi çekebilme çabasıyla program akışı düzenledikleri gibi bu saatlerin pazarlaması da (reklamcılık bağlamında) diğer saatlerden daha farklı ve pahalı olmaktadır.⁷⁶ Bu sebeple bu zaman aralıklarındaki yayınlarda en düşük ortak kültür seviyesine odaklanılarak popüler kültür öne plana çıkarılmaktadır.⁷⁷

⁷⁴ Yamancı, ..., s.7-8

⁷⁵ Çelenk, a.g.e., s.13-16-17

⁷⁶ Kırık, Yeni ..., s.68

⁷⁷ Özkan, a.g.t., s.9

Adorno'ya göre popüler kültür zamanla standarlaşmış; insanları sömürerek yabancılaştırmıştır. İnsanlar artık tercih hakkı olmayan pasif tüketicilere dönüşmüşlerdir.⁷⁸ Bu bağlamda Frankfurt Okulu temsilcileri Max Horkheimer ve Theodor Adorno, 1947 yılında birlikte yayımladıkları *“Aydınlanmanın Diyalektiği”* adlı çalışmalarında ilk kez *“kültür endüstrisi”* kavramını kullanmışlardır. Bu noktada yaptıkları “yüksek kültür” ve “popüler kültür” ayrımı önemlidir.⁷⁹ Adorno ve Horkheimer'a göre kültürel alan, kapitalizmin ve kapitalist kültür üreticilerinin ihtiyaçları sonucunda şekillendirilmiştir. Kitle kültürünün kaynağı halk ya da kitleler olmayıp, endüstriyel bir dayatma sürecidir. Bu yüzden okulun üyeleri popüler kültür ya da kitle kültürü kavramları yerine *“kültür endüstrisi”* kavramını kullanmışlardır. Kültür, kültür endüstrilerinde insanileştirme ya da özgürleştirmeden uzak olarak üretilmektedir. Kültür endüstrilerinin dayattığı kültürel biçimler, estetik algıyı geriletici nitelikte olup kitle iletişim araçları *“kültürel üstyapı”* aracılığıyla yukarıdan yönlendirilmektedir.⁸⁰ Günümüzde popüler kültür ürünleri kültür endüstrisi üreticileri tarafından üretilmekte ve tüketimin egemen olduğu bir yapıya yönelmektedir.⁸¹

Adorno'ya göre kültür endüstrisi, kitlelerin kendiliğinden çıkan bir kültür sorunu ve popüler sanatın çağdaş formudur. Endüstri kelimesi de *“doğrudan doğruya üretim sürecini değil, kültürel malın standardizasyonunu ve dağıtım tekniklerinin rasyonelleştirilmesini anlatmak”* amacıyla kullanılmaktadır.⁸² Erdoğan'a göre kültür endüstrisi, uluslararası pazardaki değişmelere ve ihtiyaçlara göre biçimlendirilen; önceden şekillendirilip paketlenerek sunulan bir kültürdür. Kişinin emek vererek ürettiği ürünler teknolojik gelişmelerle birlikte seri halde ve standartlaştırılarak yeniden üretilmeye başlamıştır. Bu süreçte metalar da, bireylerin yaşam tarzını, kimliğini ve beklentilerini ifade etmelerinde araç haline gelmiştir.

⁷⁸ Talip Küçükcan, *Toplumun Kültür Politikaları ve Medyanın Kültürel Süreçlere Etki Algısı Araştırması*, Ankara: Seta Yayınları, 2011, s.32

⁷⁹ Theodor W. Adorno, "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken", *Cogito Dergisi*, Çev. Bülent O. Doğan, Sayı:36, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003, s. 151

⁸⁰ Çelenk, a.g.e., s.40-41

⁸¹ İrfan Erdoğan, "Popüler Kültürde Gasp ve Popülerin Gayri Meşruluğu", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 15, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2001, s.75

⁸² Adorno, 2003, s.76

Modleski'ye göre, kitle kültürü tüketicilerini var olan düzenle yöneterek kapitalizmin çıkarlarına hizmet etmektedir. Frankfurt Okulu'na göre ise, kitle iletişiminin ortaya çıkmasıyla beraber kültürün kendisi bir endüstri olmuştur.⁸³ Kültür endüstrisinde kültür, kitlelerce üretilmemekte ve kitle iletişim araçları aracılığıyla yukarıdan aşağıya dayatılmaktadır. Bu durumda tüketici özne değil nesne konumundadır.⁸⁴ Kültür endüstrisinde tüketiciye yaratıcılık için bir alan bırakılmamış ve her şey en ince ayrıntısına kadar şekillendirilmiştir..⁸⁵ Bunun sebebi ise, kültür endüstrisinin kendini tüketenlerden, bilgi ve eğitilmişlikleri konusunda herhangi bir talepte bulunmamasıdır. Adorno ve Horkheimer'a göre kültür endüstrisi herkesi gelir gruplarına ayırarak, sırf tüketimi sağlamak için herkesin düzeyine göre seri halde ürün kategorisi çıkarmakta, tüketicileri sınıflandırılmaktadır. Bu durum tüketiciler tarafından da benimsenmiş, herkes kendi kategorisine yönelik üretilen ürünlere yönelmiştir. *“Kimse kaçamasın diye herkes için bir şeyler öngürülmüştür, farklar tasfiye edilerek birbirine uydurulmuş ve çekici kılınmıştır.”*⁸⁶

Martin Jay'e göre ise kültür endüstrisi gerçek değildir. Doğal, kendiliğinden olmayıp şeyselleşmiştir. İki ayrı ve farklı kültür olan yüksek kültür ve alt kesim kültürü de kalmamıştır.⁸⁷ Kültür endüstrisi bireyleri eğlence faktörüyle kolayca etkisi altına almaktadır. Eğlence, bireyi yaşamın zorluklarından uzaklaştırıp psikolojik olarak rahatlamasını sağlamaktadır ve bir noktada bu, bir ihtiyaçtır. *“Kültür endüstrisinde memnuniyet hiçbir şey hakkında düşünmeme, çekilen acıyı çekildiği yerde unutma ve 'evet' deme anlamındadır. Bu bir kaçıştır, harap olmuş gerçekten ve en son kalan direnme düşüncesinden kaçıştır. Eğlencenin vaat ettiği kurtuluş düşünmeden ve karşı gelmeden özgürlüktür.”*⁸⁸

Modernleşme süreciyle birlikte medya, giderek kitleselleşip yaygınlaşmış, çeşitlenerek etkilediği alanları çoğaltmıştır. Bu alanların başında sanat ve sanatçı

⁸³ Tania Modleski, *Another World: Daytime Television and Women's Work in the Home, Mass Culture and Everyday Life*, Peter Gibian (drl.), New York: Routledge, 1997, s.8

⁸⁴ Bülbül, a.g.t., s.270

⁸⁵ Korkmaz Alemdar, İrfan Erdoğan, *Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları (Eleştirel Bir Değerlendirme)*, Ankara: My Yayınları, 1998, s.280

⁸⁶ Edibe Sözen, "Popüler Kültür Retoriği: Sahiplik İçinde Yokluk, Rağbette Olma ve Sağduyu Bilgisi", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 15, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 1996, s. 55-63-66

⁸⁷ Bülbül, a.g.t., s.271

⁸⁸ Korkmaz Alemdar, İrfan Erdoğan, *İletişim ve Toplum - Kitle İletişim Kuramları Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar*, Ankara: Bilgi Yayınları, 1990, s.217

gelmektedir. Teknolojik alanda yaşanan gelişmeler, kültür ürünlerinin üretimini etkilemiş; sanat yapıtlarının yeni teknolojilerle kolayca çoğaltılabilmesinin önünü açmış; sanatın üretim, dağıtım ve algılanma süreçleri değişim ve deformasyona uğramıştır..⁸⁹

Türk Sanat Müziği'nin televizyondaki yolculuğuna bakıldığında repertuarın tür açısından geçmişten günümüze çeşitlendirildiği, popüler olan tür dışı müziklerin de bu türle birlikte peş peşe icra edildiği görülmektedir. Bu duruma sanatçıların sahne aldığı gazino ve müzikhol gibi canlı müzik icrası yapılan mekânlarda da sıklıkla rastlanmaktadır. Sanatçı, izleyici ya da dinleyiciye onun istediği, beğeneceği ve popüler olan müziği sunarak hem kendi popülerliğini ve konumunu beslemekte hem de sanatını ve ortaya koyacak eserleri seslendirerek ustalığını sergilemekte ve türler arası sınırları ortadan kaldırmaktadır.

THM ve TSM türlerinin kültür endüstrisi içerisinde geçirdikleri evrim, kültür endüstrisinin müzik alanındaki çabaları ile değerlendirilebilir. Buna bağlı olarak THM ve TSM'nin de artık bir tüketim malzemesi olarak kullanılabildiği ve sürekli tekrarla beğenin ötesinde beğendirilme noktasına getirildiğini söylemek mümkündür. O halde dinler kitlenin her iki müzik türüne olan yaklaşımı geçmişte eser, sanatçı ayrımı gözetilen müzik dinleyicisine karşın günümüz dünyasında tüketim unsuru olan müzik ve bunu tüketen dinleyici formuna dönüştüğü görülmektedir. Bu da kültür endüstrisi neticesinde THM ve TSM ürünlerini kültürel temelli tüketim unsuruna dönüştürmektedir.

2.3.2. Müzik Programları İçerik ve Özellikleri

Günümüz radyo ve özellikle televizyon yayıncılığında izleyicilerin ilgi ve beğeniyle karşıladıkları müzik programları, müzik yayınlarının eğlenceyle bütünleştirilmesiyle birlikte hem yayıncılık sektöründekilerin hem de dinleyici ve izleyicilerin vazgeçilmezi haline gelmiştir.;⁹⁰

Bu program türleri radyo ve televizyon aracılığıyla toplumun hemen her kesimine ulaşmaktadır. Her evde radyo ve televizyon bulunması, televizyonlarda uydu

⁸⁹ Mukadder Çakır, Medya ve Sanat, İstanbul: Parşömen Yayıncılık, 2013, s.9-12

⁹⁰ Bülbül, a.g.t., s.305

kanalları sayesinde istenen her tarz müziğe her zaman ulaşılabilmesinin mümkün olması bu tarz programların erişimini kolaylaştırmakta; hatta internet ile cep telefonları ve tabletler sayesinde hayatın içinde bir bütünün ayrılmaz parçasını teşkil etmektedir.

Bu tarz programlar izleyici ve dinleyicinin maliyet ya da zaman problemleri nedeni ile konser ve benzeri etkinliklere katılamamalarının eksikliğini kapatmakta; istenildiği zaman ve zeminde ulaşılabilir olmasıyla tercih edilirken aynı zamanda da rehabilite edici ve rahatlatıcı özellikleri ile de ön plana çıkabilmektedirler.

Çok farklı türlerde eserler verilen bu programlar geçmişten günümüze köprü kurarken gelecek nesillere toplumsal kültür oluşumunun aktarılması görevini yapmaktadırlar. Hayatını müzik yaparak geçirmeyi isteyen genç yeteneklerin ya da büyük kitlelere ulaşmak isteyen emektarların topluma tanıtılması hususunda da önemli bir rol oynamaktadırlar.

Bunların yanı sıra günümüzde yaygınlaşan ticari yayıncılık ile birlikte ortaya çıkan izlenme oranları ve reklam kaygısı müzik programlarını da etkilemiş içeriklerine eğlence unsurlarının da katılmasına neden olmuştur.

2.3.3. Müzik Programlarında Görsellik Etkisi

Müzik programlarının izleyicinin beğenisini kazanmasında öne çıkan unsurlardan birisi de programın görselliğidir. Görsellik, sahne tasarımı, ışık, renkler gibi detaylarla oluşturulmaktadır. Ayrıca bu anlamda televizyon yayınının algıya hitap eden yönlerini oluşturan kamera hareketler, ışık oyunları gibi hususlar da yine programın görsel tasarımında faydalanılan enstrümanlar arasında yer alır. TRT stüdyolarında müzik programlarının ışık dekor kamera sahne kullanımı sanatçı/solist ve saz dizilimi ve sahne içindeki konumaları bağlamında TRT İstanbul Televizyonu'nda yapımcı - yönetmen Levent Uysal'ın vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda, *“müzik programlarında dekor tasarımından önce yapımcı, yönetmen, ışık şefi, dekoratör, eğer programda kullanılacaksa steadicam operatörü (ya da kamera şefi) ve ses şefi bir araya gelerek bir görüşme gerçekleştirmektedirler. Bu görüşmede yönetmen hayal ettiği dekorun genel hatlarını dekoratöre iletirken,*

istediği aksesuarlar ile bunların sahnedeki yerleşimine görüşmeye katılan diğer kişilerle karar vermektedirler. Dekorda kullanılacak led tasarımı, ışık şefinin de talimatları ve planları doğrultusunda yapımcının bütçesine de uygun olacak şekilde seçilmektedir. Programdaki solistin ve orkestradaki müzisyenlerin sayısı ve sahnede konumlanacağı yerler, ses ve ışık ekibi için çok önemlidir. Gerektiğinde ışık şefi ve ses şefi müdahalelerde bulunarak doğru konumlandırmanın gerektiği şekilde olması konusunda yönetmene nedenlerini ve sonuçlarını söyleyerek görüşlerini bildirmektedirler. Böylelikle sonradan teknik anlamda oluşabilecek sorunların önüne geçilmektedir.”⁹¹

Televizyon yayıncılığında ışık düzenlemesi başlı başına bir uzmanlık konusu olmakla birlikte bu alanda uzman kimseler tarafından koordine edilmekte ve uygulanmaktadır. Beraberinde program süresince de ışığın kontrolü ve devamlılığı yine uzmanlarca kontrol edilmektedir.⁹² Görsel tasarımı tamamlayan en önemli unsurlardan biri kamera hareketleridir. Bunlar kameranın gövdesi, kafası ve optiğiyle yaptığı hareketler olarak sağa - sola çevrinme, kaydırma, yükselme - alçalma ve optik kaymadır.⁹³

Müzik programlarında dekorun kurulmasının ardından daha önce belirlenen ana ışığın, dolgu ışıkların, geri ışıkların ve diğer robot ışıkların (boyama ve efekt robotları) yerleştirilmesine başlanmaktadır. Dekor boş haldeyken televizyon ekranında eksik görünmekte; ışıkların, led tasarımın ve ledlerin içine doğru efektlerin ve görsellerin seçilmesiyle asıl görünümüne kavuşmaktadır. Müzik programlarında solistin ya da solistlerin durduğu yerler ve onların hareket noktaları, ana ışık denilen beyaz ışıklarla aydınlatılmaktadır. Bunlara ek olarak dolgu ışıklar da gereken yerleri aydınlatmada ana ışığa yardımcı olmaktadır. Sonrasında orkestranın dekora yapışık görünmesini önlemek ve kameralara alan derinliği katmak amacıyla geri ışık denilen kontür ışıklar ayarlanmaktadır. Boyama robotları ve efekt robotları da ışıkçının

⁹¹ Akt. Bülbül, a.g.t., s.299-300

⁹² Gerald Millerson, Television Production, Focal Press, 1999, s.206-210

⁹³ Levend Kılıç, Görsel Estetik, Ed.Alper Altunay, Eskişehir: Anadolu Üniv. Yayınları, 2009,

marifeti ve hayal gücüyle desteklenerek istenilen renklerle efektif olarak kullanılmaktadır.⁹⁴

Bülbül, müzik programlarının teknik arka planına ilişkin olarak mesleki deneyimlerine dayalı olarak yapılan çalışmaları aşağıdaki şekliyle değerlendirmektedir:⁹⁵

“Müzik programlarında ana malzeme, yani işin odak noktası solisttir. Duruma göre sunucu ya da konuklar da olabilmektedir. İşin arka planda olması gereken kişileri de orkestra üyeleridir. Bu anlamda solistin üzerindeki beyaz ışık orkestradan daha yüksek olmalıdır. Başka bir ifadeyle, ilgi odağı solist olduğundan orkestra soliste göre biraz daha loş ışıktadır. Müzik programları genelde çok kameralı rejilerle yapılmakta ve duruma göre bazı programlarda steadicam kullanılmaktadır. Jimmy jib de bu kameraların olmazsa olmazıdır. Teknolojik açıdan prodüksiyonun durumuna göre başka kameralar da kullanılabilir. Robotik şaryo, robot kamera, parmak kamera, spidercam, supertechno gibi kameralar da istenildiğinde tercih edilebilmektedir.

Kamera hareketleri ve yönetmenin kameramanlardan istediği hareketler için yayın ya da kayıttan önce kameramanlar ve yönetmen arasında reji toplantısı yapılmaktadır. Burada yönetmen istediği hareketleri önceden söyleyip amacını iletirmektedir. Dolayısıyla rejide kafasındakini ekrana yansıtmaktadır.

Kamera hareketleri söylenen şarkının hızına ve ritmine göre değişkenlik göstermektedir. Genel olarak hızlı şarkılarda cut (kesme), slow şarkılarda mix (geçme) usulü kullanılmaktadır. Yönetmen resim seçiciye de komut verirken istediği tarzı önceden belirtmelidir.”

2.3.4. Müzik Programları ile İzleyici Etkileşimi

Televizyon gibi geniş kitlelere hitap eden bir kitle iletişim aracı, insan yaşamında önemli bir yer tutmakta ve bireyi birçok yönden etkilemektedir. Bu durumda görüntü unsurunun yarattığı çekicilik devreye girmektedir.⁹⁶ Zamanla görsel olarak haberdan eğlenceye her türlü program içeriklerini izleyiciye sunan televizyon, vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir.⁹⁷

⁹⁴ Araştırmada, TRT İstanbul personeli olarak görüşülen Gaye Görkem Bülbül, bu hususa ilişkin olarak mesleki deneyimlerinden hareketle birikimini aktarmış ve aynı zamanda bu konulara yer verdiği çalışmasında da bu hususları dile getirdiğini bildirmiştir. Geniş bilgi için bkz. , Gaye Görkem Bülbül, TRT Müzik’in Türk Sanat Müziği Programlarında Popüler Kültürün Etkisi: “Akşam Sefası” Örneği, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s.297

⁹⁵ Bülbül, a.g.t., s.297

⁹⁶ Aziz, Radyo ve Televizyona Giriş ..., s.89-91

⁹⁷ Aziz, Türkiye’de ..., s.36

Kitle iletişim araçlarından televizyon, toplumda birçok işleve sahiptir. Ses ve görüntü ağırlıklı oluşu, en önemlisi olan eğlendirme işlevini ortaya çıkarmaktadır. Televizyonda yer alan haber, eğitim ve kültür programları ile reklamlar dışında kalan tüm programlar televizyonun eğlendirme işlevi için hazırlanmaktadır. Show programları ve müzik programlarının da yayınlanma amacı budur.⁹⁸ 90'lı yıllarda yükselişe geçen özel (ticari) yayın kuruluşları, daha fazla reklam alabilmek ve daha fazla izleyici çekebilmek amacıyla izleyicilerin isteklerini ve beğenilerini ön planda tutmaktadır. Bu durum, eğlence kavramına farklı boyutlar getirmiştir. Eğlence programları, müziğin eğlendirme işlevinden yararlanılarak üretilmiştir. Böylece izleyici eğlenecek, neşelenecek ve günlük hayatın sorunlarından uzaklaşarak rahatlayabilecektir.⁹⁹

İnsanlar günlük hayatın içerisinde dalgın, yorgun, mutsuz, meşgul, keyifli ve daha birçok duygu durumunun içerisinde olabilmektedirler. Bütün bu dalgınlıkla ekran karşısına yerleştiğinde televizyonun dikkat gerektirmeyen, dalgın bir zihin için çok sayıda tekrardan oluşan devamlılığı izleyiciyi kendine bağlamakta¹⁰⁰ adeta izleyici için günlük hayattan bir kaçış noktası haline gelmektedir. Max Horkheimer durumu şu şekilde özetlemektedir:¹⁰¹

“Günümüzün toplumlarında insanın uyku saatlerinin dışındaki hali ayrıntılarına varana dek düzenlenmekte olduğu için, gerçek bir kaçış, ancak uyumakla ya da delilik içinde olabiliyor. Ya da bir tür körelmeyle, sessizlikle, edilgenleşmeyle oluyor...”

Tecimsel kanalların oluşturdukları yayın politikasında programlar eğlenceye yönelik olduğundan birey, eğlence ihtiyacını bu programlarla karşılamakta; dolayısıyla konser, opera, gece kulübü, sinema ve tiyatro gibi etkinliklere katılma gereksinimi hissetmemektedir. Böylece kişinin serbest zamanını kullanma şekli ve serbest zamana ayrılan süre de etkilenmektedir.¹⁰² Yapılan araştırmaların birçoğu, insanların televizyonu genelde eğlenmek, rahatlamak, zaman öldürmek ve dertlerden kaçmak

⁹⁸ Aziz, Radyo ve TV ile Eğitim ..., s.28

⁹⁹ Özden Cankaya, "Eğlence Programlarının Değişimine Kısa Bir Bakış", TRT Akademi, Sayı: 1, Cilt: 1, Eğlence Endüstrisi Sayısı, Ocak 2016, s.294-298

¹⁰⁰ Çelenk, a.g.e., s.101

¹⁰¹ Martin Jay, Diyalektik İmgelem: Frankfurt Okulu ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Tarihi 1923-1950, çev. Ünsal Oskay, İstanbul: Ara Yayınları, 1989, s.309

¹⁰² Aziz, Radyo ve Televizyona Giriş ..., s.92-93

için tercih ettiğini göstermiştir.¹⁰³ Buna bağlı olarak dinleyicinin müzik programlarını tercih etmesi için sadece “dinleyici” olması yeterli olup başkaca bir özelliğe ihtiyaç duymamaktadır. Buradan sonrasında birey müzik program türünü tercih ederken ayrışmakta, kendi geçmişi ve anlam kriterleri doğrultusunda oluşturduğu ben algısından hareketle tür belirlemektedir. Bu belirleme, kültür endüstrisinin algılarını serbest bıraktığı ölçüde mümkün olacaktır. Nitekim aranan ve sunulan her zaman örtüşmeyeceği gibi sürekli tekrar veya geniş sunum kanalları bireyi bir şekilde aradığına ulaştırmaktadır.

THM ve TSM için ise durumun popüler olandan biraz daha farklılaştığı gözlemlenebilir. Geleneksel müzik büyük başlığı altına yerleştirilen bu türler, popüler hale getirilmiş olan günümüzde hem dinleyicisini kültürel geçmişiyle ilişkilendirmekte hem de popüler olanın bağlamına dahil olarak hoş vakit geçirme seçeneği sunma suretiyle eğlendirme kapasitesine sahiptir.

2.4. TRT’DE MÜZİK PROGRAMCILIĞI

TRT’de müzik temalı yayınlar TRT’nin müzik temelinde kurulmuş olan kanalı TRT Müzik üzerinden izleyiciye ulaştırılmaktadır. TRT Müzik, 24 saat kesintisiz yayın esasına göre faaliyet göstermekte ve yayın akışı içerisinde ağırlıklı olarak Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği programlarına yer vermekle birlikte popüler müzik, Caz, Rock, tasavvuf müziği, Klasik Batı Müziği, Rap, gibi hemen her türden müziğe yer veren bir yayın politikası sergilemektedir.

TRT Müzik’in en önemli özelliklerinden birisi, klip yayıncılığı anlayışından uzak olarak içerik üretilerek yapılan müzik programlarının yayınlanmasıdır.¹⁰⁴ TRT bünyesindeki Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği ile Hafif Müzik ve Caz Orkestrası sanatçıları tarafından verilen konserler, hazırlanan canlı ve bant programlar bu anlamda yapılan programlardır. “*Kalplerdeki Nağmeler*”, TRT İstanbul Radyosu ses ve saz sanatçılarının yer aldığı, Türk Sanat Müziği’nin seçkin eserlerine yer verilen programlardan birisidir. “*Hoş Sada*”; TRT Müzik, TRT İstanbul Radyosu ve Zorlu Performans Sanatları Merkezi’nin işbirliğiyle yapılan ve

¹⁰³ Mutlu, Televizyon ve Toplum ..., s.85

¹⁰⁴ Bülül, a.g.t., s.317

her bölümde TRT İstanbul Radyosu ses sanatçılarından birinin konser performansının yayınlandığı bir Türk Sanat Müziği programıdır. “İstanbul”dan adlı program ise, bir hafta Türk Sanat Müziği bir hafta Türk Halk Müziği sanatçılarının yer aldığı ve TRT İstanbul Radyosu Mesut Cemil Stüdyosu'ndan canlı olarak yayınlanan Radyo Sanatçıları Konseri'dir. “Akşam Sefası”, TRT'de yıllardır yayınlanan, kurum içinden ve dışından sanatçıların yer aldığı ve her türlü müziğin canlı olarak icra edildiği bir müzik programıdır. “Harman Yeri”, TRT Türk Halk Müziği ses ve saz sanatçılarının yer aldığı bir programıdır.

TRT Müzik'te ünlü sanatçılar da program yapmaktadır. Muazzez Ersoy'un sunduğu “Sevgilerimle”, Alişan'ın sunduğu “Türkü Gecemiz” ve Zerrin Özer'in sunduğu “Zerrin Söylüyor” bu programlardandır. Ayrıca Enbe Orkestrası, Behzat Gerçekker ve Züleyha Ortak'ın yer aldığı “SınırsızEzgiler” de bu gruptadır.

TRT Müzik aynı zamanda TRT'nin hazine niteliğindeki arşivini de ekrana getirerek hem kültürel mirasımıza sahip çıkmakta hem de genç kuşaklara kültür aktarıcısı rolü oynamaktadır. “Pazar Gecesi Konseri”, geçmişte ün yapmış assolistlerin konserlerini günümüz ekranına taşımaktadır. “Assolist” programı da aynı niteliktedir.

Yayın akışı ve programlar incelendiğinde TRT Müzik'in Türkiye'ye özgü müziklerin yanı sıra dünya müziklerine de yer verdiği görülmektedir. “15. Alanya Uluslararası Caz Günleri” ile dünyaca ünlü keman virtüözü Andre Rieu'nun verdiği Klasik Batı Müziği Konseri buna örnektir.

Farklı türlerdeki yapımlarda büyük başarılarla imza atan TRT Müzik kanalı, pop müzik türünde de beğeniyle izlenen programlar yapmaktadır. “Düetler”, “Yüksek Performans” ve “TRT Müzik Akustik” sevilen sanatçıların ağırlandığı programlardır.

TRT Müzik'te yalnızca müzik programları değil; uluslararası festivaller, yarışmalar, müzik haberleri ile besteciler ve sanatçılarla yapılan röportajlar da TRT Müzik'in yayın yelpazesinde yer almaktadır.¹⁰⁵

¹⁰⁵ “Tüm Programlar”, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar>, Erişim Tarihi: 01.10.2021

2.4.1. TRT Müzik'in Kuruluşu

Müzik, her insana ulaşip ruhlarına dokunabilen evrensel niteliği sayesinde, televizyon yayıncılığında daima önemli bir yere sahip olmuştur. Daha önce Kral TV gibi tecimsel müzik kanalları “*liste yayıncılığı*” denilen, sanatçıların müzik kliplerinin art arda yayınlandığı bir modeli başlatmıştır; fakat ekranda müzik programlarına dair içeriğin üretildiği bir yayıncılık anlayışı yoktur. Ekrandaki bu boşluğu doldurabilecek ve müziği tüm unsurlarının yanı sıra kültürel taşıyıcılık unsuruyla programlara yansıtabilecek tek yayın kuruluşu, TRT'dir.¹⁰⁶

TRT, Türkiye'nin kurulan ilk televizyon kanalı olarak alanında öncü ve birikime sahip bir kurumdur. Bu birikimin içerisinde müziğin çok önemli bir yeri vardır. Geleneksel müziğe ait örnekler, TRT sanatçılarının icrasıyla günümüze ulaşmıştır. TRT'nin tarihsel süreç içerisinde sahip olduğu müzik arşivi, radyolarıyla getirdiği müzik geleneği ve kültürü, bir müzik kanalının rahatlıkla temelini oluşturacak yapıdadır.¹⁰⁷

Günümüzde var olan popüler müzik anlayışı, gerek kitlelerdeki yaygınlığı ve gördüğü rağbet, gerekse özel yayıncılıkta geniş ölçüde yer verilmesi sebebiyle Türk müziğini bir değişime uğradığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Dönemin TRT Genel Müdürü İbrahim Şahin, müziğe ilişkin bu değişim ve dönüşüm sürecini ve TRT'nin buna ilişkin konumunu şu sözleriyle ifade etmektedir:

“...Böyle bir kanaldan aslında amacımız gerçekten müziği tekrar eski mecrasına çekmek; çünkü yozlaşan bir müzik kültürüyle karşı karşıyayız. Popüler müzik özellikle müziğimizi bir hayli dejenere ediyor veya tehdit ediyor... Biz sorumluluğunu taşıdığımız topluma karşı en kaliteli, en güzel müziği icra etmek ve ettirmek durumundayız.”¹⁰⁸

Bu esnada TRT'nin Türk Sanat Müziği ve diğer müzik türlerindeki programları eğitim ve müzik kanalı TRT-4'ten yayınlanmakta; fakat TRT-4, saat 22.00'den sonra müzik yayınlarına geçmektedir. Ayrıca bu yayınlarda bir müzik programcılığı mantığı uygulanmamakta, saati doldurmak üzere arşivden rastgele herhangi bir kriter gözetmeksizin seçilen programlar yayınlanmaktadır. Dolayısıyla müzik anlamında

¹⁰⁶ Bülbul, a.g.t., s.325

¹⁰⁷ Bülbul, a.g.t., s.326

¹⁰⁸ TRT, Yayıncılıkta ..., s.4.

bu dağınık yayın düzeninin de bir düzene sokulması gerekmektedir.¹⁰⁹ Bunlara bağlı olarak TSM ve THM programlarının devamlılığını ve artırılmasını isteyen izleyiciler yoğun talep oluşturmuşlar ve tamamen müzik odaklı bir kanalın ortaya çıkması için bir talebin, tüketim kitlesinin varlığını ortaya koymuşlardır. Başlı başına müziğe bir televizyon kanalı ayırma kararı alan TRT yönetimi, televizyonun prime time kuşağında Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği yayınlayacak ve her tür müziğe yer verecek bir müzik kanalını TRT çatısı altında kurmak adına harekete geçmiştir.¹¹⁰ Yaklaşık 9 aylık bir süre içinde tüm hazırlıklar tamamlanmış ve TRT Müzik faaliyete geçirilmiştir.¹¹¹

Kaliteli müzik amacıyla yola çıkan TRT Müzik kanalı, adından da anlaşılacağı üzere TRT'nin müzik temalı kanalıdır. TRT Tepebaşı Stüdyoları'nda düzenlenen gala gecesiyle 16 Kasım 2009 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Görkemli bir açılış yapan kanalın açılışına dönemin popüler sanatçıların bir çoğu katılmış yanı sıra devlet yönetim kademelerinin de katılımıyla resmi bir tören mahiyetine dönen açılışta Behzat Gerçeker yönetimindeki Enbe Orkestrası sahne almıştır.¹¹² Bu denli parlak bir açılışla yıldızlar geçidi görünümünde kendini duyuran TRT Müzik, hem basının hem de izler kitlenin dikkatini çekmeyi başarabilmiştir.

2.4.2. TRT Müzik'in Künyesi ve Yapısı

TRT Müzik, “geçmişten geleceğe uzanan bir kanal” olma iddiasıyla ortaya çıkmış olan tematik bir kanal niteliğindedir. Sloganı da “Türkiye 'nin Müzik Kanalı” şeklindedir. Klip yayıncılığını ikinci plana atan ve daha çok kaliteli içerikle izleyicisinin ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanan bir kanal olma yolunda politikalar oluşturmuştur. Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği ağırlıklı tutulmak üzere, caz, rock, pop ve etnik müzik türlerinin kaliteli örneklerine yer verilerek, hedef kitlesi orta yaş grubu ve tüm yaş grupları içinde müziği talep eden, arayan, bulmaya çalışanlar olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda TRT arşivi de açılarak geçmişin ve radyo geleneğinin de bugünün televizyonlarına taşınması sağlanmıştır.

¹⁰⁹ Bülbul, a.g.t., s.326

¹¹⁰ "TRT Müzik Haziran'da açılıyor", <https://www.ntv.com.tr/turkiye/trt-muzik-haziranda-aciliyor,buI3NUzf30SGp67eXtPUeQ>, Erişim Tarihi: 02.10.2021

¹¹¹ Bülbul, a.g.t., s.327

¹¹² "TRT Müzik Yayın Hayatına Başladı", <https://www.cnnturk.com/2009/kultur.sanat/muzik/11/17/trt.muzik.yayin.hayatina.basladi/551917.0/index.html>, Erişim Tarihi: 02.10.2021

TRT Müzik'in yayın planı, TRT İstanbul, Ankara ve İzmir Radyosu ses ve saz sanatçılarının radyo geleneği içinde canlı performanslarla gerçekleştirdikleri kuşak programlar, Anadolu âşıkalarının peşinde müzik kültürümüzün izini süren programlar, arşivden çıkarılan nostaljik eşsiz programlar, Avrupa ve Amerika'dan Pop müzik sektörünün durumunu takip eden programlar, müzik sorunlarının masaya yatırıldığı tartışma programları, albümlerin ortaya çıkış serüvenleri, enstrümanların hikayeleri, konserler, kulislerden haberler, müzik listeleri gibi çok ve çeşitli, hemen her kesime hitap eden zengin bir yelpazeye sahiptir. Müzik kanalları arasında referans alınan saygın bir tematik kanal olma vizyonunu gerçekleştirmek üzere; gerçek sanatçılarla, kaliteli, hoş a giden, eğlenceli, müzik ilgisi ve sevgisi uyandıran, yetenekleri geliştiren, tüm Türkiye'yi sarmalayan, ilkeli, örnek, güvenilir televizyon yayıncılığı yapmaktadır.¹¹³ Ayrıca *“Türk müziğinde kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi, yerel değerlerin yeni yorumu ve sunumuyla evrensel müzik kültürüne katkıda bulunmak, kültürel ve sanatsal hizmeti ön planda tutan yayıncılık yapmak”* TRT Müzik'in yola çıkış amacıdır.¹¹⁴

24 saat kesintisiz müzik yayını yapan TRT Müzik'in sloganı *“İçindeki Sese Kulak Ver”*dir.¹¹⁵ Bu slogandan da anlaşılacağı üzere kanal, her yaştan her kesime hitap etmektedir. Dönemin TRT Müzik kanal koordinatörü Bahtiyar Sis durumu şöyle özetlemiştir:

*“...Müzikseverlerin her türlü müzik zevkini tatmin edecek nitelikte programlar yapıyoruz. Bu uzun vadede genç kuşaktan, yaşlı kuşağa kadar ve değişik yelpazedeki müzik zevkine sahip izleyici ve dinleyicilerin hepsini kucaklayabilecek nitelikte programlara ve tarzlara yer veriyoruz. Bu profilimizi devam ettireceğiz. Bu anlamda önemli işlere imza atmak istiyoruz...”*¹¹⁶

Kanalın kurucu koordinatörü Dr. Süleyman Bektaş'tır. Sonraki dönemlerde sırasıyla Bahtiyar Sis, Necati Göksel ve İsmail Güngör kanalda koordinatörlük görevini

¹¹³ TRT, 2009 Yılı Faaliyet Raporu, s.46-47

¹¹⁴ TRT, 2018 Genel Yayın Planı, s.12

¹¹⁵ "TRT Müzik", <http://www.wikizeroo.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3.TnL3dpa2kvVF.TUX03DvHppaw>, Erişim Tarihi: 01.10.2021

¹¹⁶ Bülül, a.g.t., s.168

yapmışlardır. Koordinatörlük görevi 2015 yılı itibarıyla halen Dr. Süleyman Bektaş tarafından yürütülmektedir.¹¹⁷

2.4.3. TRT Müzik'te Türk Müziği

Klasik Türk Müziği; Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren “*Türk Sanat Müziği*” olarak anılmaya başlamıştır. Gelenekten gelen bir müzik olan Türk Sanat Müziği; Hint Müziği ve Batı Dünyası'nın Klasik Müziği ile birlikte dünyadaki üç klasik müzik türünden biri olarak görülmektedir.¹¹⁸

TSM'ye ilişkin yapılan değerlendirmeler, bu bağlamda yapılan programların bir anlamda kültürel mirasın gelecek nesillere taşıyıcısı niteliği taşıdığını ve müzik mirasının gelecek nesillere bırakılmasında bir aracı rolü üstlendiği şeklindedir. Öte yandan TSM eserlerinin toplumsal müzik kültürünün bir yansıması ve bu kültürel ürünlerin geniş kitlelere ulaştırılmasında TRT'nin önemli bir misyon üstlendiği kanaati de göze çarpmaktadır.¹¹⁹

TRT'nin bu bağlamda kendi öz nitelemesinde¹²⁰

“Türk müziğimiz ülkemiz insanlarının birleştirici unsurudur. TRT, kuruluşundan bugüne kadar Türk müziğinin neferliğini yapmış bir konservatuar niteliğindedir. Birçok sanatçıyı keşfetmiş, pek çok sanatçıya okul olmuştur. Dilden sonra ülkemizi birleştirici en önemli unsurlarından biri de milli musikimizdir. TRT sadece Türkiye 'de değil dünyada benzeri olmayan bir misyonu yerine getirmektedir... Türk Müziğinin aslını gelecek nesillere taşımaya ve bir köprü vazifesi görmeye devam edecek, geçmiş ile geleceği koparmamak gibi çok önemli bir misyonu üstlenmeyi sürdürecektir...”

Şeklindeki yaklaşımında TRT'nin bu anlamda kurumsal olarak bir misyon üstlendiğini ve bu doğrultuda müzik yayınlarına yön verme çabası içerisinde olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

TRT'nin müzik temalı televizyon kanalı olan TRT Müzik kurulana dek, Türk Sanat Müziği programları TRT-1, TRT'nin kültür, haber ve bilgi kanalı TRT-2 ile eğitim ve

¹¹⁷ "Tarihçe", <http://www.wikizeroo.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3.TnL3dpa2kvVF.TUX03DvHppayNUYX.TpaMOnZQ>, Erişim Tarihi: 04.10.2021

¹¹⁸ "Zengin Kültürümüzden Miras Türk Sanat Müziği", <https://www.sabah.com.tr/magazin/2015/03/27/zengin-kulturumuzden-miras-turk-sanat-muzigi>, Erişim Tarihi: 04.10.2021

¹¹⁹ TRT, Yayıncılıkta ..., s.2

¹²⁰ TRT, Yayıncılıkta ..., s.2

müzik kanalı TRT-4 gibi çeşitli televizyon kanallarından yayınlanmıştır.¹²¹ TRT Müzik'in kuruluşundan sonra ise yayınların % 80'i Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği programlarından oluşmaktadır. Bu bağlamda Türk Müziği'nin hem eski örneklerinin yer aldığı hem de popülerleşmiş şarkıların icra edildiği programlar ve konserler de bu kanalın çatısı altında toplanmıştır.¹²² Bahtiyar Sis, TRT Müzik'in kuruluşuyla TRT'nin müzik yayıncılığında üstlendiği kültürel misyonu açıklamaktadır:

“TRT'nin Müzik Kanalı ismiyle tematik bir kanal açması ve bu kanalın ana omurgasını THM ve TSM ağırlıklı olarak oluşturması bir sorumluluk bilincinin göstergesidir. TRT'nin bu anlamda Türk müziğinin yaşatılması konusundaki sorumluluğu kaçınılmazdır. Bu sorumluluğu yerine getirmesi açısından daha önce de ciddi adımlar atmıştır, bundan sonra da atacaktır. TRT kamu yayıncısı olmanın verdiği sorumluluk bilinciyle; TSM ve THM'nin kültürümüzün taşıyıcısı olarak yaşatılması konusunda şimdiye kadar radyo sanatçıları aracılığıyla, değişik müzik belgeselleri ve programları aracılığıyla bu sorumluluğunu yerine getirmeye çalıştı.”¹²³

1927 yılında İstanbul Radyosu'nun kurulması ve daha sonra TRT çatısı altına girmesiyle birlikte “radyo sanatçılığı” kavramı doğmuş, Türk Sanat Müziği de ciddi bir icra anlayışı ile dinleyicilere ulaşmaya başlamıştır.¹²⁴ Türk Sanat Müziğinin kilometre taşlarından Safiye Ayla ve Zeki Müren gibi önemli sanatçıların icralarını ve eserlerini dinleyiciyle buluşturan da, TRT Kurumu olmuştur. TRT, bünyesindeki sanatçıları bir okul misyonu ile seçip yetiştirmiş ve sahip olduğu yayın ilkeleriyle Türk Sanat Müziği'nin aslını koruyacak şekilde icra edilmesini sağlayarak gelecek nesillere aktarılmasını hedeflemiştir.¹²⁵ Bu sebeple radyo sanatçılığı, kutsal ve saygın bir meslek olarak her daim gençlerin de hayallerini süslemiştir.¹²⁶ TRT Kurumu'nda Ses Sanatçılığı kadrosunun görev tanımı, “Kurum Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği üretimlerinde, kendi dallarındaki müzik eserlerini, o türün asli, geleneksel ve akademik ölçüleri dikkate alınarak kurumun tespit ettiği sanat ve uygulama prensiplerine uygun solist veya topluluk üyesi olarak sesi ile icra etmek, geniş

¹²¹ Televizyon Eki, Milliyet Gazetesi, 22.12.2007

¹²² Bülbul, a.g.t., s.133

¹²³ Bülbul, a.g.t., s.134

¹²⁴ TRT, İstanbul ..., s.71-73

¹²⁵ TRT, Yayıncılıkta ..., Önsöz'den

¹²⁶ Bülbul, a.g.t., s.208

repertuarlı bir müzik üretimini gerçekleştirmek” olarak belirtilmiştir.¹²⁷ TRT İstanbul, Ankara ve İzmir Radyoları'nın ses ve saz sanatçıları tarafından Türk Sanat Müziği alanında icra edilen eserler TRT'nin Türk Sanat Müziği yayını radyo kanalı TRT-Nağme'den yayınlanmaktadır.¹²⁸ TRT Nağme yayınları ile “Türk Sanat Müziği programları ve seçkin örnekleri ile dinleyicinin, müzik zevk ve kültürünün yükseltilmesine, yayın ve programlara olan ilgilerinin canlı tutulmasına, Türk Müziğinin gelecek kuşaklara sevdirelmesine ve dünyaya tanıtılmasına, bu vesile ile dil ve kültür birliğinin pekiştirilmesine yardımcı olmak” hedeflenmektedir.¹²⁹ Radyo ve Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Dursun Gülerüz, TRT Nağme hakkında şunları ifade etmektedir:

“...Sanat Müziği'nde de TRT, %50'lere yakın bir oranda Sanat Müziği dinlemek isteyenlerin tercih ettiğı radyo. Aslında çok fazla alternatif de yok doğrusunu söylemek gerekirse. Tematik olarak sanat yayını yapan radyolarımızın sayısı ne yazık ki çok az ama bu müziğimizi dinlemek isteyenler 'İyi ki TRT var, bu görevini bu misyonunu yerine getirmiş oluyor' diyor...”¹³⁰

TRT, Türk Sanat Müziği icrasını meslek edinmiş gençlere, çatısı altında sanatçılık imkânı vererek bu alanda kariyer yapma fırsatı sunmaktadır.¹³¹ Devlet kurumlarının, konservatuarlardan yetişmekte olan sanatçı adaylarına sahip çıkması çok önemlidir. Bu bağlamda TRT, açtığı sınavlarla kuruma yeni ses ve saz sanatçıları alarak hem Türk Müziği icrasının devamını sağlamakta hem de genç yeteneklerin önünü açmaktadır.

TRT Kurumu sahip olduğu çizgisiyle Türk Müziği'nin icrası konusunda dinleyici ve izleyici üzerinde bir güven duygusu yaratmıştır. Müzik camiasında bir eserin TRT repertuarına girmiş olması, doğruluk kriteridir. Bestekârlar tarafından TRT Müzik Dairesi Başkanlığı'na gönderilen eserler; icra, nota ve söz açısından buraya bağlı denetim kurullarınca denetlenmekte ve denetim sonucunda onaylanırsa TRT repertuarına girmektedir. Sonrasında repertuardaki bu eserler TRT sanatçıları tarafından icra edilmekte ve icra denetim kurullarına gönderilmektedir. Bu denetim

¹²⁷ "Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Hizmetlerinin Tanımı ve Bu Hizmetlere Atanacak Personel Yönetmeliğı", <https://kms.kayis.gov.tr/Home/Goster/38625>, Erişim Tarihi: 01.10.2021

¹²⁸ Bülbul, a.g.t., s.227

¹²⁹ TRT, 2018 ..., s.7

¹³⁰ TRT, Yayıncılıkta ..., s. 14.

¹³¹ TRT, Yayıncılıkta ..., s. 35.

sonucunda da TRT arşivine katılmaktadır. TRT icrasının güvenilirliği ve doğruluğu, bağlı olduğu sağlam ve sıkı bir sistemden gelmektedir. Bu sebeple TRT, Türk Sanat Müziği ile özdeşleşmiş; herkesin gözünde de kültürel miras olan Türk Hal Müziğini ve Türk Sanat Müziğini her zaman koruyan ve kollayan, gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktaran bir kurum olmuştur.¹³²

TRT, kurulduğu günden bu yana kültürel ve müzikal mirasımıza da sahip çıkmış, gerek TRT Radyoları'nda gerekse TRT ekranında Türk Sanat Müziği programlarına yer vererek bu müziği gelecek kuşaklara aktarmayı misyon edinmiştir.

TRT ekranında müzik programları, TRT Müzik kanalından yayınlanmaktadır. TRT Müzik, kültürümüze ait müzik türlerine ağırlık vermektedir. Bu sebeple Türk Sanat Müziği programları da kanalın yayın akışında ağırlıklı olarak yer almaktadır.¹³³

Müzik yayıncılığında koyduğu kalite hedefi doğrultusunda yol alan TRT Müzik, bünyesindeki ses ve saz sanatçılarının yer aldığı program ve konserleriyle geleneksel Türk Müziğine hizmet etmektedir. TRT İstanbul Radyosu Mesut Cemil Stüdyosu'ndan canlı olarak yayınlanan Türk Sanat Müziği Radyo Sanatçıları Konserleri 15 günde bir her Pazartesi 20.00'de "*İstanbul'dan*" adıyla ekrana gelmektedir. 60 dakikalık programda Türk Sanat Müziği'nin unutulmaz bestekârlarının eserleri icra edilmektedir.¹³⁴

Şef Hasan Esen yönetimindeki TRT İstanbul Radyosu ses ve saz sanatçılarının yer aldığı bir başka program da "*Kalplerdeki Nağmeler*"dir. Türk Sanat Müziği'nin seçkin örneklerinin koro ve solo olarak seslendirildiği program, 60 dakika sürmekte ve Pazar günleri 19.00'da bant olarak yayınlanmaktadır.¹³⁵

TRT Ankara Radyosu ses ve saz sanatçılarının yer aldığı konser tadındaki program "*Konser Saati*", Çarşamba günleri 20.00'de yayınlanmaktadır.¹³⁶

¹³² Bülül, a.g.t., s.208

¹³³ "Radyo", <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/radyoTanitim.aspx>; "Televizyon", <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx>; 14.04.2021

¹³⁴ "İstanbul'dan", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/istanbuldan>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

¹³⁵ "Kalplerdeki Nağmeler", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/kalplerdeki-nagmeler>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

¹³⁶ "Konser Saati", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/konser-saati>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

Konser biçiminde ekrana gelen programların en önemlisi; Zorlu Performans Sanatları Merkezi (Zorlu PSM), TRT İstanbul Radyosu ve TRT Müzik işbirliğiyle ekrana gelen “*Hoş Sada*” konser dizisidir. Yıldızlar geçidi şeklinde planlanan her bölümde, TRT İstanbul Radyosu ses sanatçılarından birinin Zorlu PSM'deki konser performansı yayınlanmaktadır. Program Çarşamba günleri 21.00'de izleyiciyle buluşmaktadır.¹³⁷

TRT İstanbul Radyosu Ses Sanatçısı Ayşen Birgör'ün sunduğu “*Yıldızlar Altında*” programı, TRT Müzik'in öne çıkan programıdır. Perşembe günleri 21.00'de Mesut Cemil Stüdyosu'ndan canlı olarak yayınlanmaktadır. Programda Türk Sanat Müziği'nin sevilen şarkıları ile arabesk, fantezi ve pop müzik türünden eserler Ayşen Birgör tarafından seslendirilmektedir.¹³⁸

TRT İstanbul Radyosu Ses Sanatçıları Mine Geçili ve İsmail Özkan'ın hazırlayıp sunduğu “*Alaturka Akşamlar*” Pazar günü saat 20.00'de ekrana gelmektedir.¹³⁹

“*Akşam Sefası*” ise, TRT'nin yıllardır ilgiyle izlenen, TRT sanatçılarından oluşan kadrosuyla içeriğinde Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği, popüler müzik ve arabesk türünde eserlerin seslendirildiği bir müzik - eğlence programıdır.¹⁴⁰

TRT Müzik, sadece TRT'nin kendi sanatçılarına değil, Türk Sanat Müziği'nde ülke çapında ün yapmış sanatçıların da program ve konserlerine yer vermektedir. Bunların ilki nostaljik şarkıların kraliçesi olarak anılan Muazzez Ersoy'un sunduğu “*Sevgilerimle*” programıdır. Salı günleri 22.00'de ekrana gelen programda Ersoy, sevilen şarkıları seslendirmektedir.¹⁴¹ Türk Müziği'nin usta sesi Mustafa Keser'in sunduğu “*Ustadan İstekler*” programı ise, Cumartesi 21.15'te ekrana gelmekte ve Keser, seyircilerin isteklerini icra etmektedir.¹⁴² Ünlü isimlerin ekrana getirdiği programlardan bir diğeri ise, “*Mine Koşan'la Müzik Ziyafeti*”dir. Cumartesi günleri

¹³⁷ “Hoş Sada”, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/hos-sada>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

¹³⁸ “Yıldızlar Altında”, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/yildizlar-altinda>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

¹³⁹ “Alaturka Akşamlar”, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/alaturka-aksamlar>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

¹⁴⁰ “Akşam Sefası”, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/aksam-sefasi>, 14.04.2021

¹⁴¹ “Sevgilerimle”, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/sevgilerimle>, 14.04.2021

¹⁴² “Ustadan İstekler”, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/ustadan-istekler>, 14.04.2021

16.00'da ekrana gelen programda Koşan, huzurevi sakinlerini ziyaret edip Türk Halk Müziği'nin ve Türk Sanat Müziği'nin sevilen şarkılarını onlar için söylemektedir.¹⁴³

TRT Müzik'te Klasik Türk Müziği'nin nadide örneklerinin seslendirildiği programları da ekrana taşımakta ve kültürel mirası günümüzle buluşturmaktadır. Pazar günleri 16.30'da yayınlanan *“İstanbul'un Sesleri”*, İstanbul'un müzik geleneğinin ve zenginliğinin aktarıldığı bir programdır.¹⁴⁴ *“Osmanlı'nın Kayıp Şarkıları”* ise, bu anlamdaki bir başka programdır ve Osmanlı döneminden kalan ve bugüne kadar hiç icra edilmemiş eserlerin yorumlanması özelliğiyle önem taşımaktadır. Program Cumartesi günleri 19.00'da yayınlanmaktadır.¹⁴⁵

TRT Müzik, TRT'nin öncü yayın kuruluşu olarak geçmişten günümüze miras kalan eşsiz arşivini ekrana taşımış ve tarihte iz bırakan unutulmaz sesler ile müziğin kilometre taşlarını oluşturan ustaları tekrar izleyiciyle buluşturmuştur. *“TRT Müzik Pazar Gecesi Konseri”* Seçil Heper ve Mustafa Sağyaşar gibi özlenen sanatçıların şarkılarıyla ekrana geldiği bir programdır ve adından da anlaşılacağı gibi Pazar günleri 23.30'da yayınlanmaktadır.¹⁴⁶ Aynı şekilde *“Assolist”* adlı program, bir zamanlar gönüllere taht kuran assolistlerin yer aldığı arşiv görüntülerinden oluşan nostaljik bir programdır. Cumartesi günleri 18.45'te izleyiciyle buluşmaktadır.¹⁴⁷ Ayrıca Cuma gecesi 00.00'da yayınlanan *“TSM Sevilenler”* de aynı şekilde oluşturulmuş bir programdır.

TRT Müzik'in Türk Sanat Müziği anlamında geniş bir yayın yelpazesi olduğu görülmektedir. Canlı ve bant programların yanı sıra daha önce yayınlanmış programlardan derlenen kliplerin kolaj şeklinde yayınlandığı programlar da mevcuttur.

¹⁴³ "Mine Koşan'la Müzik Ziyafeti", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/mine-kosanla-muzik-ziyafeti>, 14.04.2021

¹⁴⁴ "İstanbul'un Sesleri", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/istanbulun-sesleri>, 14.04.2021

¹⁴⁵ "Osmanlı'nın Kayıp Şarkıları", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/osmanlinin-kayip-sarkilari>, 14.04.2021

¹⁴⁶ "Pazar Gecesi Konseri", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/pazar-gecesi-konseri>, 16.10.2021

¹⁴⁷ "Assolist", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/assolist>, 16.10.2021

Bunlardan biri “Ses Sada”, Haftanın 7 günü 08.00'de yayınlanmaktadır. Bir diğeri ise “Nağmeler”, haftanın 4 günü 19.00'da yayınlanmaktadır.¹⁴⁸

TRT Müzik'te Türk Tasavvuf Müziği'nden örneklerin sunulduğu programlar da yer almaktadır. Mehmet Kemiksiz'in hazırlayıp sunduğu “Bestehan”, Salı günü 18.45'te yayınlanmaktadır.¹⁴⁹

TRT Müzik'te halk müziğine yönelik olarak oldukça geniş yelpazede bir program çeşitliliğinin varlığı söz konusudur. Bu programlar, Türk Halk Müziği sanatçılarının sunumunda haftanın çeşitli gün ve saatlerinde izleyici ile buluşmaktadır. Programlarda, halk müziği ürünleri olan türkülere ilişkin kaynak kişi ve olay anlatımlarının yanı sıra çeşitli yörelere dair eserlere yer verilmektedir. Bu programlar, Bağlamam Perde Perde, Nefesten Sese¹⁵⁰, Cümbüşün Peşinde¹⁵¹, Miras "Anadolu Ezgileri"¹⁵², Şükriye Tutkun Serenat¹⁵³, Sazın Dilinden¹⁵⁴, Uzun İnce Bir Yol¹⁵⁵, Yedigâr¹⁵⁶, Yedi İklim¹⁵⁷, Zirvedeki Türküler¹⁵⁸, Züleyha İle Sınırsız Ezgiler¹⁵⁹, Ezgiler¹⁶⁰, Oyun Havalari¹⁶¹, Uğur Işılak İle Miras¹⁶² ve Ustadan İstekler¹⁶³ isimleriyle sunulan programlar olarak izleyicileri ile buluşmaktadır.

2.4.4. TRT Müzik'te “Harman Yeri” ve “Yıldız Akşamı” Programlarına Katılan Dinler kitle Profili

Bu çalışmanın saha araştırması TRT Müzik kanalı tarafından yayınlanan Türk Halk Müziği temalı “Harman Yeri” ve Türk Sanat Müziği içerikli “Yıldız Akşamı” programlarına katılan dinleyicilerden oluşmaktadır. Bir önceki bölümde ayrıntılı

¹⁴⁸ TRT Müzik Kanal Koordinatörlüğü, Şubat 2019 Prototipi, 16.10.2021

¹⁴⁹ "Bestehan", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/bestehan>, 16.10.2021

¹⁵⁰ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/neften-sese>, 16.10.2021

¹⁵¹ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/cumbusun-pesinde>, 16.10.2021

¹⁵² <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/miras-anadolu-ezgileri>, 16.10.2021

¹⁵³ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/sukriye-tutkun-serenat>, 16.10.2021

¹⁵⁴ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/sazin-dilinden>, 16.10.2021

¹⁵⁵ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/uzun-ince-bir-yol>, 16.10.2021

¹⁵⁶ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/yedigâr>, 16.10.2021

¹⁵⁷ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/yedi-iklim>, 16.10.2021

¹⁵⁸ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/zirvedeki-turkuler>, 16.10.2021

¹⁵⁹ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/zuleyha-ile-sinirsiz-ezgiler>, 16.10.2021

¹⁶⁰ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/ezgiler>, 16.10.2021

¹⁶¹ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/oyun-havalari>, 16.10.2021

¹⁶² <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/ugur-islak-ile-miras>, 16.10.2021

¹⁶³ <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/ustadan-istikler>, 16.10.2021

olarak ele aldığımız üzere, TRT Müzik, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) bünyesinde kurulmuş olan ve yalnızca müzik içerikli yayınlar yapan bir kanal olup 24 saatlik yayın esasına göre faaliyet göstermektedir. Çalışmanın sahasını ayrıntılı olarak sunabilmek için TRT Müzik Kanalı'nın çerçevesini kavramak önemlidir.

Kanalın kuruluşu 16 Kasım 2009 olup, kuruluşundan günümüze yerli ve yabancı müzik türlerini dinleyiciyle buluşturmayı amaçlayan bir yayın politikası benimsemiştir. Bunun yanı sıra özel olarak kanal Türk müziğinin çeşitli türlerinin yaşatılması için çaba gösteren bir duruş sergilemekle birlikte Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği'ne ilişkin eski ve yeni sanatçıların icralarına zemin teşkil eden programlar oluşturmakta ve böylelikle hem ülkemiz sanatçılarının sanatlarını sergileyebilecekleri bir mecra sağlamanın yanı sıra müzik kültürümüzün de yaşatılmasına çaba harcamaktadır. Geleneksel müziğin örneklerini günümüze ulaştıran ve yaşatılmasını katkı sunan TRT, TRT Müzik kanalı öncesinde müzik yayınlarını TRT4 kanalı üzerinden yapmakta iken değişen teknoloji ve TRT'nin gelişen imkanları ile birlikte birçok alanda olduğu gibi müzik alanında da özel bir kanal açma imkanına kavuşmuştur. Böylelikle ulusal müzik türleri başta olmak üzere bir çok müzik türünü çeşitli programlar aracılığıyla dinler kitlesine sunabilmektedir.

Bu bağlamda THM için düzenlenmiş olan Harman Yeri programı Türk Halk Müziği repertuarına yönelik olup Türk Halk Müziği sanatçılarının icralarına yöneliktir. Program Şef Ömer Hayri Uzun yönetiminde halk müziği sanatçılarının katılımları ile gerçekleşmektedir. Yayın günü ve saati pazartesi günleri 21:00 olarak belirlenmiş olan program 2016 yılı Ekim ayında başlatılan ilk yayını günümüze kadar canlı yayın formatında ve seyircili olarak devam ettirmiştir. Programın muhtevasına ve önemine binaen TRT Vizyon dergisindeki bir söyleşide görüşlerini bildiren Prodüktör Mukaddes Kut, programın amacını “halk müziğimizin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlama” şeklindeki ifadesiyle belirtirken Harman Yeri programına yönelik olarak aşağıdaki değerlendirmeyi yapmaktadır:¹⁶⁴

“Geleneksel müziğin devamı için TRT'ye büyük görevler düşüyor. Biz Türk Halk Müziği'ni ve Türk Sanat Müziği'ni yaşatarak doğru şekilde icrasını sağlamak

¹⁶⁴ TRT Vizyon Dergisi, “Harman Yeri”, Sayı: 343, Mart 2018.

durumundayız. 'Harman Yeri'nin ortaya çıkış sebeplerinden birisi de bu. Amacımız; Türk Halk Müziği'ne emek sarf etmiş kişilere, derlemelere, kaynak kişi ve usta sanatçıların eserlerine yer vererek onların yaşamasını, yaşatılmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak. TRT kurumuna yeni girmiş Türk Halk Müziği'nin ses ve saz sanatçılarını yetiştirmek, onların repertuvarlarını zenginleştirmek, doğru turku söylemelerine yardımcı olmak amaçlı bir program 'Harman Yeri'. İzmir. İstanbul ve Ankara radyolarındaki ses ve saz sanatçılarının katılımıyla gerçekleşen yapının ilk bölümünde, koro elemanlarının birer türküsüne; ikinci bölümünde, aldığımız konuk sanatçıyla birlikte düetlere ve konuk sanatçının kendi solo türkülerine yer veriyoruz. Davetiyeli olan bu programa, gönüllü seyircinin katılımı yüksek. Özellikle Türk Halk Müziği üzerine çalışma yapan gençler çok ilgi gösteriyor. Repertuvarı şefimiz hazırlıyor, türkülerin aranjelerini yaparak sunumu üstleniyor. Her programda 20 adet türkü var. Anadolu'nun doğusundan batısına yer alan türkülere yer veriyoruz. Solistlerimizin her biri bir yöreyi temsil ediyor. Çeşitliliğe özen gösteriyoruz. Toplumun ne yaşadığını müziğine bakarak anlayabilirsiniz. Bu nedenle 'Harman Yeri' programını önemsiyorum. Değerli bir hizmet yaptığımıza inanıyorum.”

Öte yandan program şefi olan Ömer Hayri Uzun programın müzik alanındaki katkılarını ve muhtevasını aşağıdaki şekliyle ifade etmektedir:

“Benim için bu proje çok anlamlı. TRT'nin 2015'te açtığı ı sanatçı sınavında ben de halk müziği jürisindeydim. 58 genci kurumumuza kazandırdık. Onları mutlak suretle izleyiciyle tanıştırmamız gerekiyordu. Bu projeye gençleri ustalarıyla birlikte seyirciyle buluşturduk. Geçen yıl 55 ustayı programa davet ettik ı ve yeni jenerasyon sanatçıları hakkındaki fikirlerini sorduk. Hepsinden de olumlu görüşler Bu nedenle onurluyum, mutluyum. Bundan sonra yeni, hiç çıkmamış 7'den 77'ye halk müziği okuyan kişileri tespit ederek programımızdaki sanatçılarla harmanlamak. Mümkün olduğunca parçaları geleneksel Türk Halk Müziği'ne uygun şekilde aranje etmeye çalışıyorum ama çok az da olsa modernizasyona önem veriyorum. Geleneksel Türk Halk Müziği mutlak suretle korunmalı. Ancak yapılacak projeye göre ufak tefek modernizasyonların yapılması taraftarıyım. Elbette bunun yeri ve zamanı çok önemli. Ankara Radyosu Yurttan Sesler Korosu konserinde özü korumamız gerekiyor Şu ana kadar tekrara girmeksizin yaklaşık 850 eser geçtik ki bu çok büyük bir rekor. Eminim ki 2015 kuşağı, Türk Halk Müziği'nde altın kuşak olacak. 'Harman Yeri'ndeki performanslara arşiv niteliğinde.”

Araştırmaya konu olan bir diğer TRT Müzik programı olan “Yıldız Akşamı” ise TSM repertuarına yönelik bir program olup TSM sanatçısı Muazzez Ersoy’un sunumu ile canlı ve seyircili olarak devam ettirilmektedir. Program 2016 yılı Ekim ayı itibarıyla başlamış ve her Salı günü akşam 21:30’da izleyici katılımına da imkan tanınarak İstanbul Tepebaşı stüdyolarında İlyas Tetik şefliğinde yayınını devam ettirmekle birlikte tek solistle sunulan bir program olup konuk sanatçı alınmamaktadır.

THM ve TSM dinler kitlesi köklü bir geçmişi olan her iki müzik türünün geleneksel özellikleriyle bağlı olarak müzik tercihi oluşturmuş kimseler olarak değerlendirilebilecektir. Diğer bir ifadeyle geleneksel, toplumsal ve kültürel motiflerin işlendiği THM ve TSM türlerine ilgi gösteren dinler kitlenin geleneksel ve kültürel geçmişe daha bağlı veya daha ilgili kimseler olduklarını söylemek mümkün olacaktır. Programlara katılım, izleyicilerin kendi başlarına ve ajans aracılığıyla söz konusu olmaktadır. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar, tanıdıkları veya yakınları aracılığıyla programdan haberdar olup bu programlara onlar vasıtasıyla katılım sağlamaktadırlar. Yapılan ön görüşmelerde bu şekilde katılan izleyicilerin sonraki dönemlerde kendi başlarına da programlara katıldıkları tespit edilmiştir. Bu durum toplumsal etkileşimin müzik tercihinde ve tüketiminde etkisi bağlamında değerlendirilmiş ve yapılacak derinlemesine görüşmelerde de dikkate alınmıştır.

Hazırlanmış olan derinlemesine görüşme formları ile programların izler kitlelerinin müzik tercihleri ve bu programlara katılımları ile tercihleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyacak sorular yöneltilmiş ve elde edilen bulgular, literatürde ilgili çalışmalarla birlikte yorumlanarak sunulmuştur. Araştırma sürecinde katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bazı bulgular da elde edilmiştir. Bu bulgular tablolastırılarak aşağıdaki şekliyle verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Programlara Katılma Biçimleri

Katılım Biçimleri	N	%
Kendisi	35	70,0
Grupla	6	12,0
Ajans Aracılığıyla	9	18,0
Toplam	50	100,0

Çalışmada 25 THM katılımcısı ve 25 TSM katılımcısı ile bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, 50 kişilik örneklemin etkinliklere katılım biçimi değerlendirilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 1 ile verilmiştir. Tablo verileri incelendiğinde katılımcıların %70'inin kendi isteği ve kendi planları dahilinde programlara katıldıkları görülmektedir. Bununla birlikte %12'sinin grupla ve %18'inin de ajans aracılığıyla programa geldikleri görülmektedir. Bu verilerden

hareketle, katılımcılar dairesinde TSM ve THM programlarına bireysel istek dairesinde katılımın daha yoğun olduğu söylenebilmektedir.

Katılımcıların doğum yerleri itibarıyla dağılımları incelendiğinde (Tablo 2), belirli bir yoğunluk olmadığı gibi Türkiye'nin her bölgesinden katılımcının varlığı söz konusudur. Bununla birlikte programın Ankara stüdyolarında yapılmış olmasından ötürü katılımcılar içerisinde doğum yerine göre en yoğun grubun da Ankara doğumlular olduğu görülmektedir. Diğer taraftan katılımcıların dağılımı aynı zamanda büyükşehre göçün insanlarla birlikte kültürel alışkanlıkları da taşıdığı şeklinde yorumlanması, müziğin bir ortak kültür olduğu veya ortak kültürde buluşuran bir doğasının bulunduğu şeklinde değerlendirilmesi de mümkün olacaktır.

Tablo 2: Doğum Yerlerine Göre Katılımcıların Dağılımı

Doğum Yeri	N	%
Belirtilmemiş	3	6,0
Adıyaman	1	2,0
Afyonkarahisar	1	2,0
Amasya	1	2,0
Ankara	9	18,0
Ardahan	1	2,0
Artvin	2	4,0
Bursa	2	4,0
Çanakkale	2	4,0
Çankırı	1	2,0
Çorum	1	2,0
Erzurum	1	2,0
Giresun	1	2,0
Hatay	1	2,0
Isparta	1	2,0
İstanbul	2	4,0
Konya	1	2,0
İzmir	1	2,0
İzmit	1	2,0
Kastamonu	1	2,0
Malatya	1	2,0
Mardin	1	2,0
Muğla	1	2,0
Ordu	1	2,0
Rumeli	1	2,0

Sivas	4	8,0
Tekirdağ	1	2,0
Almanya	1	2,0
Trabzon	1	2,0
Yozgat	2	4,0
Yugoslavya	1	2,0
Zonguldak	1	2,0
Toplam	50	100,0

Tablo 3 ile verilen bulgular, katılımcıların yaşadıkları illeri göstermektedir. Ankara’da yapılan THM programına katılımın tamamı aynı il içerisinde yaşayan kimselerce sağlanmış olmakla birlikte İstanbul’da yapılan programa diğer illerden katılımcıların dahil oldukları da görülmektedir. Yapılan görüşmelerde bu kimselerin İstanbul’daki yakınlarını ziyarete gelen ve programa birlikte katılan kimseler olduğu şeklinde bilgi edinilmiştir. Bu detay, mevcut örneklem içerisinde program amaçlı olarak başka bir şehirden gelen kimsenin olmadığına işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle, programa katılımda programın yapıldığı şehrin de bir nebze belirleyicilik ifade ettiği söylenebilmektedir ve bu doğal bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Yaşadıkları Şehirlere Göre Dağılımları

Yaşadıkları Şehir	N	%
Ankara	25	50,0
Çorlu	1	2,0
İstanbul	21	42,0
Kastamonu	1	2,0
Mudanya	2	4,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların eğitim düzeyleri değerlendirildiğinde (Tablo 4) yoğunluğun ilköğretim ve lise mezunu olan kimselerden oluştuğu görülmektedir. Diğer taraftan ikinci sırada lisans mezunlarının varlığı göze çarpmaktadır. Bu dağılım, tercih edilen program türüne göre değerlendirilmiş ancak programa bağlı olarak bir heterojenlik saptanmadığından verilerin ayrılmasına gerek görülmemiştir. Yani eğitim düzeyine göre THM veya TSM tercih ayrımında eğitim düzeyi gruplarına göre bir yoğunluk söz konusu değildir. Dolayısıyla bu örneklem kitlesinin müzik zevki doğrultusunda hareket ettiği söylenebilmektedir.

Tablo 4: Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları

Eğitim Düzeyi	N	%
İlköğretim ve Lise	20	40,0
Yüksek Okul	8	16,0
Lisans	18	36,0
Lisans Üstü	4	8,0
Toplam	50	100,0

Program katılımcılarının yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde ise yoğunluğun orta ve orta üstü yaş grubundaki kimselerden oluştuğu görülmektedir (Tablo 5). 17-38 yaş aralığındaki katılımcıların, toplamda daha üst yaş gruplarının yaklaşık yarısı oranında varlıkları görülürken 39-49 yaş arası katılımcılar %44'lük dilimi oluşturmaktadırlar. 50 Yaş ve üzeri katılımcı grubu ise katılımcıların %34'üne karşılık gelmektedirler. Bu oranlar, popüler müziğin gelişimi ve toplumdaki yerleşimi perspektifinden değerlendirilebilir. Öte yandan toplumumuzda genç kuşağın modern sanatlara eğiliminin orta yaş ve üstü bireylere nazaran daha yüksek oranda olduğu şeklinde bir genellemeden hareketle bu oransal dağılımın yorumlanması da mümkün olacaktır.

Tablo 5: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımları

Yaş	N	%
17-27	5	10,0
28-38	6	12,0
39-49	22	44,0
50+	17	34,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların programlara katılma sıklığına ilişkin frekans dağılımları doğrultusunda (Tablo 6) %32'lik bir kitlenin sürekli katılım sergilediği ve %10'luk katılımcı diliminin de sıklıkla bu programlara katıldığı görülmektedir. Bunların yanı sıra ilk kez programa katılan izleyici oranı ise %16'dır. Genel itibariyle %84'lük katılımcı diliminin bu türden programlara aşina oldukları ve en az bir kez katıldıkları görülmektedir.

Tablo 6: Katılımcıların Programlara Katılım Sıklıklarına Göre Dağılımları

Katılım Sıklığı	N	%
Devamlı	16	32,0

Sıklıkla	5	10,0
Bazen	21	42,0
İlk Defa	8	16,0
<u>Toplam</u>	<u>50</u>	<u>100,0</u>

Araştırmaya konu edilen televizyon programları TRT'nin müzik kanalında THM ve TSM'ye özgü hazırlanmış programlar olup bu alanlara ilgi gösteren dinler kitleye hitap etmektedir. TRT Müzik kanalı 16 Kasım 2009 tarihinde kurulmuştur. Kanalın kuruluş amacı ulusal ve yabancı menşeli müzik ürünlerini dinler kitle ile buluşturmaktır. Bu bağlamda çeşitli programlar hazırlanmış ve bu programlar gördükleri ilgiye göre yayınına devam etmiş ve çeşitlendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRT TÜRK SANAT MÜZİĞİ VE TÜRK HALK MÜZİĞİ PROGRAM KATILIMCILARININ MÜZİK TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRMASI

3.1. TÜRK SANAT MÜZİĞİ VE TÜRK HALK MÜZİĞİ İZLEYİCİLERİNİN TOPLUMSAL TEMELLİ TERCİH ETKENLERİ

3.1.1. Medyanın Müzik Tercihindeki Etkisi

Tercih edilen müzik türüne hangi iletişim kanalları aracılığıyla erişileceği özellikle 20. Yüzyıl boyunca hızla değişmiştir. Walter Benjamin, sanatın kavramsal değişiminin belirgin bir dönüşüm geçirmesini 19'ncü yüzyıla tarihlemektedir. Bu dönemde yaşanan sihirli değişimin temelinde tekniğin gelişmesi ve bu gelişimin sunduğu olanaklar yer almaktadır. 19. Yüzyılda sanatın üretimi ve dağıtımında teknolojik süreçler ön plana çıkmış ve neticesinde sanat yapıtının özü ve tabiatı zorunlu bir değişime uğramıştır.¹⁶⁵ Öncesinde sanat ürünü sanatçının hayal gücünün bir eseri olmakta iken artık tekniğin de yardımıyla farklı bir üretim süreci oluşmuştur. Böylelikle sanat artık metalaşmaya başlamıştır. Bu metalaşma sürecini ele alan Adorno ve Horkheimer, kültür endüstrisi kavramı etrafında süreci derinlemesine tartışmışlardır. Araştırmacılar, kapitalizmin etkinleştiği dönem şartlarında her bir tüketim unsurunun endüstri kontrolünde ve egemenler tekelinde olduğunu savunurlar. Buna bağlı olarak kitlelere ulaştırılan tüm içerik, kültür endüstrisi merkezli olarak biçimlendirilerek endüstriyel amaca uygun hale getirilmektedir.¹⁶⁶ Bu dönüşüm sağlanırken yapılan biçimlendirme, toplumun zaruri ihtiyacını gidermek istemişçesine bir algı oluşturulmakta ve toplum da kendisine sunulanı bir zaruri ihtiyaçmış gibi algılayarak kabul etmektedir. Bir anlamda kültür endüstrisi toplumu uyuşturmak suretiyle kendi tüketici kitlesini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda üretilen eserler, Adorno ve Horkheimer'e göre entelektüel bir değer

¹⁶⁵ Ünsal Oskay, Walter Benjamin Üzerine Ve Benjamin'de Tarih Kültür ve Fantazya, Estetize Edilmiş Yaşam. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2015, s.138-139

¹⁶⁶ Theodor W. Adorno, Minima Moralia, (Çev. A. Doğukan-O. Koçak), İstanbul: Metis Yayınları, 2005, s.111

taşınamamaktadırlar. Çünkü bu eserlerde düşünsel potansiyel gerektiren mantıksal bağıntılardan titizlikle kaçınılmıştır.¹⁶⁷

Bu bağlamda Benjamin is sanatın her an her yerde olabilme özelliği kazandığını ve enerjisini (aurasını) kaybettiğini savunmakla birlikte bu sürecin sanatın kapalı olduğu dar çevreden kurtularak kitlelere doğru daha geniş bir yayılım imkanı bulduğunu ifade etmektedir. Böylelikle sanat yapıtı bir kerelik olmak yerine kitlesellik özelliği kazanmıştır.¹⁶⁸ Buna ilişkin olarak Benjamin sanatın teknikle birlikte üretilebilirliğinin sanatın sınırlarını ortadan kaldırdığını savunmanın yanı sıra tekniğin yardımıyla çoğaltılabilir bir hal de almıştır. Bu çoğaltım Adorno'nun kültür endüstrisiyle benzer bir yaklaşım olarka değerlendirilebileceği gibi eserin geniş kitlelere sunumu da yine bir endüstriyel yaklaşım niteliği sergilmektedir. Böylelikle bu dönem için sanat toplum içerisine karışmış ve bunda en büyük etken medya araçları olmuş ve medya araçları içerisinde müziğin kitlelere ulaşması, toplumla karışması noktasında baş rolü de televizyon üstlenmiştir.

Televizyonun müziğin kitlelere ulaşmasında etkisi ve bu yönde harcadığı çaba müzik kanallarının doğuşunu ortaya çıkarmaktadır. Nitekim müziğe ilişkin tüketimde bu kanallar internet çağı öncesinde son derece tercih edilir mecralar olup internet çağında da çağın gerekliliklerine ayak uydurmak suretiyle varlıklarını devam ettirmektedirler. Müzik tüketiminde televizyonun etkisine ilişkin olarak “*Kral TV’ye bakarız arada sırada TRT’ye eşimden dolayı*” şeklindeki katılımcı (SB, Kadın, 45) ifadesi bir örnek niteliği taşımakla birlikte “*TRT’den uuu farklı müzik kanallarından Kral veya değişik müzik kanallarından takip ediyorum.*” (HG, Erkek, 40) katılımcı ifadesi de paralel bir görüş sergilemektedir.

3.1.2. Kültürel Geçmişin Müzik Tercihindeki Etkisi

Müzik, kültürün toplumdaki dışavurumlarından biri olmakla beraber, kültürden beslenmekte ve anlamlandırılırken toplumun kültürel birikimleri ışığında değer bulmaktadır. Bir toplumda kültür, toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı

¹⁶⁷ Tehodor W. Adorno, Kültür Endüstrisi - Kültür Yönetimi. (Çev. M. Tüzel-E. Gen-N. Ülner), İstanbul: İletişim Yayınları, 2011, s.69

¹⁶⁸ Walter Benjamin, Pasajlar. Çev. Ahmet Cemal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016, s.55

bilgi, sanat, ahlâk, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür.¹⁵

“Çeşitli şekillerde normlara, düşüncelere, inançlara, değerlere, simgelere, dillere ve kodlara değinilmek üzere kullanılan kültür terimi, ayrıca kişinin tinsel ve entelektüel gelişim sürecine ya da uzman entelektüel ve sanatsal çevrelere ve pratiklere(kültürel alana ya da yüksek kültüre) ve hatta bir grubun, halkın ya da toplumun bütün bir hayat tarzı'na işaret eder.”¹⁶⁹

Kültürün inançlardan entelektüel oluşumlara, sanatsal pratiklerden toplumun geleneklerine kadar uzanan bir yapıda olması, yapılan tanımlamaların somut bir çerçevede olmasını zorlaştırmaktadır. Kültür, doğuştan itibaren bilinçli ya da bilinçsiz olarak edinilmiş, sindirilen ve özümsevenen bilgilerin tümüdür. Kültür bir üründen ziyade bir süreci işaret etmektedir. Bireyin tüm deneyim ve izlenimleri, hayat görüşü ile içinde yaşadığı toplumun kattığı maddi ve manevi unsurlar bireyler için kültürü ifade eder. Bu durum kişinin yaşamı boyunca devam eder ve bazen de ona yön verir. Bu durum, bireyin tercihlerinde, zevklerinde, alışkanlıklarında ve yaşamsal rutinlerinde belirleyicilik içeren bir aktör olan kültüre işaret etmektedir. Nitekim araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde buna ilişkin bulgular belirgin biçimde kendini göstermektedir H21 (ŞŞ, 50, Erkek):

“İ benim için tarih yaşam hayat ı Türk Halk Müziği için diyorum özümüz her şeyimi onda buluyorum ben nasihat yerine göre yerine göre tembih yerine göre dilek temenni yerine göre aşk mutluluk hüzn dert ı işte benim gibi bir de türkülerin hangi amaçla yazıldığını kimin yazdığını bilerseniz daha da böyle içli oluyor yav ne biliyim o çok keyifli bil bilerek dinlemek çok daha keyifli”.

Ancak küreselleşme ve kapitalizmin etkisiyle metalaşan ve pazarlanabilen bir ürün olma özelliği kazanan kültür, günümüzde artık bir endüstri haline gelmiştir. Çoğu zaman bir bedel karşılığında edinilen kültürel ürün ve hizmetler günümüzde insanların hayatlarının tanımlanıp, anlamlandırılmasında önemli rol oynayan bir araç haline dönüşmüştür. Kültür endüstrisi olarak da isimlendirilen kültürün bu yeni işlevi, kültüre “*edinilebilen bir ürün*” olma özelliği kazandırırken, kültürün ve müziğin insanların hayatındaki yeri de önemli ölçüde değişmiştir.

¹⁶⁹ Ayhan Erol, “Müziği Tanımlamak”, Cumhuriyetimizin 80. Yılında Müzik Sempozyumu Bildirileri, Malatya, 2003, s.53.

Müziğin kültürel bir geçmişle ilgili olması aynı zamanda etnisiteyle de ilişkili bir kavram olması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Müziği etnik bağlamda değerlendiren etnomüzikolojik yaklaşımlar içerisinde müziğin kültürel bir olgu olduğunu öne süren Merriam, etnolojik bağlamda müziği üç analitik düzeyde ele almıştır. Öne sürülen modelde, bu düzeyler müziğe ilişkin kavramsallaştırmalar, müzikle ilgili davranışlar ve müziğin kendisi olarak ifade edilmektedir. Bu etnomüzikolojik yaklaşım, müziği antropolojinin bir alt alanı olarak değerlendirmekle ve “kültürel olgu” olarak nitelendirmektedir.¹⁷⁰ Bu yaklaşım Halk Müziğine bakış açısı için de kendini göstermektedir. Katılımcılardan H15 (YD, 40 Erkek) verilen yanıtlarla da kabul görür niteliktedir.

“ Duyguların ve düşüncelerin en iyi şekillerde u köklü bir geleneğimiz olan u müziğimizle bağdaştırarak ortaya konmasıdır halk müziğimiz cümlelerinde duygular ifadeler vardır ama işte günümüzdeki özellikle dinlemiş olduğumuz pop müziklerde vesaire işte rock müziklerde falan böyle anlam yüklü şeyler olmayınca farklı şekillerde düşünceleri ifade eden söz ve işte bir bağlantı olmayan şeyler var bu anlamda bana halk müziği biraz da u anlamlı ve aynı zamanda daha duygusal geliyor müziğinde gereği bu zaten evet.”

Buna karşın Sanat Müziği, yapısal itibariyle Klasik Batı Müziği ile etkileşimiyle değerlendirilecek olsa da özünde Halk ezgileri önemli yer tutmaktadır. Bu itibarla Sanat Müziği’nin de benzer biçimde algılanması söz konusudur. Bunun yanı sıra muhtevası itibariyle de müzik tercihinde farklılaşabilmektedir. S1 (AY, 40’lı yaşlar, Erkek) müzik tercihinine ilişkin görüşünde kültürel geçmişin etkilerinin yanı sıra güncel kriterlerin de müziğe bakış açısını etkilediğini, popüler kültürün de yine bu anlamda belirleyicilik sergileyebileceğini ifade eder niteliktedir.

“Müzik ruhun gıdasıdır. Türk sanat müziği bizim özümüzden gelmektedir. Bizim ruhumuzu dokumuza insan yapımıza geçmişteki yaşantımıza hayat felsefemize uygun olduğu için. Biraz da benim gibi orta yaş ve üzeri insanların yaşam tarzlarına ruh hallerine yaşantılarına daha uygun görüyorum. Onun için Türk sanat müziği Türk halk müziği seviyoruz ama bunu yanında Bonny M türü geçmişte de, sonra Madonna türü müzikler dinliyoruz tabi ki.”

Kültürün yüzyıllardır bir ögesi olan müzik, halen bu özelliğini taşısa da kültürün son yüzyıldaki değişimiyle beraber yeni tanımlar ve işlevler kazanmıştır. Her ne kadar müzikteki bu değişim dile getirilse de müzik, özü olarak toplumsal açıdan hala

¹⁷⁰ Akt. Uğur Zeynep Güven, “Müzik Kültürleri İncelemelerinde “Öteki” Kavramı Üzerine Sosyolojik ve Antropolojik Yaklaşımlar”, Sosyoloji Dergisi, 38, s.74

toplumsal yapıya dayalı bir toplumsal davranışın sonucunda yaratılmaktadır. Çünkü müziği üreten ve dinleyen "o" kültür içindeki insanlardır. Kültürün, dolayısıyla müziğin metalaşması bu kavramların içeriğinde ve işlevlerinde değişimlere sebep olmakta, değişimin üreten ve dinleyen kesim üzerinde de farklı etkileri olmaktadır. H10 (SÖ, Bayan, 52) mülakatta yöresel aidiyetin müziğe olan etkisi kendini göstermektedir.

“Türk Halk Müziği bence Türk Halkının özünü yaşatan günlük yaşantısını duygularını anlatan bir müzik türü olduğu için ben de kendimi onda daha iyi hissediyorum çünkü ben de tipik olarak bir Anadolu köylü kızıyım kendimi onda iyi buluyorum.”

Bunun yanı sıra popüler kültürün oluşturduğu müzik de dinler kitle tarafından kabul görmekle birlikte özellikle 1970’lerin popüler müziği olan arabeskin bu anlamda halk müziği ezgilerinden uzak olmadığı ve enstrümantal ortaklıklarının bu iki müzik türünde kesişim noktalarından biri olduğu dikkate alındığında, kabul görmesinin yadırganmaması gerektiği söylenebilmektedir. H2 (CK, Kadın, 30’lu yaşlar)

Türk Halk Müziği kendi örf adetlerimizi yansıttığı için Türk Halk Müziğine karşı daha yoğun bir ilgim var. Popüler müzikte dinliyorum ama Türk Halk Müziği tabi benim için daha değerli.

Sınırların genişlemesiyle ve iletişim araçların gelişimiyle, insanlar arasındaki kültürel sembollerin alışverişi hızlanmış, kültürel sembol etkileşimleri ile beraber yerel-ulusal kültürlerde değişime yol açmıştır. Küresel ilişkilerin doğurduğu en önemli sorun ise "kültürel homojenlik/bağdaşma" ve “kültürel heterojenlik/ayırışma” arasındaki gerilimdir¹⁷¹. Bu gerilim aynı zamanda müziğin birleştirici ve ayırıcı etkilerinin de bir işaretidir. Müzik, hem toplumun ortak duygularını dile getirerek insanları birleştirici bir bağ kurarken, hem de toplumda farklı kültürlere sahip azınlık grupların kendilerini ifade etme aracı olarak kullanarak farklılaştırma aracı olmuştur. Kültürün nesneler üzerinden kurulması ve nicel bir birikimi ifade etmesi açısından kültürün iktisadi yönünün öne çıktığını savunan tanımlamaya göre;¹⁷²

"Günlük kullanımıyla kültür, bazen bilgi ve deney birikiminin arınmış bir biçimini, bazen de ruhsal zenginliğin yalnızca özel ilişkiler içinde elde edilebilir bir halini, bir seçkinliği ifade eder. Sözelimi, bu anlamda, kültürlü insan,

¹⁷¹ Kaplan, a.g.e., s. 83.

¹⁷² Aydın Çubukçu, Kültür ve Politika, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 1994, s. 13, 14.

ortalama insandan farklı olarak, daha çok şeyi daha inceltilmiş bir biçimde bilen ve bunu hayatının bir biçimi olarak benimseyen insan demektir. Bir diğer gündelik kullanış biçiminde kültür kavramı, nesneler ve ürünler üzerinden kurulur. Burada yapılar, sanat eserlerini, uygarlığın belli başlı nesnel belirtileri ve bunların kullanımına ilişkin değerler, kültür tanımının kapsamını oluşturur.”

şeklindeki yaklaşım ile kültür nicel bir birikim olarak değerlendirilmektedir. Ancak salt nicel bir birikim olarak değerlendirilmesi söz konusu olamayacağı gibi kültürün nitel yanı nicel yanını da şekillendirici bir öge konumundadır.

3.1.3. Müziğin Rehabilitasyon Etkisi

Müzik tarihine bakıldığında, insanların sosyal açıdan psikolojilerini kontrol etmek için önemli olayları ve asil kahramanların erdemlerini, alçak gönüllüklerini ve üstün yeteneklerini anlatan şarkılar yazıldığı bilinmektedir. Pek çok kültürde müzik bir tedavi yöntemi olarak yüzyıllarca kullanılmıştır. Kimi bölgelerde kullanılan kopuz tedavi edici, iyi ruhları çağıran, davul ise kötü ruhları kovan birer çalgı olarak şamanlar tarafından kullanılmaktadır. Şamanlar, yaptıkları dans ve müzikle toplumun psikolojisini etkilemekte ve iyileştirici güçlere sahip olduğuna inanılmasından dolayı sosyal açıdan saygı görmektedir. Birçok alanda eser vermiş olan olan Farabi, yazmış olduğu Kitab-ül Musiki adlı eserinde müzik aletleri, makamlar, müziğin fizik ve astronomi ile olan ilişkisini anlatmıştır. Makamların iyileştirici etkisi bulunduğunu ve bunun hem fiziksel hem de psikolojik hastalıkları iyileştirdiğini söylemiştir. İbn Sina ise Farabi'nin yolundan giderek *“tedavinin en iyi yollarından, en etkililerinden biri hastanın akli ve ruhi güçlerini artırmak, ona hastalıkla daha iyi mücadele etmek için cesaret vermek, hastanın çevresini sevimli hoş a gider hale getirmek, ona en iyi müziği dinletmek ve onu sevdiği insanlarla bir araya getirmektir”* demektedir. Dokuzuncu yüzyıldan itibaren Selçuklu ve Osmanlı hekimleri tarafından yoğun olarak kullanılan müzikle tedavi sistemi 18'nci yy'a kadar geliştirilerek devam ettirilmiştir. Günümüz dünyasında ise Psikiyatrik hastalıkların temelinde biyolojik alt yapı söz konusu olmakla birlikte, uzmanlara göre ilaçların bu tip hastalıklara ancak % 60 oranında etki göstermekte, bunun yanında ek bir tedaviye ihtiyaç

duyulmaktadır. Bundan dolayı müziko-terapinin kullanılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.¹⁷³

Bilimsel anlamda destek bulan müzikle terapi dinleyici bağlamında da kendi kendine rehabilitasyon aracı olarak da kullanılabilir. Bu doğrultuda müziğin rehabilite etkisine örnek olarak S7 (CA, Erkek, 47) “*Sanat müziği u çok sesli bir müzik dinlendirici bir müzik stresi azalttığına inanırım*” şeklindeki katılımcı ifadesi verilebilmektedir. Benzer şekilde S13 (İS, Erkek, 75) “*valla sanat müziği insanın ruhunu dinlendiriyor u insanın sinir sistemini yerine getiriyor moral veriyor a hani hanımla beraber devamlı bu şeylere hep katılıyoruz çünkü zevk alıy severek dinliyoruz*” katılımcı ifadeleri de müziğin rehabilite edici özelliğinin dinleyici tarafından dikkate alındığına işaret etmektedir.

Dolayısıyla müzik tercihlerinde müziğin rehabilitasyon etkisinin dikkate alındığını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda S8 (NA, Kadın, 40) “*Müzik bence ruhu dinlendirmeli u yapılan bestelerde anlam olmalı sözlerde u onun için daha çok sanat müziğini tercih ediyoruz sözleri anlamlı geldiği için sanat müziğini tercih ediyoruz türkülerde yani u Anadolu’yu Anadolu insanını anlatıyor türkülerini tercih etme nedenimiz de bu*” şeklindeki katılımcı ifadesi dikkate alındığında tercih noktasında müziğin rehabilitasyon etkisinin belirleyicilik arz ettiğini söylemek mümkün olmaktadır. Görüşme kayıtları dikkate alındığında müziğin terapi olarak etkisine işaret eden katılımcıların (H1, S1, S7, S8, S13, S15, S1 ve S20) Türk Sanat Müziği ağırlıklı dinler kitle olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle Türk Sanat Müziğinin Türk Halk Müziğine nazaran rehabilitasyon yönünün dinler kitle tarafından daha belirgin biçimde algılandığı veya yorumlandığı söylenebilmektedir.

3.1.4. THM ve TSM Dinler Kitlesinin Müzik Tercihlerinin Yakın Sosyal Çevrenin Etkileri Bağlamında Değerlendirilmesi

Yakın sosyal çevre, bireyin ailesi başta olmak üzere iş, okul, mahalle arkadaşları akrabaları ve diğerlerine nazaran daha sık iletişim halinde olduğu çevresini ifade etmektedir. Bu çevre, bireyin tercihlerinde genelde örnek teşkil edecek davranışlarla etkili olmakla birlikte özellikle aile, bireyin kişilik yapısını şekillendirdiği gibi

¹⁷³ Demir, a.g.t., s.28-33

tercihlerinde de önemli bir belirleyicilik konusudur. Yakın sosyal çevre etkisi, müzik tercihleriyle ilgili hemen her çalışmada varlığı ile kendini göstermektedir. Her ne kadar bu hususa bu araştırmada değinilmesi literatürdeki bulguları destekleyici nitelikte malumun ilamı olsa da dinler kitlelerin karşılaştırılması bakımından önem taşımaktadır.

Sosyolojik bakımdan insanın gelişimi hususunda “*İnsan sosyal bir varlıktır ve toplumsal yaşam onun akıl ve düşünme yeteneğinin eseridir. İnsan, bir yandan biyolojik büyüme sürecini tamamlarken, diğer yandan toplum normları ile bütünleşmekte ve içinde yaşadığı toplumun üyesi olmaktadır. Dolayısıyla insanın kişiliği toplumsallaşma sürecinde oluşmaktadır*”¹⁷⁴ şeklinde bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu yaklaşımdan hareketle bireyin sanatsal tercihlerinin sosyal çevre ile şekillendiğini ve ilk sosyal çevresi olan ailenin bu şekillenmede başat rol üstlendiğini ifade etmek mümkün olmaktadır. Bunun yanı sıra, çok kesin sonuçlar içermemekle birlikte bazı çalışmalar müziğin anne karnındaki etkilerine de değinmektedirler. Anne karnında müziğin çocuğu sakinleştirdiği ve fetüsün müziği algıladığı, tepki verdiği bildirilmektedir.¹⁷⁵

Bunların yanı sıra ailede sanata olan ilgi çocukta da etki oluşturacak ve gelecek tercihlerinde benzer eğilimler sergileyebilecektir. Bu durum ailenin sanat tercihlerinin yanı sıra sanatsal uğraşlarını da kapsar niteliktedir. Nitekim günümüz sanatçıları içerisinde sanatçı anne babası olanlar mevcuttur. Türk müziğinin ve sinemasının ünlü isimlerinden Muharrem Ertaş ve Oğlu Neşet Ertaş, Münir Nurettin Selçuk ve oğlu Timur Selçuk, Aşık Mahsuni Şerif ve oğlu Emrah Mahsuni ve Leman Sam ile kızı Şevval Sam, Eşref Kolçak ve oğlu Harun Kolçak, Sadri Alışık ile oğlu Kerem Alışık, Kemal Sunal ve oğlu Ali Sunal, Nejat Uygur’un çocukları gibi örnekler bu savı destekler niteliktedirler.

Netice itibariyle birey aileden gördüğünü hayatında belli bir oranda tekrarladığı gibi müzik tercihi noktasında da ailenin eğilimlerine de kayıtsız kalmayacağı, zamanla ailedeki paylaşımlar miktarınca müziğin bireyin ileriki yaşamında anı niteliği kazanabileceğini söylemek de mümkündür.

¹⁷⁴ Zeki Arslantürk ve Tayfun Amman, Sosyoloji, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2000, s.27

¹⁷⁵ Steven Cornelius ve Mary Natvig, Music a Social Experience, NewYork: Rutledge, 2019, s.139.

Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği toplum algı olarak muhafazakar ve geleneksel olanla bağlantılı olarak görüldüğü düşünülür dolayısıyla her iki müzik grubunun dinler kitlesinin sonuçlarından benzer verilerin çıkması doğal bir durum olarak görülebilir. Mülakatlar kökenini tamamen batıdan alan bir müzik türü olan black metal müzik ile kökenini tamamen doğudan alan dini tasavvufi müzik dinleyenler arasında dinleyiciler arasında farklılıklar daha belirgin olarak karşılaşma durumumuz olacaktı. Bu durum Pierre Bourdieu'nun Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi¹⁷⁶ adlı yapıtındaki habitus etrafında oluşan tercihler beğeniler teorisini desteklemekte ve tercih ve beğeni anlayışlarının belli bir toplumsal konumları destekleyen ve bu toplumsal konumu diğer toplumsal konumlardan ayırtıran bir faaliyet olarak ortaya çıktığını destekleyen görüşünü haklı çıkaran bir nitelik taşımaktadır.

Bireyin müzikle karşılaştığı ilk yer ailedir. Ailenin çocuğun kimlik kazanmasında büyük rol oynaması müzikal kimliğinin oluşmasına da etki eder. Müzik tercihi önce aileden daha sonra akran gruplarından etkilenir. S2 (EA, 38, Kadın) “*Valla ı ben babaannem dedemlerden kulağım aşınadır Türk sanat müziğine onlar rahmetliler çok dinlerdi yani ben de onları dinleyerek büyümüşümdür anneanneler babaanneler zamanında öyle öyle bu yaşa kadar geldik her halde onlar sevdirdi ve hala da seviyorum yani*” görüşme ifadesi ailenin müzikal tercihin belirleyiciliği noktasındaki etkisine bir örnek teşkil etmektedir. Bir diğer görüşme kaydında da benzer kriterlerin müzik tercihinde rol aldığını ve programa katılma kararında bir etken olarak kendini gösterdiğini görmekteyiz. Almanya’da eğitimini bilişim teknolojileri alanında tamamlamış olan katılımcı S3 (HA, 40, Erkek) geçmiş ve memleket özlemine bağlı olarak “*Şimdi yurtdışında yaşadığım için Türkiye’deki bu yetmişli yılların şeyi bana çok ağır basıyor bi de aile annem babam tarafında da çok sanat müziği dinlendiğinden dolayı ona bir sempatim var o yüzden Türk Sanat Müziğine ağırlık veriyorum*” şeklindeki ifadeleriyle bir tercih mekanizması geliştirdiğini ortaya koymaktadır.

Müziğin aileden kaynaklı etkisi özellikle de güçlü bağlara sahip ailelerde daha belirgin ve baskın olabildiği gibi geleneksel ailelerde bu etki güçlü bağlardan ötürü daha açık bir belirginlik arz etmektedir. H11 (EK, 55, Kadın) “*Yani ben küçüklüğümde beri ailemde halk müziği dinlendiği için yani halk müziğini dinlediğim zaman rahmetli annem babam ailem gözümün önündedir.*”

Bu örneklerden hareketle THM ve TSM dinler kitlesinin aile bağlamında tercih motivasyonları, üst kuşağın eğilimi, geçmişe ve aile büyüklerine duyulan özlem, onları çağrıştırmaları gibi konularla ifade edilebilmektedir. Öte yandan, sosyal çevrenin her iki dinler kitle için etkileşimcilikle açıklanabilecek biçimde tercih oluşturdıkları da yine bu görüşme kayıtlarından hareketle söylenebilmektedir. Bu durumla ilgili olarak, davranışçı ekolün öne çıkan isimlerinden olan psikolog George Herbert Mead, sembolik etkileşimcilik kuramı bağlamında bireyin toplum içerisindeki davranış kalıplarına psikolojik bağlamda bir açıklama getirmeye çalışmaktadır. Mead, bireyin sosyal yapı içerisindeki davranışlarını şekillendiren unsurları benlik, davranış, toplumsal etkileşim, nesneler ve toplu davranış kavramları çerçevesinde ele almaktadır.¹⁷⁷

3.2. TÜRK SANAT MÜZİĞİ VE TÜRK HALK MÜZİĞİ İZLEYİCİLERİNİN MÜZİK TERCİHİNDE SANATÇI VE ENSTRÜMAN ETKİSİ

3.2.1. Dinleyici Tercihinde Sanatçı Etkisi

Müziğin bireyde olan etkisi bir taraftan da müziğin icracısıyla ilgilidir. Birey, müzik anlamında ilgi alanını belirlerken aynı zamanda kendisiyle özdeşleştirdiği veya kendi değerleriyle ilişkili bulduğu sanatçıya yönelmektedir. İnsan, doğası gereği sevdiği bir kimsenin eylemlerini de benimseyecek ve kabullenenecektir. Bunun aksi durumda ise eylemlerin mahiyetine bakmaksızın olumsuz bir tepki sergileyecek, ona karşı duvarlar örecektir. Sanatçıyla dinleyici ilişkisinde de bu kabullenme mekanizması son derece önemli bir etkiye sahiptir. Sanatçıya sadece yaptığı müzikle değil aynı zamanda hitap ettiği kitleyle olan uyumluluğunu ifade eden davranışlarıyla da değerlendirilmektedir. Öte yandan izleyici, sanatçının kendi ait olduğu toplumdan

¹⁷⁷ Alan Swingewood, Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, (çev. O. Akınbay), İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998, s.300-305

veya kültürden olmasını da önemsemektedir. Diğer taraftan, farklı kültür ve toplumdan olsa dahi onunla ortak bir payda oluşturmaya çalışmakta ve bunu sağlaması halinde sanatçıyı benimsemektedir. Nitekim sanatçı-dinleyici ilişkisinde bir iletişim durumu söz konusu olup bunun sağlanması halinde birliktelik devam edebilecektir. Bu aşama geçildikten sonra da bireyin müzikle duygulanımlarını ilişkilendirmesi ve uyumlaştırması gelmektedir. Anlık duyguları enerjik ve dinamik olan birey daha hareketli müzik tercih edeceği gibi günlük koşturmaca yorgunluğunun ardından dinlenme ihtiyacı hisseden birey de daha dingin ve enstrümantal müziğe yönelebilecektir. Bu bağlamda Kaplan¹⁷⁸ aşağıdaki gibi bir değerlendirmede bulunmaktadır.

“Bir müzik eserinin merkezini oluşturan yorumcudur. Dinleyiciye eseri -eserin ruhunu, karakterini, anlamını- ulaştıran yorumcudur. Bu nedenle, yorumcunun eserini bir başkasına ulaştırabilmesi (hissettirebilmesi, anlatabilmesi) için önce eseri kendisinin kavraması, anlaması, hissetmesi gerekir. ... Eserde var olan değeri dinleyiciye ulaştırabilmesi ortaya koyduğu doğru değerlendirme ile mümkün olacaktır. Yorumcu bir müzik cümlesini ve daha da sonrasında müzik eserinin bütünündeki anlamı, dinleyiciye ulaştırmada nüanslardan yararlanmak durumundadır.”

Netice itibarıyla müzik bireyin tercihleriyle ilişkili bir sanat olup bu tercihte “hitap” durumu önem taşımaktadır *“Sonuçta, müzik toplumsal yaşamın bir tüm olarak her alanındaki çeşitli etkilerden kaynaklanan bir somutluk kazanır. Toplumdan tecrit olmak durumuna düşmezdi. Belirli bir bestenin her yeniden-üretiminde temponun yavaş ya da hızlı olması bile bu geleneğin özgül uygulamaları içindeki farklılaştırmalarına göre, değişebilirdi.”*¹⁷⁹ Hangi dönemde olursa olsun toplumsal etkinliği tartışılmaz olan müziğin icracısının ve bestecisinin de toplumsal bir etki üretebildiğinden söz edilebilecektir. Bu bağlamda, yapılan görüşmelerden elde edilen kayıtlardan sanat müziğine ilişkin olarak S4 (RB, Kadın, 49) *“Şimdi özellikle Muazzez Ersoy’u söylicem çünkü çok yani sevdiğim bir sanatçı rahmetli eşimde çok severdi zevkle dinliyorduk. İki sanat müziği olan mı tek yoksa karışık mı [SANAT [sadece sanat müziği Ahmet Özhan’ı çok beğeniyorum Safiye Soyman ı daha birçok varda şu an toparlayamadım”* şeklindeki ifadesiyle bahsi geçen sanatçıların yıllar sonrasındaki toplumsal etkisine işaret etmektedir. Benzer şekilde S2 (EA, Kadın, 38)

¹⁷⁸ Kaplan, a.g.e , s. 70

¹⁷⁹ Ünsal Oskay, Müzik ve Yabancılaşma, Der yay., İstanbul, 2001, s. 47

“Tabi ki var, u kaset ve cdler var, Muazzez Ersoy’un var Muazzez Abacı’nın vardır rahmetli Zeki Müren u kimi söylesem Bülen Ersoy u başka kimi söylesem u başka kimi söylesem türk halk müziğinden kimi söylesem u Zara’yı severim u Kubat severim şu an aklıma gelen bunlar yani” şeklinde katılımcı ifadesinde sanatçının zamana yayılan izlerinin tercihte bir etken olduğu sonucu görülebilmektedir.

Besteci ile icracının aynı kültür çevresinden olması bu ikilinin ürettiği müzik ürününün de o kültürün özelliklerini taşıması anlamını ortaya çıkarır. Bunun yanı sıra dinleyicinin bu kültüre aşina olması da müziği kabullenmesi sonucunu doğurur. Bu koşullar, her üçünün de aynı kültürün bireyleri olmaları halinde arz-talep mekanizmasının işleyeceğini göstermektedir. Bu üçlü sacayağı birbirine muhtaç kılan durum *“... tıpkı diğer üretim alanlarında olduğu gibi müziğin üretiminin sürebilmesinin de, müziğin yeniden- üretiminin ise, tüketicinin müziği anlayabilme yeteneğinin içinde (onu fazla yormadan) gerçekleştirilmek zorunda bulunmasıdır.”*¹⁸⁰ Şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda H21 (ŞŞ, Erkek, 50) *“Çok fazla dinliyorum aslında yani Selda Bağcan’dan başlayıp Kubat dinliyorum u Abdal dinliyorum Ayşegül dinliyorum u çok farklı u sesler tonlar dinliyorum aslında bu konuda”* katılımcı ifadesinde ortak kültürlülüğün etkisi görülmektedir. Katılımcı Sivas’lı olup bu bağlamda yöresinden sanatçılar ve sanat eserlerine olan ilgisini ortaya koymaktadır.

3.2.2. Dinleyici Tercihinde Enstrüman Etkisi

Müzik, kültürlerin tınısal ifadesi ve sessel yansıması olarak ifade edilebilmekle birlikte doğduğu toprakların ürünü olup farklı coğrafyalarda gelişme ve yeni kültürlere adapte olma özelliği de taşımaktadır. Müzik, ilk oluşumu itibarıyla sözü, melodisi ve kullanılan enstrüman itibarıyla yerellik taşır. Bunun yanı sıra söylem biçimi ve kullandığı malzemeleri de yine yerel niteliktedir. Etnik bağlamda bu yerel sanatsal argümanlar günümüze kadar çoğunlukla değişime uğrayarak ulaşsa da olduğu gibi ulaşanlar da söz konusudur. Enstrüman, müziğin yerelliğinde ve kökeninde değişmez bir konu olmanın yanı sıra farklı enstrümanlarla çalınan yerel müziğin tınısı yine onu doğuran enstrümanla özdeşleşme ihtiyacı hissetmektedir.

¹⁸⁰ A.e. , s.50

Dolayısıyla müzik, sözleri, melodisi, ritmi ve enstrümanı ile bir bütünlük arz eden yapıya sahiptir.¹⁸¹

Bu durum müziğin tanımlanmasında onu ortaya çıkaran enstrümanın tınısını da ayrılmaz bir bütün olarak şekillendirmektedir. Nitekim Türk Halk Müziği denildiğinde akla ilk gelen enstrümanın bağlama olması gibi Türk Sanat Müziği dendiğinde de keman, kanun gibi enstrümanların çağrışımı müzikle enstrüman ilişkisine örnek teşkil eder niteliktedir. Dolayısıyla, müzik tercihinde bireyin kriterleri içerisinde yer alan tını, melodi gibi unsurlar enstrümanla ilgilidir. Bu da enstrümana olan ilginin bir tercih kriteri olmasına yol açabilmektedir. H21 (ŞŞ, Erkek, 50) katılımcı ifadesinde “*Tabi ki TRT Müziği her ben her şekilde seviyorum müziğin özellikle Türk Halk Müziğinde özü neyse dışına çıkılmıyor birebir notalara uyuluyor böyle gereksiz inmeler çıkmalar böyle bağırmalar garip sesler olmuyor özellikle enstrümanlar çok harika o her bağlamanın, her sazın teker teker o müziğini duyabiliyorsunuz hissediyorsunuz ama burada benim en büyük favorim ritim saz, ritim sazlar müthiş*” olduğu gibi, enstrümana olan ilginin Türk Halk Müziğine olan eğilimdeki etkisini açıkça görmek mümkündür.

Bu noktada müziğin mi enstrümanı tercih ettirdiği yoksa enstrümanın mı müziği tercih ettirdiği sorusu akıllara gelebildiği gibi bu konuda etraflıca bir araştırma neticesinde elde edilebilecek bulgularla bu soru yanıtlanabilecektir. Ancak, araştırma kayıtları doğrultusunda elde edilen (YD, 40 Erkek) “*Genelde halk müziği u yeri geldiği zaman pop müzik vesaire dinliyorum ama u küçüklükten beri bağlamaya olan merakımdan dolayı bir bağlama aldım ama üç ay bir kursa gittik ondan sonra da bıraktık ama genelde halk müziği türü müzikleri daha çok seviyorum*” şeklindeki katılımcı ifadesinden enstrümanın müzik tercihinde bir etken olduğu açık ve net bir biçimde kendini göstermektedir.

¹⁸¹ Rahşan İzmirli, Evrensel Müziğin Gelişiminde Etniğin ve Enstrümanların Rolü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.1-2

3.3. TÜRK SANAT MÜZİĞİ VE TÜRK HALK MÜZİĞİ İZLEYİCİLERİNİN MÜZİK YAYINI VE MÜZİK KANALI KAYNAKLI MÜZİK TERCİHLERİ

3.3.1. TRT Müzik Kanalına İlişkin Algının Tercihteki Etkisi

Araştırmanın ikinci bölümünde yer verilen TRT kanalına ilişkin bilgiler doğrultusunda Türkiye’de ilk genel yayıncılığın TRT tarafından yapılmış olması ve toplumsal hafızada televizyon kanalı olarak TRT’nin diğer kanallardan daha köklü bir biçimde var olması aynı zamanda TRT algısını da şekillendirmektedir. Bunun yanı sıra bir devlet kanalı olmakla birlikte yayınların ağırlıklı olarak belirli bir yelpazeyi içermesi ve bu yelpazenin de geleneksele olan paralelliği TRT algısını dinler kitle nezdinde daha da pozitif seviyelere taşımaktadır.

Bir diğer taraftan TRT’nin diğer özel kanallardan farklı olarak tecimsel kaygılarının daha geri planda olduğu söylenebilecektir. Özel kanallar tamamen ticari bağlamda oluştuğu gibi TRT devlet kanalı olarak mali kaygılardan kısmen uzak olarak değerlendirilebilir. Bu da programlarda ulusal motiflerin ön plana çıkarılmasında bir etken olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği içerikli programlar ve bu alanlardaki sanatçılar TRT’de daha geniş yer bulmaktadırlar. Özel kanalların popülere olan eğilimi TRT’ye nazaran daha büyük ölçekli olmakla birlikte Adorno’nun kültür endüstrisi eleştirisine de daha uygundurlar. Bu yönleri itibarıyla TRT müzik tercihinde bir kurum olmaktan ziyade tercih edilen müziğe erişimde bir aracı fonksiyonu sergilemektedir. Bu bağlamda H1 (PÖ, Kadın, 43) katılımcı ifadesinde “*Tabi ki takip ediyorum u TRT’nin bir kere u halk müziği ve sanat müziği repertuarlarını çok seviyorum programları kaçırmıyorum çocukluğumdan beri arabamın radyosu TRT Türkü’ye ayarlıdır. Özellikle halk müziğinde Doğu Anadolu İç Anadolu’yu çok severim deyişleri çok severim Ali Ekber Çiçek Musa Eroğlu Nurullah Akçayır aklıma gelenler şu anda ve benzeri yani*” görüldüğü gibi, sayılan THM sanatçılarının çoğunlukla TRT programlarında çıkıyor olmaları ve tercih edilen müzik türünün icracıları olmaları bu savı destekler niteliktedir.

Tercihe ve geleneksele hitap etmesi itibarıyla TRT, dinler kitle nazarında daha “kaliteli” olarak algılanmaktadır. Bu noktada müzik türü ve müzisyen algısı

arasındaki ilişkiden bahsetmek mümkün olacaktır. THM ve TSM kültürel motifler içeren iki ana dal olup bu yönleri itibariyle popülerden ayrılmaktadırlar. Dolayısıyla dinleyicinin icracıyı betimleme biçiminde bu türlere ilişkin algı ile şekillenebilmektedir. Bu da tercih edilen türe ilişkin erişimi sağlayan TRT'nin algısal niteliğinde olumlamaya sebebiyet veren bir durum niteliği sergilemektedir. Nitekim S3 (HA, 40, Erkek) " *Şöyle söyleyeyim müzikal açıdan ı gayet güzel ortam güzel sıcak bir ortam var artı sanatçının diyalogu televizyondan izlediğim kadarıyla çok mükemmel ı tabi bi de onu canlı görmek çok ayrı bir duygu ı TRT Müziğin kalitesi gerçekten ben uzun yıllardır avrupada da hep Türkiye TRT fm kanalı TRT Müzik kanalı sık sık dinlediğimden dolayı ı yani yeri ayrı benim için gönülümde taht kurmuş diyebilirim yani*" katılımcı ifadesi TRT'nin, programların ve sanatçının oluşturduğu algıya işaret etmekle birlikte tercihe hitap etmesi itibariyle de dinlerkitlenin beğenisini kazandığı sonucu kendini göstermektedir.

Netice itibariyle TRT Müzik kanalı özel kanallara nazaran reyting bağlamında hayli düşük sıralarda yer alması¹⁸² itibariyle toplumsal yönlendirmede daha üst sıralarda yer alan kanallar gibi bir tercih oluşturma potansiyeline sahip olamayacağı düşünülmektedir. Ancak, THM ve TSM programları bağlamında daha geniş bir program yelpazesine sahip olması bu türlerin dinler kitlelerini TRT Müzik'e yönlendirmektedir. Bunun yanı sıra TRT'nin hem radyo hem de televizyon aracılığı ile müzik programlarında sanat ve halk müziği repertuarına geniş yer veriyor olması da bu anlamda tercih edilen bir kanal olmasına sebebiyet vermektedir. Bununla birlikte yayın kalitesi bağlamında da katılımcı görüşlerinin TRT lehine olumlu bir algının varlığına işaret etmektedir. Bu bağlamda H1 (PÖ, Kadın, 43) "*TRT Müzik çok güzel özellikle halk müziğini ben TRT'den dinlemeyi çok seviyorum çünkü yabancı bir ses yok direk sazların sesini alıyorsunuz ı direk saloistin sesini alıyorsunuz ı ve kendi evimde müzik icra ediyor gibiler*" şeklindeki ifadesiyle yayın kalitesinin de müzik dinlemek için tercih edilen kanalın belirlenmesinde yönlendirici bir unsur olduğuna işaret olarak değerlendirilebilir.

¹⁸² TİAK, Yıllık İzleme Oranları, <https://tiak.com.tr/tablolalar>

3.3.2. Programa Katılış Kriteri ve Müzik Tercihi İlişkisi

Araştırmada ele alınan kriterlerden bir diğeri de katılımcıların programlara katılım biçimleridir. Bu bağlamda katılımcıların kendi programları dahilinde katıldıkları, çevresindeki kimselerin programlarına dahil oldukları veya programa izleyici sağlayan ajanslar aracılığıyla katıldıkları şeklinde motivasyonlarının varlığı tespit edilmiştir. Bu katılım biçimleri içerisinde en az sayıda katılım şeklinin ajans aracılığıyla olduğu ve en yüksek katılım biçiminin ise kendisi ve grupla gelen kimseler olduğu görülmüştür.

Daha önceki bölümlerde değinildiği üzere toplumsal etkileşimin programa katılım konusunda bir etken olduğu sayısal bulgulardan hareketle söylenebilmektedir. Bu bağlamda bireylerin TRT programlarına katılmalarında daha önceden katılım sergilemiş olanların yeniden kendi iradeleriyle programa katılmalarının yanı sıra grup olarak katılım programı hazırlayıp arkadaş çevreleri ile gelen kimseler de söz konusudur. Bu bağlamda sosyal çevrenin etkisi ve program beğenisinin katılım motivasyonlarını oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan, programa katılım gerekçelerinde bir önceki başlıkta yer alan TRT kanalına duyulan ilginin etkisi de görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların katılımlarının bir tercih unsuru olmadığı ancak müzik tercihlerinin katılacakları programı belirlediği sonucunun varlığı kendini göstermektedir.

SONUÇ

Sanat, toplumların yapılanmasında ve değişim süreçlerinde şekillenen ve sürekli olarak yeni biçimler edinen bir olgu olmanın yanı sıra değişimlere şekil veren bir özelliği de bünyesinde barındırmaktadır. Sanat, toplumların yaşamışlıkları ile şekil bulmakta; savaşlar, göçler gibi büyük ölçekli toplumsal olaylarla evrimsel dönüşümlerini yaşamaktadırlar. Öte yandan teknoloji, toplumsal yapı, sanayi gibi köklü değişimler de sanatın yaşam döngüsü içerisinde yeni boyutlar edinmesine ve gelişimine katkı sağlamaktadır.

Bu değişim ve etkileşim müzikte kendini daha belirgin olarak göstermekle birlikte yaşamışlıkların ifadesinde de müzik en çok kullanılan sanat dalıdır. Sözlü olarak insanların duygularını ifade etme biçimi olan müzik, bu ifadeyi enstrümantal tınılarla birleştirerek duygulara hitap etme yeteneğini artırmaktadır. Geçen zamanla birlikte insanoğlunun zihinsel, bilimsel ve teknolojik gelişimi müziği bir bilimdalı haline dönüştürmüştür.

Türkiye’de müziğin gelişim seyri 1900’lü yıllar ile başlatılmakta ve bu dönemde temel iki müzik türünün ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlardan birisi Türk Halk Müziği olup muhtevasını halkın evlilik, göç, afet, bayram, şenlikler, ölümler gibi derin iz bırakan olayların duygusal dışavurumu oluşturmaktadır. Öte yandan Türk Halk Müziği, ülke içerisinde bölgesellik özelliği taşımakla birlikte her bölgede farklı türlerini oluşturmuş zengin bir çeşitlilik sergilemektedir. Doğudan batıya her bölgenin toplumsal özellikleriyle, bölgesel kültürle sentezlenmiş olan Türk Halk Müziği, kederli olaylar kadar neşeli söylemleri de bünyesinde barındırmaktadır. Öyle ki hem düşündürten hem şenlendiren çeşitliliğiyle sanatsal bakımdan derin ve zengin aynı zamanda anonim bir tür olarak nitelendirilmektedir.¹⁸³ Bir diğer önem arz eden müzik türü olan Türk Sanat Müziği ise tema bakımından muhtevasını halk müziğinden almaktadır. Ancak, usul ve tınısı itibarıyla Osmanlı’nın batılılaşma hareketleri paralelinde oluşan Osmanlı Musikisi’nden doğmuş bir müzik dalıdır.

¹⁸³ Nesrin Aslanca, Türk Halk Müziğinin Halka Ulaşmasında Radyo Programlarının Katkısına Yönelik Tespitler, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2020, s.6

Geçen zaman zarfında Türk Sanat Müziği, bilimsel temeliyle gelişmiş ve önceleri itibariyle saray müziği olarak adlandırılan bir üne kavuşmuştur.¹⁸⁴

Buradan hareketle bu iki müzik türüne mercek tutan bu araştırmada, elde edilen bulgulara bağlı olarak yapılan karşılaştırmada ilgi çekici sonuçlara ulaşılmıştır. Her iki dinler kitlenin müzik tercihlerinde belirleyicilik arz eden etkenler değerlendirildiğinde benzer unsurlara rastlanmıştır. Bu unsurlar, aile, kültürel geçmiş ve motifler, anlam yükleme, sosyal ve psikolojik durum ile duygulanımlar şeklinde kendini göstermektedir.

Kültürel unsurlara bağlı olarak her iki müzik türünün dinler kitesinde Anadolu motiflerinin, kültürel geçmişle bağların bir tercih nedeni olduğu görülmektedir. Katılımcılarda müzik tercihinde geçmiş olgusu ve buna bağlı olarak müzik türlerinin her ikisinde de bulunan temaların etkisinde bir tercih oluşturduğu görülmektedir. Geçmiş yaşam tarzı, yöresel muhteva, geleneksel temalar gibi hususlar her iki dinler kitle için de ortak tercihi yönlendiren başlıkları olarak açığa çıkmıştır.

Her iki dinler kitlenin tercihlerini etkileyen en belirgin unsurun aile olduğu saptanmıştır. Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği dinler kitlesinin ifadelerinde, ailede dinlenen müziğin katılımcıların müzik tercihini de doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aile büyüklerinin müzik tercihleri katılımcılarda bir anlamda nostaljik bir çağırışım şeklinde etki oluşturmuş ve buna bağlı olarak tercihleri şekillenmiştir. Öte yandan, özellikle Türk Sanat Müziği dinler kitlesinde belirgin olarak müzik türünü eşlerin birlikte dinledikleri ve söyledikleri bu sebepten ailevi bir ortak payda olarak tercih ettikleri ve beğenilerini devam ettirdikleri görülmüştür. Buradan hareketle müziğin aile içerisinde birleştirici bir paylaşım konusu olduğunu ifade etmek mümkün olmaktadır.

Bir diğer değerlendirme kriteri olarak müziğe anlam yüklemenin müzik tercihindeki etkisi ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcıların müziği sevinç, hüzn, keder, kavuşma gibi toplumsal olaylardan doğan anlamlarla ilişkilendirdikleri ve bu doğrultuda tercih oluşturdıkları tespit edilmiştir. Her iki müzik türünde de ortak bir

¹⁸⁴ Okan Murat Öztürk, Büzürg Makamı: Geleneksel Türk Müziği'nde Bütüncül Kuram İhtiyacı İçin Analitik Bir Model. Türk Müziğinde Uygulama- Kuram Sorunları ve Çözümleri Uluslararası Çağrılı Kongre Bildiriler Kitabı,. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.

konu olan anlam yükleme Türk Halk Müziği'nde daha çok yerel motiflere dayalı olarak şekillenirken Türk Sanat Müziği'nde ise nostaljik temalar üzerinden bir anlamlandırmanın varlığı görülmektedir.

Dinler kitlelerin müzik tercihlerinde etkisi olan bir diğer unsur ise psikolojik durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar, müziğin dinlendirici, eğlendirici, hüzünlendirici yönlerine işaret etmekle birlikte her iki dinler kitlenin de tercih ettikleri müzik türüne ait eserleri psikolojik durumlarına göre dinledikleri görülmektedir. Örnek bir ifadeyle Türk Halk Müziği dinler kitlesinin bu müzik türündeki eserleri dinlendirici bulmalarına karşın Türk Sanat Müziği dinleyicisi de bu türdeki eserleri içerisinde bulunduğu psikolojik duruma olumlu etki ettiğini ifade etmektedirler.

Katılımcıların eğitim düzeylerine bağlı olarak tercih ettikleri müzik türlerinde anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Ancak, Türk Sanat Müziği dinler kitlesi Türk Halk Müziği dinler kitlesinden farklı olarak Türk Sanat Müziği'ni daha eğitilmiş kimseler tarafından icra edilen bir dal olarak değerlendirmişlerdir. Bu sebeple de bu türü tercih ettiklerini ve bu eğitimin de Türk Sanat Müziğine derinlik, seçkinlik gibi özellikler yüklediğini düşünmektedirler.

Netice itibarıyla her iki müziğin ortak bir kökenden doğduğu ve üslup olarak farklılaştıkları dikkate alındığında araştırmada ele alınan iki dinler kitlenin müzik tercihinde benzer kriterlere bağlı olarak seçim yapmaları anlaşılır bir sonuç olmakla birlikte farklılaşan noktaların da tercih edilen müzik türüne münhasır olarak değerlendirildiği görülebilmektedir.

Bunların yanı sıra araştırmanın kendine özgü bulgularından hareketle müzik tercihinde etkisi olan unsurlar arasında enstrüman etkisi, müziğin rehabilite edici etkisi hususlarının da var olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra ortaya çıkan en belirgin sonuç, müziğin bir iletişim aracı olmakla birlikte toplumsal aidiyet algısına bağlı olarak tercih edildiği ve bireyin tercih ettiği müzik türüne göre kendini tanımlayabildiği görülmüştür. Böylelikle sınıfsal tanımlamasını yapması noktasında müziğin bireysel bir etkisi olabildiği gibi toplumun bireyi sınıflandırmasında da yine tercih ettiği müziğin etkisi açıkça kendini göstermektedir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan TRT dinler kitlesinden hareketle müzik tercihinde, bireylerin tercih ettikleri müziği dinlemek için kullandıkları kanal tercihi ve o tür için oluşturulan yoğun programların etkisi olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle kanala ilişkin algının müzik dinlerken dinleyicinin birincil tercihinin o kanal olmasına etki ettiği görülmektedir.

Ayrıca, araştırma konusu olan programlara katılımın belirgin müzik tercihi olan kimselerde daha yoğun bir biçimde tercih edildiği ve müzikte kültürel unsurların varlığının da belirgin bir müzik tercihi oluşturan kitleyi meydana getirdiği görülmektedir. Yani araştırma dinlerkitlesinden hareketle katılımcıların TSM ve THM türlerini tercihlerinin kendi sosyal ve kültürel arka planlarıyla şekillenmiş olmasının yanı sıra, bu türlerde sanatsal izlerin çok popüler kültür etkisinin az olmasının önemli faktörler olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun, kültür endüstrisi etkisinde üretilen müziklerin hemen tüketildiği ve kısa vadeli tercihleri oluşturduğu kanaatine destek nitelikte bir sonuç olarak değerlendirilmesi mümkün olmaktadır.

Türk Sanat Müziği seyircisi ile Türk Halk Müziği seyircisi arasında mülakatlardan elde ettiğim verilerde belirgin bir fark gözlemlenmemiş benzerliklerle yoğun olarak karşılaşılmıştır. TRT Ankara stüdyosu seyircisi ile TRT İstanbul seyircisi arasında belirgin bir fark görülmemiştir. Eğitim düzeyleri arasında da dikkat çekici farklar gözlenmemiştir.

Ajans aracılığıyla gelen seyirci, gönüllü gelen seyirci ve davet usulü gelen seyircilerle yapılan birebir mülakatların sonuçlarında da belirgin benzerlikler söz konusudur. Bununla birlikte İstanbul stüdyosundaki Türk Sanat Müziği seyircisinin önemli bir kısmı ajans aracılığıyla gelenler oluştururken Ankara stüdyosundaki Türk Halk Müziği programına katılımın bireysel veya grup programı şeklinde olduğu tespit edilmiştir. TRT Müzik Kanalı'nda TSM ve THM türlerinde yayın yapan programların incelenmesi ve dinler kitle araştırması çerçevesinde gerçekleştirilen bu çalışmanın bu tezde sunulan bulgularının, literatüre katkı sağlayıp ileriki çalışmalara bir arka plan oluşturması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adorno Tehodor W., Kültür Endüstrisi - Kültür Yönetimi. ( ev. M. Tüzel-E. Gen-N. Ülner), İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Adorno Theodor W., "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken", Cogito Dergisi,  ev. Bülent O. DoĒan, Sayı:36, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- Adorno Theodor W., Minima Moralia, ( ev. A. DoĒukan-O. Koçak), İstanbul: Metis Yayınları, 2005.
- Adorno W.T. ve Horkheimer M., Sosyolojik Açılımlar: Sunular ve Tartışmalar, ( ev: M. Sezai Durgun, Adnan Gümüş) Ankara, 2011.
- Alemdar Korkmaz ve Erdoğan İrfan, Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları (Eleştirel Bir DeĒerlendirme), Ankara: My Yayınları, 1998.
- Alemdar Korkmaz ve Erdoğan İrfan, İletişim ve Toplum - Kitle İletişim Kuramları Tutucu ve DeĒişimci Yaklaşımlar, Ankara: Bilgi Yayınları, 1990.
- Anadol Cemal, Televizyon Yayınlarının Milli Kültüre Tesirleri, 1. Baskı, İstanbul: Türkiye Milli Kültür Vakfı, 1992.
- Arslantürk Zeki ve Amman Tayfun, Sosyoloji, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2000.
- Aslancan Nesrin, Türk Halk M ziĒinin Halka Ulaşmasında Radyo Programlarının Katkısına Yönelik Tespitler, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2020.
- Aziz Aysel, Radyo ve Televizyona Giriş, Genişletilmiş 2. Basım, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yay. No: 460, 1981.
- Benjamin Walter, Pasajlar.  ev. Ahmet Cemal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- Berker Ercümend, Türk Musikisinde Dönemler, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/696754>, Erişim Tarihi: 15.06.2021

Bülbül Gaye Görkem, TRT Müzik'in Türk Sanat Müziği Programlarında Popüler Kültürün Etkisi: "Akşam Sefası" Örneği, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

Cankaya Özden, "Eğlence Programlarının Değişimine Kısa Bir Bakış", TRT Akademi, Sayı: 1, Cilt: 1, Eğlence Endüstrisi Sayısı, Ocak 2016, s.294-298

Cankaya Özden, Türk Televizyonunun Program Yapısı (1968-1985), İstanbul: Mozaik Basımevi, 1990.

CNN Türk, "TRT Müzik Yayın Hayatına Başladı", <https://www.cnnturk.com/2009/kultur.sanat/muzik/11/17/trt.muzik.yayin.hayatina.basladi/551917.0/index.html>, Erişim Tarihi: 02.10.2021

Cornelius Steven ve Natvig Mary, Music a Social Experience, NewYork: Rutledge.

Çakır Mukadder, Medya ve Sanat, İstanbul: Parşömen Yayıncılık, 2013.

Çelenk Sevilay, Televizyon Temsil Kültür – 90'lı Yıllarda Sosyokültürel İklim ve Televizyon İçerikleri, İstanbul: Ütopya Yayınevi 2005.

Çubukçu Aydın, Kültür ve Politika, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 1994.

Dominique Jameux, Sanat Estetik, (çev. Gönen Görey), MÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını, İstanbul, 1990.

DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası, 1964.

Erdal Barış, "Müzik Tercihi ve Kişilik İlişkisi", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 35, Sayı: 2, 2009, 188-196

Erdoğan İrfan, "Popüler Kültürde Gasp ve Popülerin Gayri Meşruluğu", Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 15, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2001.

Ergur Ali, Müzikli Aklın Defteri, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2009.

- Erinç M. Sıtkı, Sanat Sosyolojisine Giriş, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2009.
- Eroğul Cem, "Çok Partili Düzenin Kuruluşu 1945-71", Geçiş Sürecinde Türkiye, İstanbul: Belge Yayınları, 1990.
- Erol Ayhan, "Müziği Tanımlamak", Cumhuriyetimizin 80. Yılında Müzik Sempozyumu Bildirileri, Malatya, 2003.
- Erol Ayhan, "Müziği Tanımlamak", Cumhuriyetimizin 80. Yılında Müzik Sempozyumu Bildirileri, Malatya, 2003.
- Günay Edip, Müzik Sosyolojisi: Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Güven Uğur Zeynep, "Geleneksel ile Güncel Arasında, Tanıdık ama Farklı: Rebetiko Müzik Performansları Üzerine Etnografik Bir Çalışma", UHMAD, Kış-İlkbahar 2018, 25-46.
- Güven Uğur Zeynep, Yunus Kaya ve Andrew J. Perrin, "Music, City and Social Change: A Study of Musical Preferences in a Former Suburb of Istanbul, Journal of Economy Culture and Society, 61, 107-123
- Güven, Z. Uğur, "Müzik Kültürleri İncelemelerinde "Öteki" Kavramı Üzerine Sosyolojik ve Antropolojik Yaklaşımlar, Sosyoloji Dergisi 38(1), 2017, 67–88
- <https://www.rtuk.gov.tr/program-turleri-kod-kitapcigi/3734/3034/program-turleri-kod-kitapcigi.html>, Erişim Tarihi: 02.10.2021
- İzmirli Rahşan, Evrensel Müziğin Gelişiminde Etniğin ve Esntrümanların Rolü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
- Jay Martin, Diyalektik İmgelem: Frankfurt Okulu ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Tarihi 1923-1950, çev. Ünsal Oskay, İstanbul: Ara Yayınları, 1989.

- Kamalı Ceren ve Temiz Ebru, "Ortaokul Öğrencilerinin Müzik Tercihlerinin ve Bu Tercihleri Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi". Fine Arts, 12(4), 2017. 280-298
- Kaplan Mehmet, Türk Milletinin Kültürel Değerleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi, Yayın No:732, Ankara, 1987.
- Karahan Uslu Zeynep, Televizyon ve Kadın, 1.Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
- Keser Nimet, Sanat Sözlüğü, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2009.
- Kılıç Levend, Görsel Estetik, Ed.Alper Altunay, Eskişehir: Anadolu Üniv. Yayınları, 2009,.
- Konecni Vladimir J., "Social interaction and musical preference". The Psychology of Music. New York: Academic Press.
- Küçükcan Talip, Toplumun Kültür Politikaları ve Medyanın Kültürel Süreçlere Etki Algısı Araştırması, Ankara: Seta Yayınları, 2011.
- Millerson Gerald, Television Production, Focal Press, 1999.
- Modleski Tania, Another World: Daytime Television and Women's Work in the Home, Mass Culture and Everyday Life, Peter Gibian (drl.), New York: Routledge, 1997.
- NTV, "TRT Müzik Haziran'da açılıyor", <https://www.ntv.com.tr/turkiye/trt-muzik-haziranda-aciliyor,buI3NUzf30SGp67eXtPUeQ>, Erişim Tarihi: 02.10.2021
- Oskay Ünsal, Müzik ve Yabancılaşma, Der yay., İstanbul, 2001, s. 47
- Oskay Ünsal, Walter Benjamin Üzerine Ve Benjamin'de Tarih Kültür ve Fantazya, Estetize Edilmiş Yaşam. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2015, s.138-139
- Öngören Mahmut Tali, "Türkiye'de TV İle İlgili Çeşitli Tarihler", AİTİA Gaz. Ve Halkla İliş. Yüksek Okulu İletişim Dergisi, 1982.

Özkan Fadime, “Popüler Kültürün Özel Televizyon Kanallarının Haber Bültenlerine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Pekman Cem, Televizyonda Özelleşme (Avrupa'da Yayıncılığın Değişim Süreci), 1.Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 1997.

Popescu-Judetza Eugenia, Türk Müsiki Kültürünün Anlamları, (Çev. B. Aksoy), Pan Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Postman Neil, Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business, 1.Baskı, London: Penguin Books, 1985.

Radyo Televizyon Gazetecileri Derneğı, Resimli Televizyon Tarihi, 2002.

Sözen Edibe, "Popüler Kültür Retoriğı: Sahiplik İçinde Yokluk, Rağbette Olma ve Sağduyu Bilgisi", Doğı Batı Düşünce Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 15, Ankara: Doğı Batı Yayınları, 1996.

Swingewood Alan, Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, (çev. O. Akınbay), İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.

Şenel Onur, “Müzik Tercihinin Karmaşık Arka Planı”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(30), 2014, 213-227.

Şener Erman, Televizyon Video, 1.Baskı, İstanbul: İmge Yayıncılık, 1984.

TİAK, Yıllık İzleme Oranları, <https://tiak.com.tr/tablolalar>

TRT Müzik, "Akşam Sefası", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/aksam-sefasi>, 14.04.2021

TRT Müzik, "Alaturka Akşamlar", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/alaturka-aksamlar>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

TRT Müzik, "Assolist", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/assolist>, 16.10.2021

- TRT Müzik, "Bestehan", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/bestehan>, 16.10.2021
- TRT Müzik, "Hoş Sada", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/hos-sada>, Erişim Tarihi: 14.04.2021
- TRT Müzik, "İstanbul'dan", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/istanbuldan>, Erişim Tarihi: 14.04.2021
- TRT Müzik, "İstanbul'un Sesleri", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/istanbulun-sesleri>, 14.04.2021
- TRT Müzik, "Kalplerdeki Nağmeler", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/kalplerdeki-nagmeler>, Erişim Tarihi: 14.04.2021
- TRT Müzik, "Konser Saati", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/konser-saati>, Erişim Tarihi: 14.04.2021
- TRT Müzik, "Mine Koşan'la Müzik Ziyafeti", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/mine-kosanla-muzik-ziyafeti>, 14.04.2021
- TRT Müzik, "Osmanlı'nın Kayıp Şarkıları", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/osmanlinin-kayip-sarkilari>, 14.04.2021
- TRT Müzik, "Pazar Gecesi Konseri", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/pazar-gecesi-konseri>, 16.10.2021
- TRT Müzik, "Sevgilerimle", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/sevgilerimle>, 14.04.2021
- TRT Müzik, "Tüm Programlar", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar>, Erişim Tarihi: 01.10.2021
- TRT Müzik, "Ustadan İstekler", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/ustadan-istikler>, 14.04.2021

TRT Müzik, "Yıldızlar Altında", <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/yildizlar-altinda>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/cumbusun-pesinde>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/ezgiler>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/miras-anadolu-ezgileri>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/nefesten-sese>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/oyun-havalari>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/sazin-dilinden>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/sukriye-tutkun-serenat>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/ugur-isilak-ile-miras>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/ustadan-istekler>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/uzun-ince-bir-yol>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/yadigar>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/yedi-iklim>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/zirvedeki-turkuler>, 16.10.2021

TRT Müzik, <https://www.trtmuzik.net.tr/programlar/zuleyha-ile-sinirsiz-ezgiler>, 16.10.2021

TRT Vizyon Dergisi, "Harman Yeri", Sayı: 343, Mart 2018.

TRT, "Radyo", <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/radyoTanitim.aspx>; "Televizyon", <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx>; 14.04.2021

Tuğrul Semih, Türkiye'de Televizyon ve Radyo Olayları, İstanbul: Koza Yayınları, 1975.

Uçan Ali, Türk Müzik Kültürü, Evrensel Müzik ve Yayınevi, Ankara 2015.

Ulman Elinor, The Emotional Disturbed: Art Education for Special Groups, The International Encyclopedia of Education, (ed. Torsten Husen), Pergamon Press, USA, 1985.

William Raymond, "The Politic of Modernism", The Future of Cultural Studies, 3.

Yağışan Nihan, "Üniversite Öğrencilerinin Müzik Tercihleri ve Saldırganlıkla İlişkisi". Sanat Eğitimi Dergisi. 1(2), 2013, 96-113.

Yarman Ozan, Türk Mûsıkîsi'nin Bir Tarihçesi, 19 Kasım 2002, <http://www.firkat.de/download/daten/musikitarihce.pdf>, Erişim Tarihi: 15.06.2021

Yengin Hülya, Ekranın Büyüsü, 1.Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 1994.

Yusuf, Siyasal İktidar-TRT İlişkisinin Dünü, 1.Baskı, İstanbul: Başlık Yayınları, 2011.

"Digitürk Tarihçe", <http://www.digiturk.com.tr/kurumsal/tarihce/>, Erişim Tarihi: 10.08.2020

"Tarihçe", <http://www.wikizeroo.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3.TnL3dpa2kvVF.TUX03DvHppayNUYX.TpaMOnZQ>, Erişim Tarihi: 04.10.2021

"TRT Müzik", <http://www.wikizeroo.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3.TnL3dpa2kvVF.TUX03DvHppaw>, Erişim Tarihi: 01.10.2021

"Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Hizmetlerinin Tanımı ve Bu Hizmetlere Atanacak Personel Yönetmeliği", <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/38625>, Erişim Tarihi: 01.10.2021

"Zengin Kültürümüzden Miras Türk Sanat Müziği",
[https://www.sabah.com.tr/magazin/2015/03/27/zengin-kulturumuzden-](https://www.sabah.com.tr/magazin/2015/03/27/zengin-kulturumuzden-miras-turk-sanat-muzigi)
[miras-turk-sanat-muzigi](https://www.sabah.com.tr/magazin/2015/03/27/zengin-kulturumuzden-miras-turk-sanat-muzigi), Erişim Tarihi: 04.10.2021

EKLER

Ek-1: THM Harmanyeri Programı (TRT Arı Stüdyoları- Ankara)

Ek-2: TSM Yıldız Akşamı Programı (TRT Tepebaşı Stüdyosu-İstanbul)

Ek-3: THM Mülakat Soruları

THM PROGRAMLARININ STÜDYO SEYİRCİLERİNİN MÜLAKAT SORULARI

- 1) Adınız, soyadınız, nerelisiniz? Nerede yaşıyorsunuz?
- 2) Eğitim durumunuz nedir, en son nerede eğitim gördünüz?
- 3) Mesleğiniz nedir, ne işle uğraşıyorsunuz?
- 4) Hangi müzik türlerini dinlersiniz, en çok hangi müzik türünü seversiniz?
- 5) Genel olarak müziği ve özel olarak da türk halk müziğini nasıl tanımlarsınız, sizin için ne anlama geldiğini anlatır mısınız?
- 6) THM dinlemenizin sebepleri nelerdir, sizde yarattığı duyguları yaşamınızda yarattığı etkileri anlatır mısınız?
- 7) THM ve başka müzik türlerine ait plak, kaset, cd ve dijital arşiviniz var mı? Arşivinizde hangi sanatçılar var?
- 8) THM icra eden sanatçı ve gruplardan hangilerini dinlersiniz?
- 9) Müziği hangi kanallardan takip ediyorsunuz?
- 10) Bu programdaki sanatçıları tanıyor musunuz, onlara ilişkin duygu ve düşüncelerinizi anlatır mısınız?
- 11) Bu sanatçıların konserlerini takip ediyor musunuz?
- 12) Sanatçıları sosyal medyadan takip ediyor musunuz?
- 13) Seyirci olarak ilk katıldığınız program hangisiydi ve ne zaman katıldınız?
- 14) Bu müzik türüne ve başka müzik türlerine dair programlara katılıyor musunuz?
- 15) Bu programa gelme nedeninizi anlatır mısınız?
- 16) Bu programa her hafta katılıyor musunuz?
- 17) Programı müzikal açıdan nasıl buluyorsunuz, program hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Bu bakımdan trt'yi nasıl buluyorsunuz?
- 18) Sanatçılarla, müzik grubuyla ve yapımcı ekibiyle sohbet etme imkanı buluyor musunuz?

19) Stüdyodaki ortamı, dekoru, ışığı ve ses dizaynını nasıl buluyorsunuz, müzik ve yapım ekibine dair düşünceleriniz nelerdir?

20) Bu programa kendiniz mi geldiniz yoksa ajans aracılığıyla mı geldiniz? Burayı ulaşımınızı ajans mı sağladı?

Ek-3: TSM Mülakat Soruları

TSM PROGRAMLARININ STÜDYO SEYİRCİLERİNİN MÜLAKAT SORULARI

- 1) Adınız, soyadınız, nerelisiniz? Nerede yaşıyorsunuz?
- 2) Eğitim durumunuz nedir, en son nerede eğitim gördünüz?
- 3) Mesleğiniz nedir, ne işle uğraşıyorsunuz?
- 4) Hangi müzik türlerini dinlersiniz, en çok hangi müzik türünü seversiniz?
- 5) Genel olarak müziği ve özel olarak da türk sanat müziğini nasıl tanımlarsınız, sizin için ne anlama geldiğini anlatır mısınız?
- 6) TSM dinlemenizin sebepleri nelerdir, sizde yarattığı duyguları yaşamınızda yarattığı etkileri anlatır mısınız?
- 7) TSM ve başka müzik türlerine ait plak, kaset, cd ve dijital arşiviniz var mı? Arşivinizde hangi sanatçılar var?
- 8) TSM icra eden sanatçı ve gruplardan hangilerini dinlersiniz?
- 9) Müziği hangi kanallardan takip ediyorsunuz?
- 10) Bu programdaki sanatçıları tanıyor musunuz, onlara ilişkin duygu ve düşüncelerinizi anlatır mısınız?
- 11) Bu sanatçıların konserlerini takip ediyor musunuz?
- 12) Sanatçıları sosyal medyadan takip ediyor musunuz?
- 13) Seyirci olarak ilk katıldığınız program hangisiydi ve ne zaman katıldınız?
- 14) Bu müzik türüne ve başka müzik türlerine dair programlara katılıyor musunuz?
- 15) Bu programa gelme nedeninizi anlatır mısınız?
- 16) Bu programa her hafta katılıyor musunuz?

17) Programı müzikal açıdan nasıl buluyorsunuz, program hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Bu bakımdan trt'yi nasıl buluyorsunuz?

18) Sanatçılarla, müzik grubuyla ve yapım ekibiyle sohbet etme imkanı buluyor musunuz?

19) Stüdyodaki ortamı, dekoru, ışığı ve ses dizaynını nasıl buluyorsunuz, müzik ve yapım ekibine dair düşünceleriniz nelerdir?

20) Bu programa kendiniz mi geldiniz yoksa ajans aracılığıyla mı geldiniz? Burayı ulaşımınızı ajans mı sağladı?